

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2018

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2018

SUMAR

aprilie 2018

4 Luxul sălbaticilor
I. GHICA

**MOȘNEAGUL
CE PRIVEȘTI...
ESTE DOMNUL
ȚĂRII ROMÂNEȘTI**

5 Ctitorul
R. THEODORESCU

8 Precursorul
lui Mihai Viteazul
I.-A. POP

13 Un cămin pentru
poporul lui Israel
Declarația Balfour
ȘT. CIOCHINARU

**DREPT
LA REPLICĂ**

16 O altă cronică
pentru serialul TV
„Sofia“
N. MUZHENNIKOVA

20 Profesorul
Rugului Aprins
Andrei Scrima
M. VASILEANU

24 Eroii din tranșee,
liderii de mâine
Carierile strălucite
ale unor decorați din
Primul Război Mondial
T.D. LAZĂR

29 Cântând
ca îngerii
Corul Madrigal, 55 ani
R.I. STANA

33 Patru ani
în cinci volume
În oglinda Securității
E.H. LATHAM Jr.

37 Pendulând între
Unire și Maica Rusie
Poziția marilor
proprietari basarabeni
S. SUVEICĂ

42 Eșecul politicii
rusești de colonizare
în Basarabia
Recensământul imperial
din 1897
L. SAVA

46 Să nu supărăm
Rusia...
De ce nu a ratificat
Japonia
Tratatul de la Paris
I. SCUMPIERU

EXCLUSIVITATE

51 Revolverul lui
Lawrence al Arabiei
R. WILSON

55 Spre slava
lui Amon-Ra
Templul de la Karnak
D. MIHALCEA

magazin istoric

Anul LI – serie nouă – nr. 4 (613)

aprilie 2018

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

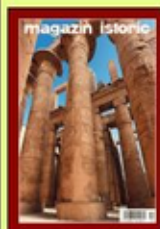
1 Chipul lui Mircea cel Bătrân, așa cum apare zugrăvit în ctitoria lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeș, cu coroana pe cap, pe care, până la sfârșitul secolului al XVI-lea, domnii români aveau să o schimbe cu cuca de sorginte otomană

2 Regele Marii Britanii Edward al VII-lea (1901 – 1910) a fost primul monarh britanic din Casa de Saxa-Coburg-Gotha, pe care fiul său George al V-lea a redenumit-o de Windsor la 17 iulie 1917, în condițiile în care Marea Britanie se afla în război cu Germania

3 Pictorul britanic Benjamin West (1738 – 1820), al doilea președinte al lui Royal Academy of Arts din Londra, a realizat numeroase tablouri cu subiect istoric, între care și acesta care înfățișează scena morții lui Pierre Terrail, seigneur de Bayard, „cavalerul fără teamă și fără prihană”, întruchiparea cavalerismului medieval

4 În complexul de la Karnak templul lui Amon-Ra este una dintre cele mai impresionante construcții, fiind edificiu religios cel mai mare construit vreodată. Stâlpii sălii hipostile (sala mare a templului, al cărei plafon este susținut de coloane) ating 34 m înălțime

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotessei
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

CORESI
Tipărit la CMI „CORESI” SA

FUGÂNDĂ VIDERE PE PODU-MOGUȘOAI EI

ION GHICA

Fost-ai Dumneavoastră la București? Nu? Îmi pare foarte rău. Nici n-aveți gând să mergeți? Încă și mai mult îmi pare rău. Ce oraș, ce case, ce mai femei sunt la București! Acolo veți găsi ochi de Italia, profile de Grecia și sălbatica frumusețe egipteană. De veți intra în târg despre Colentina sau Herăstrău, pe ulița Podu-Mogușoai ei, seara pe la opt – nouă ceasuri, o să vă împlie de mirare șirul calescelor de Viena, hamurile strălucinde, caii de Magdeburg, arnăuții în îmbrăcăminte ce bate la ochi, boierii în bogate costumuri asiatice și cucoanele împoponate după jurnalul de Paris. Fugânda vedere vi s-a împrăștiat în o așa pestrițire și veți socoti că Bucureștiul serbează vreo mare întâmplare. Dar nu e nimica; aceasta e zilnica îndeletnicire a românilor, care în toată seara viețuiesc la una din asemenea primblări.

Ce măreață uliță e Podu-Mogușoai ei! Câte case de piatră cu două rânduri, acoperite cu fer sau cu draniță [scândurele subțiri de lemn de brad]. Această uliță, prospectul Nevii de București, taie prin tot târgul; și ce nu veți vedea pe ea! Biserici, palaturi boierești, teatru, birt, toate putincioasele feluri de magazine și de prăvălioare; începând de la spițerie până la bucătăria, la care pe o tarabă stau întinse într-un fel adimenitor bucățele de friptură de miel. Dar vin! atâta vin, încât puteți să vă scăldați în el. Apoi expoziție de șipuri [sticle] și de butelce cu butce de multe culori; și apoi șerbeturi, dar ce șerbeturi! De o mie de soiuri, pe roză, pe ciocoladă, pe vanilie, fără vanilie, unul decât altul mai gustos și mai aromatic, precum de pildă la cofetăria dinaintea căria sunt scoase la uliță vreo 20 de scaune. Să știți însă că aice după primblare vin aburitele

cucoane de se răcoresc cu înghietata dată de cătră amabili cavaleri [...]

Pune-te pe o laviță la cofetăria de la grădina Mogușoai ei, seara la șase ore, fie duminică, sărbătoare sau zi de lucru, noroi sau praf, nor sau soare, frig sau cald, și privește acele 500 de trăsuri care-ți trec și retrec pe sub nas și le vei clasa astfel: vreo zece călești de Paris spânzurate pe câte două rânduri de arcuri, blazon cu coroane pe tăblii, trase de cai de bun neam, hamuri englezești, vizituri și lachei cu șireturi de fir cât palma de late; fiecare echipaj taie de la 700 la 1.000 de galbeni. Într-acele

călești se leagănă, răsturnate și înfășurate în catifea, pene și dantele scumpe, vreo zece – douăzeci de cucoane, mai mult sau mai puțin prințese, baronese sau vornicese, călcând între 30 și 50 de ani, mai mult sau mai puțin măritate sau văduve, cu venit de la șase până la zece mii de galbeni. Ele se răsfăț astfel de vreo 20 de ani, își mănâncă venitul anual în 12 luni și fondul crește singur din an în an [...]

Intre echipajele de mai sus aleargă cu limba scoasă și cu gâtul întins câteva perechi de jărpani [cai slabi, mârțoage], cumpărați la Obor, târând vreo sută – două de droști numite birje, în care se odorogesc picior peste picior câte doi coconași flăcăi, mai mult sau mai puțin tineri și neînsurați [...]

Unul din bunurile ce se așteaptă de la Convenție [de la Paris, din 1858] este micșorarea luxului și a ostentației. Luxul astei precum se practică la noi este luxul sălbaticilor.

(Pagini răzlețe de memorii, în *Anno domini 1854. Lev Tolstoi la București*, Editura Est-Vest, București, 2013)

59 Pe umăr...
aparat de filmat!

Hollywood înainte
de intrarea S.U.A.
în Al Doilea
Război Mondial

C. HENTEA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 O enigmă
și un miracol

Statalitate românească
în „Mileniul întunecat“

M.E. IONESCU

71 Incident
pe Calea Domnească

I. HOISESCU

**DICTIONAR
ISTORIC**

72 Helios

D. IONESCU

**AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ**

74 Urechile
britanicilor din Cipru
O istorie a GCHQ

R.J. ALDRICH

**ISTORIA
PRIN DETALII**

78 Propagandă
sau omenie?
Din colecția „Gallica“

ȘT. LEMNY

79 A ridicat
adulterul
la rang de artă
Alice Keppel

T. STĂNESCU-
STANCIU

84 Problemele
lui English Speaking
Union

AL. BUDIȘTEANU

**A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ**

86 Mi-am pus
busuioc în păr...

G. ROȘU

92 Addenda
et corrigenda

Corectură la corectură

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Șoferul Legației
din Buenos Aires
alege libertatea

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

89 În București,
acum 50 ani

83; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

„herțeg“, adică „Herzog“ sau „dux“ al feudelor ardelenice ce apăruseră deja în titlul unchiului patern Vladislav I, cel pe care izvoarele de emanație occidentală îl numeau „Mircius“, iar cele orientale „Emirgi“ fusese pentru o vreme, între 1388 și probabil îndată după 1396, și „terrarum Dobrodictii despotus“, după cucerirea Dobrogei de la otomani, așa cum îl indică două documente latinești încheiate cu regele Poloniei Vladislav al II-lea Jagiello în ianuarie 1390 și iulie 1391, dar și acvilele bicefale sculptate și pictate la Cozia, titlu bizantin arogat și apoi abandonat de la sine putere în numele aceluiași realism politic menționat.

Sigur este că în domnia de peste trei decenii a lui Mircea I câteva trăsături ale vechii civilizații românești s-au structurat temeinic. Cea dintâi este sinteza culturală, mai ales prin elita princiară și nobiliară. Aceasta într-o lume unde voievodul – el însuși purtător de costum cavaleresc apusean cu „chausses“ împodobite cu semne heraldice orientale – se afla în relații statornice sau episodice cu împăratul rege Sigismund de Luxemburg (rege al Ungariei și Croației, al Boemiei, al Germaniei și între 1433 – 1437 împărat romano-german) sau cu contele de Nevers, viitor duce al Burgundiei, iar un boier valah al timpului îl însoțea pe marele senior baronul Enguerrand de Coucy.

Aidoma câtorva altor colțuri de continent, din Spania în arhipelagul grecesc, din Crimeea până în Sicilia, unde în acel moment crucial al istoriei europene, cu secolul conflict franco-englez, cu fărâmițările balcanice și cu ofensiva otomană, se întâlneau Occidentul catolic

Acvilele bicefale pe un ancadrament de la Cozia

al „goticului internațional“, Bizanțul ortodox al Paleologilor și Islamul arabo-otoman, spațiul românesc a polarizat, în contactele politice cu Basarabii și cu Bogdăneștii, o „Europă în miniatură“, ai cărei eroi erau împărații germani și bizantini, cruciații burgunzi și misionarii franciscani, neguțătorii genovezi și șeciile otomani, ducând în trenul lor o firească atmosferă cosmopolită, unde vizualul devenea atotstăpânitor, în ceremonialul aulic sau liturgic și în războaiele feudale nu mai puțin.

Detaliile decorative musulmane de pe ferecătura tetraevangelului din 1404 – 1405 al lui Nicodim și cele din epitaful cozian de la 1396, învecinate lorosului imperial bizantin al înșirilor (eșarfă lungă și îngustă, brodată, purtată de membrii familiei imperiale), erau contemporane cu aversul unor monete din 1399 – 1400, unde voievodul purta saccosul (tunică cu mâneci largi) și diademă de origine constantinopolitană, dar și cu sarcofagul antropomorf net occidental de la Cozia al lui Mircea, el însuși prefațat de podoabele și gisantul

(monument funerar pe care este reprezentat culcat defunctul) de inspirație apuseană de la Curtea de Argeș ale lui Vladislav I și Radu I – și iarăși contemporane cu lăcașurile gotice de la Severin, Câmpulung și Târgoviște, într-o vreme în care veneau la Marienburg, din Țara Românească, un „menestrel“, un „joculator“, un „Spilman us der Walechyen“ (menestrel din Valahia). Acesta venea dintr-un spațiu unde, pe la 1400, se contura o poetică slavo-română dunăreană, cu referire la aria munteană, bulgară și sârbească, povestind luptele cu oto-

Miniatură din cronică francezului Jean Froissart, trăitor în veacul al XIV-lea, reprezentând bătălia de la Nicopole, din 1396, în care cruciații, din rândurile cărora făcea parte și Mircea cel Bătrân, au fost înfrânți de otomani

1418 – 2018

MARE VOIEVOD, HERȚEG ȘI DESPOT CTITORUL DE ȚARĂ MIRCEA I

Ctitoria de la Cozia și Mircea și fiul său Mihail, așa cum apar zugrăviți în bolnița mănăstirii, în costum cavaleresc apusean cu „chausses“

Academician RĂZVAN THEODORESCU

Cu 80 de ani în urmă Nicolae Iorga își intitula al treilea tom al *Istoriei Românilor*: *Ctitorii și încheia evocarea „ctitoriei independente“ a veacului al XIV-lea cu ideea „creațiunii politice românești“, reprezentată de cărmuirea lui Mircea cel Bătrân. Desigur, ilustrul savant ar fi putut așeza la fel de bine pe strănepotul lui Basarab întemeietorul și în tomul următor, cel al Cavalerilor, dedicat lui Ștefan cel Mare, lui Iancu de Hunedoara și lui Vlad Țepeș, nepotul de fiu al ctitorului Coziei – care a fost și primul cruciat între voievozii români –, dar sigur este că apelativul „ctitor de țară“, cu o domnie întemeietoare într-o epocă de statornicire culturală, i se potrivește aceluia pe care poetul național, privindu-i stăpânirea de la Severin până în Dobrogea, l-a numit „cel mai mare domn al Țării Românești, acela sub care țara cuprindea amândouă malurile Dunării până în mare“.*

Cu adevărat titlul purtat de acest fiu al lui Radu I, mai amplu decât cele purtate de înaintași și de urmași, precum cel din actul dat la Tismana în 23 noiembrie 1406, în care apare ca mare voievod și domn, singur stăpânitor a toată țara Ungrovlahiei și al părților de peste munți, încă spre părțile tătărăști și Herțeg al Amlașului și Făgărașului și domn

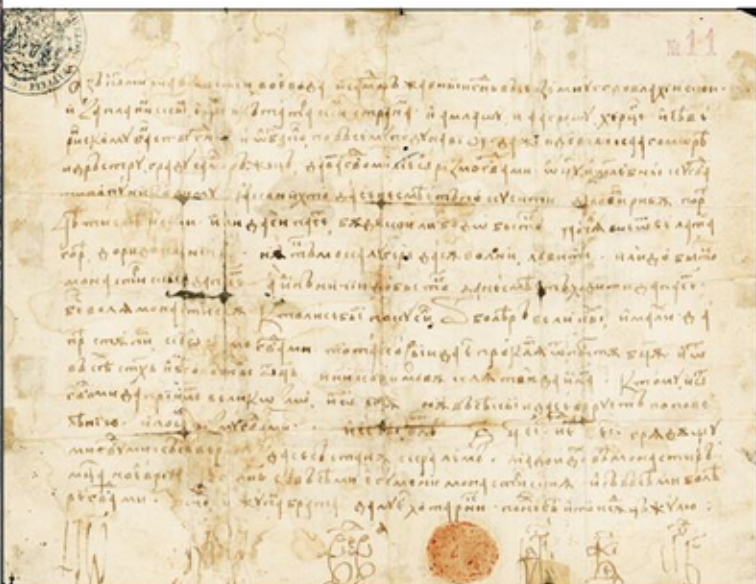
al Banatului Severinului și de amândouă părțile peste toată Podunavia, încă până la Marea cea Mare și singur stăpânitor al cetății Dârstor, este unul care reflectă strict realități istorice și nu, așa cum se întâmpla uneori în Europa timpului, veleități monarhice.

„Mare voievod“, precum bunicul său, Nicolae Alexandru, cofondator de mitropolie,

1418 – 2018

MIRCEA CEL BĂTRÂN ȘI TRANSILVANIA

Mircea cel Bătrân, frescă din Biserica „Sfântul Nicolae” de la Curtea de Argeș, și document emis de domn

Academician IOAN-AUREL POP

Cel mai dezvoltat titlu domnesc al lui Mircea cel Bătrân aflat, de regulă, în partea numită intitulatio din protocolul inițial al documentelor – ar putea data de prin anii 1404 – 1406 și este următorul: „Eu, cel în Hristos Dumnezeu bine-credinciosul și bine-cinstitorul și de Hristos iubitorul și singur stăpânitorul, Io Mircea, mare voievod și domn, din mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu, stăpânind și domnind peste toată Țara Ungrovlahiei și al părților de peste munți, încă și spre părțile tătărăști și herțeg al Amlașului și Făgărașului și domn al Banatului Severinului și de amândouă părțile peste toată Podunavia, încă și până la Marea cea Mare și singur stăpânitor al cetății Dârstorului”. În alte documente mai apar atribute, detalii sau variațiuni ca: „marele și singur stăpânitorul domn Ioan Mircea voievod”, „însuși țîitor”, „până la marginile părților tătărăști și domn de veci”, „răvnind să urmez vechilor împărați și domni”, „eu, de Hristos Dumnezeu învrednicitul, domn autocrat creștin [...] stăpânitor până la Dunăre și peste munți, în Țara Făgărașului, până la Olt”, „stăpânind și domnind [...] pe toată Dunărea”, „despot al țărilor (pământurilor) lui Dobrotici”.

Diferențierea titlului domnesc (princiar) este firească și se întâlnește la toți principii (suveranii) medievali din toată Europa. Prima cauză este ca-

racterul diferit al documentelor, care pot varia de la cele simple, până la privilegiile solemne, de la documentele interne la cele externe etc. Un

alt motiv de variațiune este limba de redactare a înscrisurilor, altul este modul de păstrare (original sau copie, copie de epocă ori copie târ-

manii, evenimente din timpul unor Vladislav Vlaicu și Radu I, conflictele dintre urmașii lui Dan I și Mircea I, totul conducând la geneza unui „cântec bătrânesc”, comun în bună parte epicii românești și eposului sud-slav.

Era o țară unde, asemănător regalităților apusene, se nășteau acum, pentru o vreme, ramurile dinastice: Dăneștii, coborâtori din fratele lui Mircea cel Bătrân și stinși cu Neagoe Basarab, Drăculeștii – care stau la obârșia Bucureștilor –, descendenți chiar din Mircea și fiul său Vlad Dracul, pe două linii, cea a lui Țepeș și a Mihneștilor, cea a lui Vlad Călugărul, Radu cel Mare, Pătrașcu cel Bun, Petru Cercel și Mihai Viteazul.

O a doua trăsătură a civilizației muntene a timpului este toleranța spirituală. O deslușim grație corespondenței purtate între 1381 și 1393 de patriarhul Eftimie al Târnovei și mitropolitul Ungrovlahiei Antim Critopoulos, de unde aflăm că pe malul stâng al Dunării și-au găsit refugiu răuvoitori și potrivnici ai bisericii bulgare. Și ne amintim că tot acum era adăpostit de Mircea Vodă șecul reformator de origine selgiucidă Bedreddin de Simavna, cel care împotriva politicii sultanale predica o toleranță religioasă și un sincretism cu rădăcini anatoliene și șamaniste central-asiatice, prin care erau chemați să stea alături dervișii musulmani și călugări isihaste din Balcani. Aceasta într-un timp în care, din rațiuni politice, se refugia pe lângă domnul muntean, în 1409, pretendentul Musa, devenit efemer sultan la Edirne doi ani mai târziu.

A treia trăsătură va fi conturarea, de pe acum, în chip limpede a unei romanități, adică latinități a spiritului românesc în veacul „întemeierii de țară”. Un veac al bilingvismului slavo-românesc care precede cu 300 de ani momentului în care cronicarii vor conștientiza, ca elite cărturărești, originea latină a poporului lor; dar, totodată, un veac în care sunt semne, deopotrivă materiale și imateriale, care ne îngăduie ipoteza unei trăiri românești, alta decât cea a lumii slave sau grecești, cu care lumea nord-dunăreană era în strânsă legătură.

Faptul că o biserică precum ctitoria-necropolă de la Cozia avea toate datele stilistice ale lăcașurilor contemporane sârbești de pe Valea Moravei, mai puțin complicațiile și exuberanța volumetrică și decorativă de la Kruševac, Veluče, Neupara sau Kalenici, adoptând calmul, echilibrul și logica pe care le arătase, cu trei decenii înainte, necropola argeșeană a înaintașilor Basarabi, spune ceva. Asemănătoare multor lăcașuri moraviene – cu care avea în comun și particularitatea unui pronaos fără ferestre, propriu unei atmosfere monastice și funerare, ca și cunoscutei rugi isihaste de sorginte palamită –, Cozia are ceea ce cândva istoricul francez Gabriel Millet (1867 – 1953) numea „amprenta înțelepciunii bizantine” și ceea ce eu am socotit a fi mărturia unei „latinități estetice” medievale, mult deosebită de estetica slavă iubitoare de complicații, supraîncărcări și tendințe piramidale în arhitectură.

Era aici și substratul de adâncă latinitate – pe nedrept neglijată – al Bizanțului, care în-tâlnea, în extremitatea răsăriteană a Olteniei, armonia subiacentă a unui alt spirit latin, acela românesc, care cu puțin timp înainte, în aceeași Țară Românească, simplificase sobru, la Argeș, chiar experiența arhitecturilor bizantine ai timpului.

Va fi rimat, într-un fel, spiritul bisericii mănăstirești unde odihnește pe veci Mircea I cu spiritul călugărilor valahi, care în timpul unchiului Vladislav, pe la 1370, refuzau „întocmirea chinovicescă” din Cutlumuzul athonit iubitor de viață comunitară, cenobitică, de esență slavo-grecescă, înturnându-se acasă și preferând idioritmia individualistă din lăcașuri rupestre precum cele din Muscel și Buzău?

Un răspuns categoric e dificil de formulat, dar sigur este că epoca la care ne-am referit este una întemeietoare: a realismului politic, a sintezei culturale, a toleranței și a romanității spirituale, pentru care domnia lui Mircea cel Bătrân rămâne un început de drum. ■

Ferecătura și o pagină din tetraevangelul din 1404 – 1405 al lui Nicodim

existat o perioadă în istoria statului roman numită „dominatul” sau „Imperiul Roman Târziu”, plasată, de regulă, între finalul secolului al III-lea și finalul secolului al V-lea (circa 280 – circa 480). De fapt, este vorba (conform unor exegeți) despre o perioadă mult mai lungă de regim monarhic totalitar, succesoare a Principatului în Imperiul Roman. Dominatul a început după încheierea crizei din 235 – 284 d.H. și a durat până la asediul Constantinopolului și colapsul Imperiului Roman de Răsărit din 1453. În Imperiul Roman de Răsărit, mai ales în timpul lui Iustinian I (527 – 565), sistemul dominatului a evoluat spre absolutism autocratic. Cuvântul „dominat” provine din latinescul *dominus* („stăpân”). Termenul a fost utilizat încă de unii împărați din dinastia Iulia-Claudia (sec. I d.H.), dar Dioclețian (284 – 305) a fost primul care s-a impus ca „stăpân” (*dominus*) deplin al imperiului, imaginea împăratului schimbându-se prin afișarea puterii sale. Astfel se trece de la monarhia antică spre cea medievală.

Prin urmare, pentru latinofonii și apoi pentru românii de la Dunărea de Jos, deopotrivă împăratul ceresc și împăratul pământesc erau „domni”, încât între domnie și împărăție s-a instalat de timpuriu o sinonimie perfectă. De altminteri, domnul Mircea se plasează pe sine alături „de împărați și domni”, cărora aspiră să le urmeze în toate,

spre „a se învrednici de împărăția cerurilor”. Forma de redactare a expresiei „împărați și domni” în cadrul documentului citat mai sus arată, între altele, sinonimia dintre cei doi termeni (domnul este împărat și împăratul este domn), în concepția puterii politice de atunci. Este evident faptul că raporturile de suzeranitate-vasalitate, în care s-au integrat principii române în general și Mircea cel Bătrân în special, nu afectau caracterul integru al suveranității, nu știrbeau această suzeranitate și nici sacralitatea originii puterii.

Esența contractului vasalic este uneori greșit înțeleasă: ea nu însemna supunerea unui nobil față de alt nobil, ci punerea unui nobil sub protecția și scutul altui nobil, pe baza unui acord care cuprindea drepturi și obligații reciproce. Nici când protagoniștii contractului de vasalitate erau șefi ai unor structuri politice lucurile nu se schimbau, în sensul că egalitatea de fond dintre ei persista. Este drept că, uneori, prin abuz, mai ales spre finele Evului Mediu, vasalitatea a fost asimilată cu un fel de supunere, dar faptul acesta a depins mult și de persoanele implicate în con-

tractul respectiv. De multe ori, seniorul tindea să domine, iar vasalul tindea să eludeze pretențiile de dominație ale suzeranului său.

Căsătoria cu o nobilă maghiară

Titlul domnesc evocat aici este unic și prin chestiunile teritoriale pe care le cuprinde. Mircea cel Bătrân „stăpânea și domnea singur” peste „toată Țara Ungrovlahiei” și peste „părțile de peste munți”, apoi peste „părțile tătarăști”, el mai deținând titlurile de „herțeg” (din germanul Herzog, adică „duce”) al Amlaşului și Făgăraşului, de „domn” al Banatului de Severin și al ambelor părți ale „Podunaviei” până la „Marea cea Mare” și „stăpânitor” al cetății Dârstor. Unele dintre aceste denumiri sunt clare și nu necesită comentarii, pentru localizarea și precizarea altora există încă discuții. „Țara Ungrovlahiei” – fără să abordăm aici chestiunea numelui combinat de Ungaria și Valahia, spinoasă și ea – este Țara Românească propriu-zisă de atunci, adică Muntenia și Oltenia (sau o mare parte a Olteniei). „Părțile de peste munți” sunt, în principal, țările Amlaşului și Făgăraşului, dar nu numai ele, ci și o parte din Banatul Severinului. Tot „peste munți”, domnul muntean a mai stăpânit cetatea Branului și cetatea Bologa, cu domeniile adiacente. „Podunavia” este, evident, Dunărea cu valea sa,

Castelul Bran

zie), altul este legat de forma traducerii și de concepțiile traducătorilor. În cazul de față, diferențele sunt mai ales de formă și se datorează limbii de redactare (slavonă sau latină), copiilor târzii (în română arhaică sau modernă, în maghiară), opțiunilor traducătorilor pentru anumiți termeni etc. Dar, dincolo de aceste variațiuni, titlul domnesc dezvoltat al lui Mircea cel Bătrân este impresionant.

Puterea domnului venea de la Dumnezeu

Niciun domn sau principe al Țării Românești nu a purtat vreodată un asemenea titlu, fapt care pledează clar pentru unicitatea domniei de 32 de ani a lui Mircea cel Bătrân (1386 – 1418). În primul rând, nu a mai fost niciun suveran al Țării Românești din toate timpurile care să fi avut o domnie atât de lungă. Este posibil ca Basarab I (mort la 1352) să fi condus la fel de mult sau chiar mai mult, însă el a fost doar „mare voievod”, neasumându-și încă oficial atributele domniei, vizibile abia la fiul său, Nicolae Alexandru.

Titlul acesta al lui Mircea cel Bătrân arată și cuprinde, în și prin forma sa, multe elemente de conținut și a fost analizat de mai toți marii noștri istorici ai Evului Mediu. Sunt conținute în el cele mai importante atribute ale monarhiei noastre medievale:

Monete emise în vremea lui Mircea cel Bătrân

vale: credința în Dumnezeu („cruce-ajută” sau semnul crucii pus înainte de text; „bine-credinciosul”; „de Hristos iubitorul”), originea divină a puterii („din mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu”), calitatea de suprem conducător militar („mare voievod”) și de stăpân unic al țării și supușilor („domn”; „singur stăpânitor”), atributele evidente ale suveranității („din mila lui Dumnezeu”; „singur stăpânitor”), rădăcinile bizantine ale puterii, legătura cu „Bizanțul descins din Bizanț” (ca să-l parafrazăm pe Nicolae Iorga) și mai ales cu iradierea sud-slavă a moștenirii împărătești răsăritene („Ioan Mircea”, „Io Mircea”, „râvnind să urmez vechilor împărați și domni”) și, într-un mod destul de precis, întinderea geografică

a autorității domnului. Ne vom mărgini aici să facem doar câteva observații despre autoritatea domnească și despre întinderea teritorială a stăpânirii asupra căreia se exercita această autoritate.

Autoritatea domnului era, din punctul de vedere al concepției interne, suverană, iar calitatea de domn era cea mai înaltă pe care o putea avea un conducător pe pământ, fiindcă puterea domnească venea de la Dumnezeu, și nu de la oameni. De altminteri, titlul de domn este moștenit din tradiția creștină, pe linie religioasă, și din cea romano-bizantină, pe filieră laică. Domnul din ceruri este Pantocratorul, dar tot domn este fiul său, Iisus Hristos, aflat în postură deopotrivă de Dumnezeu și de om.

Esența contractului vasalic

Româna este singura limbă romanică în care numele divinității supreme nu provine numai din latinescul *Deus*, ci din doi termeni latini alături și apoi topiți,

Dominus Deus (în italiană: *dio*; în franceză: *dieu*; în spaniolă: *dios*; în portugheză: *deus*). Prin urmare,

în mintea și în exprimarea românilor, domn era și stăpânul din Ceruri, dar și stăpânul de pe Pământ, rânduit de stăpânul din Ceruri. Pentru aspectul mirean, nu trebuie să uităm că a

Semnătura și sigiliul domnului

Aceștia sunt Ion, Burcea și Călian, confirmați în stăpânirea satului Braniștea Urășiei, a ocinii Vadul Șercaiei și a unei stâne în Muntele Lereștilor; apoi Costea, confirmat în stăpânirea ocinilor Viștea de Jos, Viștea de Sus și jumătate din Arpașul de Sus, „cu ți-

gani”; apoi egumenul Stanciul și fratele său Călin, dăruiri cu ocina Scorei, scutită de orice fel de dări (înzestrată, astfel, cu imunitate fiscală); apoi, Micul și Stoica primesc jumătate din satul Mândra.

În anumite cazuri, în funcție de natura documentelor păstrate, se dă și mersul hotărârilor. De exemplu, hotărânicirea moșiei Scorei este redată în detaliu, fiind întărită și împuternicită de „preaiubitul meu fiu, Mihail Voievod, împreună cu ceilalți boieri”. Din această hotărânicire reiese o cunoaștere detaliată a moșiilor, cu hotărele lor, precum și un control strict asupra teritoriului.

Mircea cel Bătrân și-a exercitat, prin urmare, autoritatea domnească asupra întregului teritoriu al țării, inclusiv în „feudele ardelene”. Este, în acest context, important de stabilit ce înțeles avea atunci cuvântul „țară”. Este de preferat să se pornească, în acest caz, tot de la titlul domnesc, unde apare formula „toată Țara Românească” sau „toată Țara Ungrovlahiei”. Relativ recent, împotriva tuturor interpretărilor tradiționale ale medievisticii românești, s-a

Regele Eduard al III-lea al Angliei depune jurământ de vasalitate regelui Franței Filip al VI-lea

susținut, ca rezultat al unei laborioase cercetări, că, „în terminologia medievală, noțiunea de „țară” avea mai degrabă un înțeles social, desemnând o comunitate, decât unul teritorial”. Firește că un „înțeles social”, din trecut, al noțiunii de „țară” nu a fost negat nici de istorici și nici de filologi. Este faimos titlul unui mic capitol din *Letopisețul Țării Moldovei* de Grigore Ureche – *Cându s-au strânsu țara la Direptate* –, mărturie a recunoașterii lui Ștefan cel Mare ca domn, în aprilie 1457, în locul numit „Direptate” de la Siret (vechea capitală a țării). Aici, semnificația cuvântului „țară” este explicată chiar de cronicar: „Ștefan Vodă strâns-au boierii țării și mari și mici și altă curte măruntă, dimpreună cu mitropolitul Theoctist și cu mulți călugări”. Prin urmare, aici este vorba despre grupurile conducătoare sau de stări – boieri, cler, curteni –, denumite de unii și „țara legală”, adică privilegiații. Noțiunea de lege din antichitatea greco-romană și din perioada modernă are în Evul Mediu un corespondent aproximativ în ceea ce se cheamă privilegiu

sau act privilegiat. Numai că în același text din secolul al XVII-lea (referitor la secolul al XV-lea) se găsește noțiunea de „țară” și în înțelesul său teritorial: „Ștefan Vodă strâns-au boierii țării”, adică a adunat boierii din teritoriu, boierii entității geografice numite Țara

Moldovei.

Să revenim acum la titlul lui Mircea cel Bătrân, în care, după mențiunea că suveranul stăpânea și domnea „peste toată țara Ungrovlahiei”, se mai precizează că această stăpânire și domnie se mai exercita și asupra „părților de peste munți”, asupra „părților tătarești”, asupra „Amlașului și Făgărașului”, asupra „Banatului Severinului”, apoi „pe amândouă părțile pe toată Podunavia și încă până la Marea cea Mare” și asupra cetății Dârstor. Or, toate aceste elemente ale lungii enumerări, fără excepție, sunt noțiuni teritorial-geografice și nu vedem cum exclusiv expresia „toată Țara Ungrovlahiei” ar avea înțeles social, și nu teritorial, ea referindu-se la grupurile privilegiate. Iată și o variantă a intitulăției din perioada 1390 – 1400: „Io Mircea, mare voievod [...], oblăduind și domnind toată Țara Muntească, încă și Latura Tătarului și hotarul de sub munte și pe toată Dunărea”. Și aici, Latura Tătarului, hotarul de sub munte, Dunărea sunt în întregime elemente teritoriale, și nu sociale.

(Va urma)

Dârstorul este ceea ce slavii au numit Silistra, iar stăpânirea de până la „Marea cea Mare” numește, de fapt, Dobrogea. „Părțile tătarești” trebuie să fie o fâșie de la nordul Dobrogei, adică dinspre tătari, deși lucrurile sunt încă nelămurite și în acest caz.

Deși stăpânirea voievozilor munteni și olteni la nord de Carpați este atestată încă din secolul al XIII-lea (unii astfel de voievozi proveneau, sub aspect geografic, chiar de la nord de munți) cazul lui Litovoi care stăpânise până la 1247 și Țara Hațegului, având ca axă a acestei stăpâniri văile Jiurilor (din Ardeal și Oltenia), și al lui Seneslau, cu prelungiri ale puterii sale spre Făgăraș –, stăpânirile „de peste munți” ale lui Mircea sunt percepute de regele Ungariei ca feude, fiindcă, formal, ele erau acordate (recunoscute) prin contractul de vasalitate. Prin urmare, Făgărașul și Amlașul provin din vechi țări românești, luate sub control unguresc odată cu extinderea controlului Regatului Arpadian până la Carpați (în jurul anilor 1200) și redat domnilor Țării Românești înainte de domnia lui Mircea cel Bătrân.

Chestiunea Banatului Severinului a fost tratată în mai multe rânduri, dar întinderea sa teritorială și oscilațiile acestei întinderi necesită încă cercetări. Sub aspect teritorial, acest Banat de Severin trebuie să fi cuprins vestul Olteniei și

Ruinele cetății Severinului...

sud-estul Banatului de mai târziu, încălecând și el munții. Oricum, începând cu anul 1391, documentele au consacrat seria banilor români de Severin, membri ai Sfatului Domnesc: Drăgan ban (la 27 decembrie 1391), Radu ban (la 11 mai 1409), Drăgoi ban (la 21 noiembrie 1413), Radul ban și Aga ban (la 28 martie 1415 și la 22 iunie 1418) și alții.

Natural, aceasta nu dovedește că stăpânirea lui Mircea cel Bătrân asupra acestui banat și, mai ales, asupra părții sale de la nord-vest de munți a fost continuă. Există chiar mărturie că au existat și sincope în această stăpânire. Cetatea Branului s-a aflat cu

siguranță în mâinile domnilor munteni între 1412 și 1419, dar se poate ca dania respectivă, făcută de regele Ungariei, să se fi produs mai repede. De asemenea, domnul Țării Românești apare și ca stăpân asupra cetății și domeniului Bologa, de lângă Huedin, nu departe de Cluj. Un document din 1399 arată că cetatea Bologa și domeniul său (circa 18 sate și părți de sate) fuseseră hărăzite nu cu mult timp în urmă domnului muntean. Se crede că acest domeniu a ajuns în stăpânirea lui Mircea cel Bătrân în urma căsătoriei acestuia cu o nobilă maghiară (probabil din familia Bánffy).

Ce era „țara”?

Cele mai multe date despre stăpânirea efectivă a domnului de la sud de munți s-au păstrat în legătură cu Amlașul și Făgărașul. Țara Făgărașului, numită în surse „Țara Românilor” (*Terra Blachorum*) încă de la 1222, cu aproape două secole înainte de sfârșitul domniei și vieții lui Mircea, avea pe la 1400 circa 25 de sate cu hotarele lor cunoscute și fixate pe teren, întinse spre sud până la culmile munților, moștenite așa și împărțite pe „bătrâni”. Din vremea

domniei amintite, s-au păstrat mărturii numai despre opt boieri stăpânitori de sate (cu pământuri și supuși), întăriți (confirmați) în ocniile lor sau dăruiri de Mircea în intervalul 1390 – 1406.

... și cele ale cetății Bologa

diferență de percepție și ce a însemnat, de fapt, în istorie, Declarația Balfour?

La sfârșitul secolului al XIX-lea, problema evreiască devenise, în Europa, un punct central pe agenda tuturor marilor cancelarii. Ce să faci cu atâta puhoi de oameni revărsat dinspre întunecata Rusie, toți lipsiți de cetățenie, de drepturi, de mijloace de existență? Pogromurile, nedreptățile și o sălbatică asupraire dislocaseră o masă enormă de evrei disperați și adesea îngrozitor de săraci, o mare de oameni aflați în căutarea izbăvirii de sub cnutul cazacilor.

La Viena, capitala Mittel-europei, un tânăr ziarist, Theodor Herzl, caută cu înfrigurare o soluție și publică un manifest intitulat *Der Judenstaat* (Statul evreilor), care va deveni foarte repede actul de naștere al sionismului politic. Un an mai târziu, în 1897, tânărul Herzl fondează Organizația Sionistă care, la primul său congres, cere înființarea în Palestina a unui cămin național pentru evrei, a cărui existență să fie garantată de legile internaționale, ca singură rezolvare pentru problema evreiască din Europa, inclusiv a antisemitismului în creștere. Metodele prin care urma să fie realizat statul propriu includeau înființarea de colonii evreiești în regiune, organizarea evreilor din diaspora, întărirea sentimentului și conștiinței apartenenței la națiunea evreiască și, bineînțeles, obținerea garanțiilor din partea marilor puteri.

Dar contextul internațional, în care Franța și Anglia se împotriveau încă prăbușirii Imperiului Otoman, a amânat realizarea proiectului. Avea să fie nevoie de un război mondial și de acceptarea dispariției statului otoman, pentru ca, încă din 1917, în perspectiva

Baronul Walter Rothschild

iminentei împărțiri a teritoriilor acestuia, să se creeze și posibilitatea revenirii evreilor în Palestina.

La 2 noiembrie 1917, o scrisoare a fost trimisă de șeful conservatorilor britanici, Lordul Arthur Balfour, către șeful celei mai influente familii de bancheri europeni, baronul Walter Rothschild, prin care cel dintâi, aflat și la conducerea Foreign Office, a exprimat dorința guvernului Majestății Sale pentru stabilirea „unui cămin național pentru poporul evreu” și a promis sprijinul necesar „îndeplinirii acestui obiectiv”. Era o veritabilă declarație de politică externă a Marii Britanii, care afirma, textual: „Guvernul Majestății Sale privește favorabil stabilirea în Palestina a unui Cămin național pentru poporul evreu

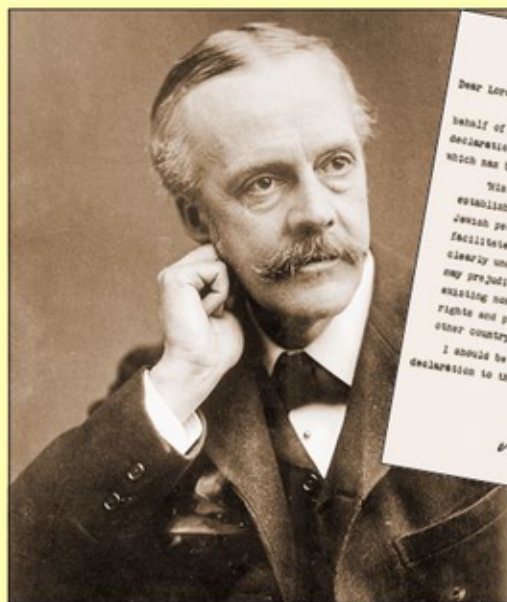
și își va folosi bunele oficii pentru a facilita atingerea acestui obiectiv; este de înțeles că nu se va face nimic ce ar putea prejudicia drepturile civile și religioase ale comunităților neevreiești existente în Palestina sau drepturile și statutul politic obținute de evrei în alte țări”. Trebuie precizat că scrisoarea nu reflecta doar o opinie personală a ministrului englez de Externe, ci era poziția oficială a Cabinetului britanic, stabilită în ședința guvernului din 31 octombrie 1917. În declarație se mai afirma că este vorba de un act de „simpatie pentru aspirațiile evreiești sioniste”.

Pentru detectivii istoriei și pentru adepții teoriilor conspiraționiste,

Declarația Balfour a fost posibilă mai ales datorită lobby-ului sionist din Anglia, coagulat în jurul chimistului de renume mondial Chaim Weizmann și a lui Nahum Sokolow, secretar general și viitor președinte al Organizației Sioniste, care au acționat sistematic pen-

Balfour și secretarul de Stat american Lansing, la Washington, în 1917

2017 a fost, fără îndoială, un an marcat de simboluri profunde, dar probabil că puține au stârnit atâtea controverse precum Centenarul Declarației Balfour. Poate doar aniversarea Revoluției bolșevice din Octombrie 1917, cea care a transformat secolul trecut într-unul înroșit de sângele a milioane de victime nevinovate. La Moscova s-au pus flori pioase la zidul Kremlinului, acolo unde se odihnesc pentru totdeauna călăii roșii. La Londra, sentimentele au fost amestecate.

Unii au privit Declarația Balfour ca pe un act istoric, de justiție peste timp în favoarea unui

Foreign Office,
November 2nd, 1917.

Dear Lord Rothschild,

I have much pleasure in conveying to you, on behalf of His Majesty's Government, the following declaration of sympathy with Jewish Zionist aspirations which has been submitted to, and approved by, the Cabinet.

His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country.

I should be grateful if you would bring this declaration to the knowledge of the Zionist Federation.

Yours faithfully,
Arthur Balfour

popor prea îndelung și greu prigonit, un act care a pus capăt pribegiei evreilor prin lume. Alții, dimpotrivă, l-au considerat drept temelia unei nedreptăți care a depozat de țară un alt popor, cel palestinian, fiind la originea războaielor și masacrelor care au făcut milioane de victime de ambele părți. Este cazul clasic al faptului de istorie ale cărui lumini sau umbre pot fi văzute doar în funcție de perspectiva din care este privit.

DECLARAȚIA BALFOUR LUMINI ȘI UMBRE DUPĂ 100 DE ANI

ȘTEFAN CIOCHINARU

Călând apăsător, cu greutatea leului din deșertul Negheului, prim-ministrul israelian Benjamin Netanyahu a mers la Londra pentru a celebra, în a doua zi de noiembrie a lui 2017, împreună cu premierul Theresa May, exponenta Leului britanic, 100 de ani de la Declarația Balfour, misiunea ministrului britanic de Externe Lord Arthur Balfour prin care se exprima, în 1917, sprijinul guvernului Majestății Sale pentru stabilirea unui cămin național evreiesc în Palestina. Un gest imperial, desigur, dar nu și unanim, opiniile fiind îm-

părțite în privința evenimentului. Liderul Partidului Laburist, Jeremy Corbyn, a refuzat să ia parte la manifestările Centenarului Declarației Balfour, considerând că aceasta ar trebui mai degrabă condamnată decât celebrată, deoarece a pus bazele uneia dintre

cele mai grave nedreptăți din istoria modernă a umanității. Dineul de gală de la Lancaster House, reședința din vecinătatea Palatului Saint James, a fost acompaniat de proteste în stradă la Londra și manifestații amare în teritoriile palestinienice. De unde această

Premierii Theresa May și Netanyahu la celebrarea Declarației

În luna ianuarie, la rubrica „Istorie și film“, am publicat un articol semnat de Nicolae Rusu despre serialul TV Sofia, ce a putut fi urmărit pe canalul rusesc de televiziune RTR, în Republica Moldova. Am primit la redacție textul care urmează, semnat de directoarea Centrului Rus de Știință și Cultură din București. Îl publicăm, în virtutea dreptului la replică.

SERIALUL TV „SOFIA“ ÎN TRE ADEVĂR ȘI FICȚIUNE

NATALIA
MUZHENNIKOVA

Adesea spectatorul devine „ostatic“ al câte unui serial istoric. Pornind de la ceea ce a văzut, un spectator interesat se va apleca asupra istoriei și cronologiei evenimentelor, va încerca să afle dacă totul s-a petrecut într-adevăr așa. Un altul, superficial, va lua totul de bun, crezând că acesta și este adevărul istoric.

Din punctul meu de vedere, într-un serial, care este o expresie a artei cinematografice, este important să fie în prealabil desemnată o temă. Serialul este o ficțiune artistică, bazată doar pe anumite fapte istorice (în opinia mea, este bazat pe fapte reale numai în proporție de vreo 10%). Consider că nu este sarcina realizatorilor de a arăta întreaga realitate istorică, deoarece spectatorii pot fi reținuți cu greu în fața ecranului cu „filme documentare“. Pentru aceasta există canale TV specializate.

Majoritatea filmelor și seriilor „păcătuiesc“ prin înfrumusețarea realității istorice. De exemplu, serialul de

televiziune american *The Vikings* ne prezintă diferite personaje istorice, însă, în același timp, le așază pe toate în aceeași epocă, în decursul unei singure acțiuni, chiar dacă unele dintre ele au existat înainte sau la două – trei secole distanță de evenimentele descrise. Sau, alt exemplu, serialul de televiziune *Knightfall*, despre templieri, unde, din toată realitatea istorică rămân identificabile doar numele personajelor principale.

Și, să remarcăm, nimeni – nici francezii, nici britanicii, nici norvegienii, nici danezii, nici spaniolii etc. – nu condamnă cinematograful american pentru că ar fi tendențios, prezentând publicului ima-

gini distorsionate ale personajelor reprezentative pentru istoria acelor țări. Nimeni nu se mai obosește cu respectarea adevărului; nici măcar selecția actorilor nu este corespunzătoare. Deși, la drept vorbind, cine ne-ar putea spune cu exactitate astăzi, în secolul al XXI-lea, cum arătau Filip al IV-lea cel Frumos sau Jeanne de Navarre, Ștefan cel Mare sau Sofia (Zoe) Paleolog ori Ivan al III-lea?

Să începem cu faptul că, în tradiția rusă, numele eroinei principale, nepoata ultimului împărat bizantin, este Zoe (Sof'a-Соф'я) Palaiologina (în film apare Sofia). Așa este numită ea în *Cronica Ilustrată* a lui Ivan cel Groaznic. Da,

Theodor Herzl, Nahum Sokolow și Chaim Weizmann

tru conturarea unei soluții de preluare a moștenirii otomane din Orient de către puterile occidentale. Bineînțeles însă că motivele principale ale politicii britanice în zonă au fost de natură geopolitică, fără prea mare legătură cu simpatiile sioniste ale decidenților de la Londra. De altfel, Lord Balfour însuși, după o vizită în regiune, descria Palestina ca „o țară în întregime dureroasă”, iar Ierusalimul ca „un ghetou mizerabil, pustiu și fără nicio demnitate”. Și, pentru a fi pe deplin edificați, să mai spunem și că, doar câteva zile înainte de publicarea declarației care îi poartă numele, Balfour argumenta într-o ședință de guvern că apelul la naționalismul evreiesc va fi „o propagandă extrem de folositoare atât în Rusia, cât și în America”, două țări cu populații evreiești considerabile și de a căror contribuții va fi nevoie pentru a câștiga Primul Război Mondial. De altfel, după ce Declarația Balfour a fost făcută publică, britanicii au lansat pliante de propagandă deasupra comunităților evreiești din Germania și Austria, informându-le despre binele făcut pentru „poporul lui Israel”. A la guerre comme à la guerre...

De fapt, Declarația, numită adesea și Compromisul Balfour, a nemulțumit pe toată lumea. Pentru sioniști era prea puțin, mult sub așteptările lor. Pentru arabi, era prea mult, mult prea mult, și, în plus, era o încălcare crasă a promisiunilor pe care Foreign Office le făcuse șeicului Hussein bin Ali în schimbul ridicării triburilor arabe la luptă împotriva Imperiului Otoman. Și totuși, în pofida tuturor contestărilor și chiar opozițiilor, Declarația Bal-

four începuse deja să scrie istorie, fiind încorporată în Tratatul de la Sèvres, din 1920, dintre puterile aliate învingătoare și Imperiul Otoman, și în Mandatul britanic pentru Palestina.

Vor mai trece 30 de ani și încă un război mondial până când promisiunile făcute năpăstuiților evrei să fie îndeplinite și Israelul să își declare independența în 1948. Dar scrisoarea Lordului Balfour a rămas în conștiința publică ca un act fundamental, de genul celor întemeietoare, fiind pentru prima dată când se recunoștea dreptul evreilor de a avea propriul stat pe pământul strămoșilor lor, acolo unde, încă din zorii istoriei, se plămădiseră o credință, o țară, un popor și o civilizație proprie, cu trăsături specifice și inconfundabile, multe aflate și la temelia civilizației europene.

Declarația Balfour a fost, desigur, doar una dintre piesele de puzzle ale diplomației britanice în eforturile sale de a da o nouă formă hărții Orientului Mijlociu. Încă din 1916, Marea Britanie convenise cu Franța și Rusia cum să împartă împreună moștenirea Imperiului Otoman. Palestina fusese atunci destinată a se afla sub „control internațional”. Un an mai târziu, revoluția bolșevică prăbușea pozițiile Rusiei în lume și Marea Britanie prelua „responsabilitatea” în Palestina pentru a controla zona tampon dintre Levantul francez și Egiptul pe teritoriul căruia se găsea vitalul Canal de Suez.

În scurt timp, ciocnirea dintre naționalismul evreu și colonialismul britanic va deveni inevitabilă. ■

**Bătălia
de pe malurile râului Ugra,
miniatură de epocă**

marele cneaz era benefică în contextul politic complicat al vremii.

Cea mai detaliată analiză a acordului de căsătorie dintre Elena și Ivan a fost făcută de K.V. Bazilevici, care a descoperit, printre documentele diplomatice referitoare la relațiile Rusiei cu Crimeea, dovezi că negocierile privind această căsătorie începuseră încă din anul 1480.

De asemenea, Nicolae Rusu afirmă că, spre deosebire de Ivan al III-lea, Ștefan și Moldova erau binecunoscute în Europa, iar căsătoria cu fiica sa Elena ar fi reprezentat o mare cinste pentru orice moștenitor al tronului. Cu toate acestea, în mod ciudat, după succesul raportat în bătălia de la Vaslui din 1475, Ștefan – deși a apelat la ajutorul suveranilor creștini din Europa –, nu a primit niciun sprijin din partea lor. Poate aici se află explicația pentru care domnitorul Moldovei se reorientează către vecinul său de la Răsărit.

Trebuie remarcat că, pentru început, căsătoria dintre Ivan cel Tânăr și Elena a contribuit la întărirea relațiilor dintre Rusia și Moldova. K.V. Bazilevici a descoperit informații din perioada anilor '80 și '90 ai secolului al XV-lea care atestă contacte destul de frecvente între Ivan al III-lea și Ștefan. De exemplu, în 1484, ambasadorul rus în Ungaria, Fiodor Kurișin, urma să-l ia cu sine la Moscova și pe trimisul domnitorului moldovean. În 1488, Ivan al III-lea l-a trimis la Curtea lui Ștefan pe solul său, Vasili Karamișev. Prokofi Zinovievici a mers în Moldova în februarie 1490, iar Ivan Lihorev – în august. Acesta s-a întors la Moscova în ianuarie 1491 împreună cu ambasadorul moldovean Ștefko. În iulie 1491 Prokofi Zinovievici a mers din nou în solie la domnitorul Ștefan. Cu ajutorul lui Ivan al III-lea, domnitorul moldovean a reușit să stabilească relații de prietenie cu hanul Crimeii, Mengli-Ghirei, cu care au organizat împreună campanii militare împotriva regelui polonez Cazimir.

Referindu-ne la Dmitri, fiul lui Ivan cel Tânăr și al Elenei Voloșanka, autorul articolului afirmă că acesta era fiul Elenei și nepotul domnitorului Ștefan. Însă Dmitri a fost și nepotul lui Ivan al III-lea. Autorul „uită” că între 1498 și 1502 Dmitri a fost doar co-regent împreună cu bunicul său. Și cu siguranță nu „a șezut” pe tron timp de un an. De altfel, Dmitri a fost încoronat mare cneaz de Vladimir, Moscova și Novgorod, în februarie 1498.

Ivan al III-lea îi considera pe hanul Mengli-Ghirei și pe domnitorul Ștefan cel Mare cei mai apropiați aliați ai săi. Cu toate acestea, în toamna anului 1498, Ivan al III-lea află că Ștefan a încheiat o alianță antiotomană cu Polonia, trădând astfel interesele statului rus. În aceste condiții, Rusia, în lupta ei împotriva Lituaniei, nu mai putea conta pe ajutorul domnitorului moldovean. De aceea, la sfârșitul anului, marele cneaz Ivan al III-lea decide o schimbare de atitudine față de nepotul său, care cade în dizgrație. Totodată, Ivan își reconsiderează poziția față de fiul și de soția sa, Sofia; considerând că le-a făcut acestora o nedreptate, îi repune în drepturi. În film, poate fi urmărită lupta dintre Sofia și Elena, care va duce la o schimbare a moștenitorului la tron.

Să nu uităm totuși că însuși domnitorul Ștefan contribuie involuntar la dezastruarea fiicei și nepotului său, încheind acea pace într-un moment în care Ivan al III-lea se pregătea de război cu Litua-

Ivan al III-lea, în film

Sofia ...

Într-adevăr, Sofia a locuit la Roma înainte de căsătoria cu Ivan al III-lea. Da, într-adevăr, Novgorodul a fost supus în anul 1478. Însă Rusia s-a eliberat de sub jugul tătar-mongol în 1480, după celebra confruntare de pe malurile râului Ugra... În rest, serialul de televiziune *Sofia* poate fi considerat, cu adevărat, o ficțiune. Sofia își dorea să transforme Rusia într-o puternică împărăție ortodoxă. În această nouă împărăție, rolul principal urma să fie jucat de ea, Sofia, și de urmașii ei: marea cneaghină a născut 12 copii. Sofiei nu-i era deloc străină calomniat; dimpotrivă, stârnea cu ușurință intrigă, nu-i erau străine nici înșelăciunea și nici chiar furtul.

Principalul obstacol în planurile Sofiei era Ivan Ivanovici cel Tânăr, fiul marelui cneaz din prima căsătorie, cu Maria Borisovna, cneaghina din cetatea Tverului. Desigur, nimeni nu l-a otrăvit așa, de-a dreptul, cum ni se arată în film. Domnitorul Moldovei Ștefan cel Mare afirma, uimit: „Cuscrul meu este un om tare ciudat: stă pe-acasă, se veseleşte, doarme liniștit și triumfă asupra dușmanilor. Pe când eu sunt întotdeauna călare și pe

câmpul de bătălie și nu reușesc să-mi apăr pământul.”

Într-adevăr, Ivan rareori galopa în fruntea trupelor cu sabia în mână. Nu luase parte în mod direct la pacificarea Novgorodului după răzcoală, nici la marea înfruntare cu hordele tătar-mongole de pe râul Ugra și nici la războaiele cu Lituania. În schimb, avea o minte limpede, care judeca întotdeauna la rece, avea o voință de neclintit și niciodată nu făcea gesturi negândite.

Nicolae Rusu, autorul articolului *Elena Voșanka în regia Moscovei*, încearcă să prezinte Marele Cneaz al Moscovei ca pe unul dintre zecile de mici cnezate rusești care se luptau pentru hegemonie în Rusia. Ca să ne exprimăm elegant, acest lucru corespunde numai parțial realității. La momentul istoric respectiv, Marele Cneaz al Moscovei își câștigase deja poziția de lider, nu atât ca teritoriu, ci prin introducerea unui sistem centralizat de conducere a statului. Atât istoricii, cât și juriștii de astăzi recunosc importanța Codului de Legi (*Sudebnikului*) introdus de Ivan al III-lea în 1497, care a stabilit temeiul juridic pentru depășirea fărâmițării feudale.

Codul de Legi conținea norme juridice uniforme pentru toate teritoriile rusești, consolidând astfel rolul conducător al puterii centrale în reglementarea activităților statului. Ivan acționează deja în calitate de lider, adăugându-și la titlu și atributul de „al întregii Rusii”. (Marele Cneaz al Moscovei avea o suprafață de circa 3 milioane km², iar populația în anii 1460

... și Elena, personajele din film

era de circa 3 milioane, iar în anii 1530 deja de circa 6,5 milioane).

Unificarea țării a necesitat o nouă ideologie de stat: Ivan al III-lea a adoptat simbolul vulturului bicefal, folosit în însemnele de stat ale Bizanțului și Sfântului Imperiu Roman. Căsătoria cu Sofia Palaiologina a dat motive suplimentare apariției unui concept de continuitate a autorității marelui cneaz în raport cu dinastia imperială bizantină. În timpul domniei lui Ivan al III-lea, Rusia a început să se afirme în mod activ pe arena europeană. O serie de războaie, purtate împotriva Livoniei și Suediei, pentru dominația asupra Mării Baltice, marchează o primă etapă pe calea transformării Rusiei într-un imperiu. Marele istoric rus N.M. Karamzin considera că inițiatorul căsătoriei lui Ivan cel Tânăr cu Elena era domnitorul Moldovei, Ștefan, interesat să fie sprijinit de Ivan al III-lea în luptele pe care le ducea împotriva Imperiului Otoman și Lituaniiei. Pentru a păstra integritatea Moldovei, Ștefan a trebuit să ducă o politică externă abilă cu țările vecine, iar această alianță – prin căsătorie – cu

PĂRINTELE ANDREI SCRIMA ȘI PATERNITATEA SPIRITUALĂ

MARIUS VASILEANU

Părintele arhimandrit Andrei Scrima s-a născut la 1 decembrie 1925 la Gheorghieni, într-o familie macedoromână. Copil precoc, citește enorm, de timpuriu, iar la zece ani chiar din Nietzsche. După ce trece prin mai multe facultăți (Medicină, Matematică) fără a le încheia, își ia licența în Filosofie (1948). Descoperă creștinismul ortodox grație profesorului său Anton Dumitriu, căruia îi devine șef de cabinet și care îl va aduce la întâlnirile Rugului Aprins de la Mănăstirea Antim. După ce întâlnirile oficiale ale Rugului Aprins (Magazin istoric, nr. 7/2017) sunt interzise (1948), se înscrie la Facultatea de Teologie, pe care o va termina în 1956 cu teza de licență intitulată „Schița unei antropologii apofatice”. Ajunge, ca frate de mănăstire, la Neamț, unde predă la Seminarul Monahal Superior cursuri de psihologie, filosofie, limba română și istoria Bisericii Universale. Ulterior, este chemat să lucreze la Biblioteca Patriarhiei și, fiindcă știe mai multe limbi de circulație, este folosit ca translator de Patriarhul Justinian Marina.

Odată cu anul 1956 el însuși devine străin în toate planurile după susținerea licenței în Teologie, este tuns în călugărie de părintele Benedict Ghiuș (Magazin istoric, nr. 2/2018) la 26 iulie 1956 la Mănăstirea Slatina. După peripeții, nu lipsite de semnificații, este ajutat de Patriarhul Justinian să plece cu o bursă de doctorat în India, în noiembrie 1956. Din acea clipă va fi într-un perpetuu pelerinaj: Elveția, Franța și Sfântul Munte Athos – înainte de a ajunge în India (1957). Aici lucrează până în 1959 la o teză de doctorat. Mai târziu va preda timp de peste 20 de ani la Universitatea franceză din Beirut (a obținut cetățenia franceză în 1960). Patriarhul Athenagoras de la

Constantinopol îl va folosi pe arhimandritul Andrei Scrima ca trimis personal la Conciliul Vatican II (1962 – 1963).

Acuzații nefondate

Părintele Andrei Scrima a mai fost profesor la Centrul de studii dominican „Le Saulchoir” din Essonne (Franța), consultant științific la Rothko Chapel Foundation (Houston, Texas), membru fondator și vicepreședinte al Academiei Internaționale de Științe Religioase și de Filosofie a Științei (Bruxelles). După o ultimă călătorie în India, în 1991, ciclul se încheie și înțelege că trebuie să revină

Ștefan cel Mare, așa cum apare în miniatura din Evangheliarul de la Humor, socotit portretul cel mai apropiat de realitate, și întruchipat în film

nia, precum și prin atitudinea sa față de meșterii italieni așteptați la Moscova, dar pe care îi întârzie în drumul lor, reținându-i timp de patru ani, și solicitându-i apoi lui Ivan acoperirea cheltuielilor cu cazarea lor.

La Curtea marelui cneaz se dezlănțuie lupta între două tabere opuse, care încearcă să-și promoveze, fiecare, propriile interese. Este și momentul în care începe să se manifeste cu pregnanță crezina lui Zaharie. Ereticii sunt reprezentanți ai unor influente cercuri nobiliare și aceștia reușesc să o atragă și pe Elena de partea lor, întărindu-și poziția la Curte.

Împotriva lor se conturează o altă partidă, formată în jurul Sofiei și al fiului acesteia, care vor ieși până la urmă învingă-

tori. Dmitri împreună cu mama sa Elena pierd lupta pentru tron, sunt întemnițați și menționarea numelor lor la slujbele religioase este interzisă.

Pentru 99,99% dintre spectatori ruși, Elena Voloșanka este un personaj total necunoscut. Aș spune că este foarte bine că realizatorii serialului au apelat la un astfel de subiect. Prin interesul stârnit pentru acea perioadă istorică, este foarte posibil ca numeroși spectatori să se aplece cu mai mult interes asupra personajelor istorice și asupra realităților istorice ale perioadei, relațiilor ruso-române în general. În opinia mea, Elena și fiul său, Dmitri, au pierdut lupta dinastică cu niște concurenți mai puternici, care se

simțeau mult mai îndreptățiți să accedă la tronul Moscovei. Nici Dmitri nu s-a comportat corect față de Ivan, bunicul considerând atitudinea nepotului ca „nepoliticoasă” (după cum se menționa în documentele vremii), manifestând o independență excesivă și arogantă. De remarcat, de asemenea, că posesiunile lui Ivan și ale lui Ștefan nu aveau frontiere comune, ceea ce elimină orice teme pentru punerea în discuție a unei ipotetice expansiuni rusești.

Unii cercetători consideră că Elena Voloșanka a lăsat urme memorabile în literatură și în arta decorativă a Rusiei. Astfel, cercetătorul S.M. Kaștanov susține că la Curtea Elenei a fost compusă – în jurul anului 1495 – o cronică a evenimentelor din cetatea Tverului. În această cronică au fost incluse numeroase informații despre relațiile ruso-moldovenești de la sfârșitul secolului al XV-lea. Potrivit unor oameni de știință, *Povestea cnejilor cetății Vladimir* este, de asemenea, o lucrare realizată în anturajul Elenei și al fiului ei.

Serialul *Sofia* nu și-a propus sarcini științifice. Totuși, el are meritul indiscutabil de a fi îndemnat publicul rus să afle mai multe despre evenimente petrecute în secolul al XV-lea. ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

comuniune izvora de-a dreptul din chiar inimile și cugetele lor sunt mai importante decât orice altceva. Episodul Antim este caracterizat drept un ultim moment de sobornicitate reală a Bisericii Ortodoxe Române, premergând vremurilor aspre de ateism comunist care au urmat.

Ancorele părintelui spiritual

Participând duminica (până să fie arestat de ocupanții sovietici) la întâlnirile de la Mănăstirea Antim, părintele Ioan cel Străin a lăsat o scrisoare ucenicilor săi români. Unul dintre pasajele acestei scrisori sună: „Și astfel, Domnul m-a dăruit cu ceea ce se numește «Tradiția harismatică a Moștenirii duhovnicești» și cu harul de a călăuzi sufletele oamenilor spre mântuire”. Și mai interesant: părintele Ioan cel Străin are conștiința clară a distincției „dintre darul de a trăi duhovnicește inițierea cuprinsă în binecuvântare și darul de a o putea transmite celorlalți... Părintele Ioan avea, în a doua sa calitate, capacitatea de a-i recunoaște pe cei ce puteau primi binecuvântarea, în vederea transmiterii darului mai departe”, subliniază Andrei Scrima, făcând precizarea că „a dat-o, după câte știm, doar părintelui Benedict [Ghiuș] și părintelui Daniil [Sandu Tudor] (*Magazin istoric*, nr. 12/2017). Ceea ce nu a implicat numai călău-

Părintele Andrei Scrima

zirea lor duhovnicească, ci și transmiterea binecuvântării... prin punerea mâinilor asupra lor”.

Putem însă remarca niște nuanțe ale afirmației din urmă. Este posibilă și o formulă „diminuată” a acestei binecuvântări pentru o parte dintre cei care au primit-o ori pur și simplu cu funcțiuni specifice fiecăruia (sau fiecărui stadiu de înflorire personală a celor aleși pentru asta), spre deosebire de cei doi amintiți mai devreme, părintele Benedict și părintele Daniil, care să fi beneficiat de „formula” ex-

tinsă, aceasta presupunând și o responsabilitate mai amplă. Facem această paranteză și remarcă deoarece, constatăm, părintele Scrima în persoană pare că a fost unul dintre cei aleși, chiar dacă nu o declară – lucru cât se poate de normal! De asemenea, există și astăzi mai mulți ucenici ai părintelui Sofian Boghiu, unii chiar laici, care au primit binecuvântarea de a practica ruga isihastă.

În același volum închinat Rugului Aprins părintele Andrei Scrima atașează, deloc întâmplător, un capitol dedicat maestrului

spiritual, intitulat „Maestru și discipol în răsăritul creștin”. După ce face o trecere în revistă a istoriei ideii de paternitate în tradiția creștină, Andrei Scrima enumeră câteva caracteristici ale acestei relații. Întâi de toate, consideră părintele Scrima, „misterul esențial al paternității spirituale” trebuie plasat în

Observatorii ortodocși la Conciliul Vatican II, primiți în audiență de Papa Paul al VI-lea

în România. Părintele Andrei Scrima pleacă din această lume în toamna lui 2000, fiind înmormântat la Mănăstirea Cernica – slujbă la care a participat și P.F. Teoctist. A avut relații foarte apropiate cu principalii membri ai Rugului Aprins, dar și cu Patriarhul Justinian Marina. Cu acesta a păstrat legătura, chiar dacă era departe de țară, și chiar l-a reîntâlnit de câteva ori.

Cu totul deplasat, unii pun arestarea celor de la Rugul Aprins pe seama părintelui Andrei Scrima întrucât acesta ar fi publicat în Occident un articol despre cele ce se petreceau în țară, în special cu grupul de la Antim. Istoricul Marius Oprea demontează această ipoteză: „după cum relevă documentele de arhivă, majoritatea celor arestați [în lotul Rugului Aprins] se aflau de mai multă vreme în vizorul poliției politice comuniste... De altfel este posibil ca acest zvon să fi fost pus în circulație chiar de către Securitate, pentru discreditarea lui Andrei Scrima, care refuzase să revină în țară după încheierea bursei sale de studii” (vezi *Adevărata călătorie a lui Zahai*, Editura Humanitas, 2008, p. 304). Există încă în mediile clericale de astăzi acuze la adresa părintelui Andrei Scrima care se așază în siajul Securității. Este bine și corect să limpezim aceste puncte nevralgice: membrii Rugului Aprins au fost permanent urmăriți și, indiferent de articolele publicate în Occident, arestarea lor nu era decât o chestiune de timp (respectivul articol

Studentul Andrei Scrima

apăruse în realitate sub semnătura teologului Olivier Clement, care l-a scris după o discuție cu părintele Andrei Scrima, dar fără acceptul acestuia ceea ce a determinat o ruptură între cei doi timp de câteva decenii). Profesorul Alexandru Mironescu (*Magazin istoric*, 1/2018) face de asemenea aceleași precizări în jurnalul său recent publicat, *Admirabila Tăcere* (Ed. Eikon).

Pe de altă parte, părintele Andrei Scrima însuși a avut prilejul să audă la un moment anume alegerea venită din

partea părintelui Ioan cel Străin, pe care l-a întâlnit la Mănăstirea Antim: „Cine este tânărul acesta? Simt că are nevoie de mine!”. Părintele Scrima își amintea: „Când eram la Antim, vorbeam între noi, referitor la acest pasaj, despre «rostirea harismatică a Moștenirii». Și continuă: „Sunt grupate aici, într-un nucleu dens, elementele miezului tainic al tradiției isihaste, cele despre care nu se vorbește și nu se știe prea mult nici chiar în ortodoxie. Discreția e impusă de însăși natura lor tainică, față de care există datoria de ocrotire în raport cu comunitatea globală... Plinătatea harică și plinătatea de cunoaștere

a rugăciunii devin accesibile din momentul când sunt dăruite prin binecuvântarea Moștenirii” (în volumul *Timpul Rugului Aprins*, Editura Humanitas, 2012, pp. 60 – 61).

Poate că dincolo de binecuvântarea propriu-zisă, faptul că acești oameni nu mai trăiau pentru ei, ci (și) pentru altul, faptul că spiritul de

Vasile Voiculescu (stânga), monahii Antonie Plămădeală și Andrei Scrima, în curtea Mănăstirii Antim din București

AZI SUBLOCOTENENȚI ȘI LOCOTENENȚI, MÂINE...

TRAIAN D. LAZĂR

Per aspera ad astra (Pe căi anevoioase se ajunge la stele), spuneau latinii! Conflictele militare au fost, pentru toate comunitățile umane și pentru toți indivizii, un mijloc sever de selecție. Solicitând la nivel maxim instinctul și rațiunea în lupta pentru existență (pe viață și pe moarte), comportamentul „cu succes” în război pune în evidență calități ce servesc combatantului nu doar să supraviețuiască, ci și să-i asigure ascensiunea în ierarhia militară și socială din vremuri pașnice.

In timpul Războiului de întregire (1916 – 1918), militarii care se distingueau pe câmpul de luptă erau răsplătiți cu ordine și medalii, în semn de recunoaștere publică a comportamentului lor. Este interesant să constatăm că din rândurile celor decorați s-a recrutat elita militară, politică și culturală a societății românești postbelice.

Vom limita exemplificările la deținătorii de grade ofițerești și vom începe cu *sublocotenenții*, cei mai tineri dintre ofițeri. Gradul de sublocotenent se obținea la absolvirea unei școli de ofițeri, iar faptul că unii dintre ei s-au numărat printre militarii distinși pe câmpul de luptă denotă mai mult calități native, decât experiență de acțiune, având în vedere vechimea militară minimă.

Printre sublocotenenții cărora regele Ferdinand le-a acordat decorații, pentru faptele de arme din toamna anului 1916, s-au numărat: Petre Bejan, Edmond V. Ciuntu, Radu M. Kornea, Horia Măcellariu, Radu D. Rusescu, Corneliu Teodorini, Constantin Țenescu.

„Sublocotenentul Măcellaru Horia din marina militară” se numără printre primii 12 militari decorați în Războiul de întregire cu nou înființatul Ordin „Coroana României cu Spade”, în grad de Cavaler, la 28 septembrie 1916 (*Decretul Regal nr. 2.970*).

Decretul nu menționează faptele de arme ale niciunui dintre cei decorați. Din alte surse am aflat că Horia Măcellaru, devenit Măcellariu, odată cu intrarea în elita militară și socială, a luptat la Turtucaia.

Prin *Decretul Regal nr. 3.131*, din 5 decembrie 1916, regele conferea Ordinul „Coroana României cu Spade” în grad de Cavaler „sublocotenentului Țenescu E. Constantin, din Regimentul Feldioara N° 102, pentru

bravura cu care și-a condus unitatea pe câmpul de luptă” (*Monitorul Oficial nr. 232*, din 6 ianuarie 1917). Același Ordin i se acorda, prin *Decretul Regal nr. 306*, din 10 aprilie 1917, „sublocotenentului Kornea M. Radu, din Regimentul 4 Roșiori «Regina Maria», pentru bravura și priceperea cu care a

Locotenentul Grigore Gafencu (al treilea din stânga) pe front, alături de trei camarazi francezi și un lituanian (reprezentând aviația imperială rusă)

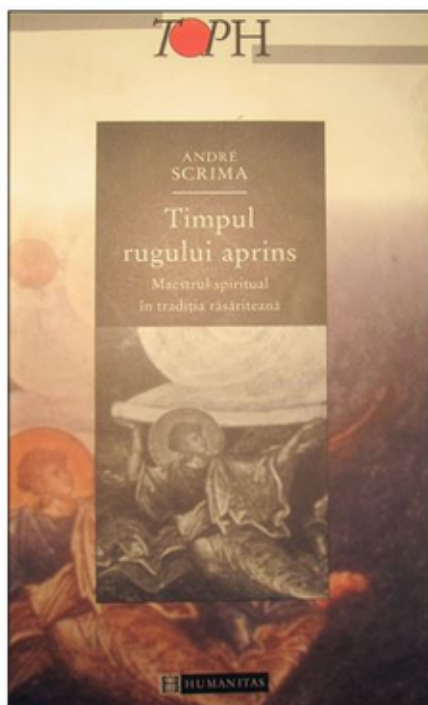
„orizontul pascal al Duhului Învierii“. Ancorele părintelui spiritual sunt instalate, obligatoriu, în transcendența hristică.

Relația duhovnic – ucenic

Două dintre cele mai importante constatări găsite în această scriere a lui Andrei Scrima se află în aceeași frază: „dacă transmiterea paternității spirituale cu totul distinctă de «păstorirea sufletelor» sau de practica confesională revine, într-un anume sens, tradiției monastice, ca nu se limitează în niciun caz la această opțiune“. Și este exemplificat cu apoteigma (maximă, sentință formulată de obicei de o personalitate celebră din Antichitate) din Pateric în care marele Antonie află cu surpriză că un simplu cizmar (în alte variante, un medic) a ajuns mult mai departe decât el pe calea duhovnicească și cântă zilnic laolaltă cu îngerii...

Prima se referă la smerenie aceasta este lecția pe care o primește Sf. Antonie. A doua ne obligă să medităm asupra citatului de mai sus pentru a observa distincția dintre „paternitatea spirituală“ și „păstorirea sufletelor“ sau „practica confesională“. Poate acesta este motivul pentru care și astăzi cei socotiți „mari duhovnici“ au o uriașă căutare în rândul credincioșilor. Preotul-duhovnic nu este cu nimic mai prejos, în ultimă instanță, și unul, și altul sunt doar intermediari, „ambasadori“ ai pronoiei divine.

În jumătatea a doua a acestui capitol dedicat paternității spirituale, părintele Andrei Scrima face o panoramă a evoluției isihasmului pentru a ajunge la contemporani și chiar la părintele Ioan cel Străin (Ivan

Coperta cărții
Timpul Rugului Aprins

Kulîghin) a cărui atașare paisiană, prin Mănăstirea Optina, este indubitabilă. Există corespondențe solide între tradiția isihastă și paternitatea spirituală „fără ca «istoric» să se suprapună”; iată ce susține părintele Scrima: „numai centrate pe rugăciunea inimii, moștenirea Părinților spirituali și știința lor interioară își taie un drum de-a curmezișul timpului obiectivat, suspendate, fixate de semnele ascunse ale timpului charismatic“. Acesta este poate și „cifrul secret“ al titlului acestei scrieri, pe care ni-l reamintim: *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, apărută la Editura Hu-

manitas, în mai multe ediții. Părintele Scrima nu a publicat prea mult în timpul vieții, în afara unui număr de eseuri în binecunoscute reviste occidentale. În schimb, opera scrisă a părintelui Andrei Scrima a apărut post-mortem la aceeași editură în volume precum: *Ortodoxia și încercarea comunismului*, *Biserica liturgică*, *Comentariu la Evanghelia după Ioan*, *Despre isihasm* etc.

Despre moștenirea timpului charismatic se vorbește în întreaga sa lucrare intitulată *Timpul Rugului Aprins*. Să fie aceasta „taină“ relației duhovnic – ucenic în tradiția răsăritului ortodox? În aceeași mare familie se înscriu și Sf. Grigorie Palama, și Sf. Paisie Velicikovski, și stareții de la Optina ori cei câțiva mari duhovnici participanți în tinerețe la mișcarea Rugul Aprins din București: părintele Benedict Ghiuș, părintele Petroniu Tănase, părintele Arsenie Papacioc, părintele Sofian Boghiu, părintele Roman Braga, părintele Adrian Făgețeanu, părintele Daniil Sandu Tudor ș.a. ■

Petre Bejan la o întrunire a Partidului Liberal în martie 1935, la Ploiești

tivi, beneficiau de ceva mai multă experiență militară, acumulată încă înainte de intrarea în război. Aveau responsabilități mai mari, comandau unități militare de ordinul unei companii de infanterie, o secție de artilerie sau pilotau un avion. Erau ofițeri de execuție, nu de concepție, ceea ce nu excludea inițiativa personală. În rândurile locotenenților decorați pentru fapte de arme deosebite în perioada august – decembrie 1916, s-au numărat: Grigore Gafencu, Gheorghe Brătianu, Gheorghe Băgulescu, Mihail Manoilescu, Ilie Șteflea, Constantin Pantazi, Emil Pălăngeanu, Leonard Mociușchi.

Decretul Regal nr. 623, din 22 iunie 1917, conferă Ordinul „Steaua României cu Spade” în grad de Cavaler „locotenentului în rezervă – observator Gafencu Grigore, din aviația militară, pentru bravura și destoinicia ce a arătat în cursul unei recunoașteri aeriene, când, fiind atacat de un aparat de luptă Focker, a primit lupta și s-a întors în liniile noastre cu misiunea îndeplinită (1917)” (*Monitorul Oficial* nr. 79, din 4 iulie 1917). După război, Grigore Gafencu (1892 – 1957) s-a afirmat în viața politică: a fost ales în Camera Deputaților (1924), a ajuns ministru al Afacerilor Externe (februarie 1939 – iulie 1940) și ambasador la Moscova.

„Locotenentului Brătianu Gheorghe, din Regimentul 3 Călărași, pentru bra-

vura și energia cu care a luptat la Roșiori de Vede în noiembrie 1916”, i s-a conferit Ordinul „Coroana României cu Spade” în grad de Cavaler (*Decretul Regal* nr. 312, din 11 aprilie 1917, în *Monitorul Oficial* nr. 15, din 19 aprilie 1917).

Acceași distincție i s-a conferit „locotenentului Manoilescu Mihail din Regimentul 10 Călărași, pentru bravura și destoinicia cu care a condus compania de mitraliere pe câmpul de bătaie”, locotenentului de rezervă Stahl Henrich din Regimentul 6 „Mihai Viteazul”, „pentru bravura cu care a condus plutonul la atac în ziua de 17 septembrie 1916” (*Decretul Regal* nr. 3.138, din 7

decembrie 1916, în *Monitorul Oficial* nr. 235, din 10 ianuarie 1917) și „locotenentului Mociușchi Leonard, din Regimentul 29 Infanterie, pentru bravura și destoinicia ce a arătat în luptele din 1916” (*Decretul Regal* nr. 377, din 13 iunie 1917, în *Monitorul Oficial* nr. 71, din 24 iunie 1917).

Gheorghe Brătianu (1898 – 1953) s-a afirmat ca istoric și om politic. A fost profesor universitar la Iași (1924) și București (1940), membru corespondent al Academiei Române (1928), titular din 1942. A avut funcția de director al Institutului de Istorie Universală din Iași (1935 – 1940) și al Institutului de Istorie Universală „Nicolae Iorga” din București (1941 – 1947). Între 1930 – 1938 a fost conducătorul unei facțiuni desprinse din P.N.L.

Edmond Ciuntu (în stânga doamnei cu flori), ministrul României la Moscova, împreună cu personalul Legației, în Gara de Nord

executat recunoașteri, distinguându-se cu acelea făcute la Recea și Ulmi, la 14 noiembrie 1916“.

Regimentul 4 Roșiori era patronat de regina Maria, fiind deci o unitate de elită. Acestei unități îi aparținea și sublocotenentul Radu D. Rusescu, distins „în mod special în recunoașterile de la Leul, Coșoveni și Lunca Corbului, din noiembrie 1916“ (*Monitorul Oficial* nr. 11, din 14 aprilie 1917). Sublocotenentului Edmond V. Ciuntu, din Regimentul 12 Artilerie, i s-a conferit Ordinul „Coroana României cu Spade“ în grad de Cavaler, „pentru bravura și priceperea cu care a condus focul secției sale în luptele de la 15 noiembrie – 15 decembrie 1916, la Tălâmba, Fata-Moartă, Clăbuc și Clăbucet“ (*Monitorul Oficial* nr. 61, din 13 iunie 1917).

„Sublocotenentului de rezervă Bejan Petre din compania de pionieri a Diviziei 16, pentru bravura cu care a executat la 14 noiembrie 1916 lucrările ordonate, sub focul inamicului“, i s-a atribuit Ordinul „Coroana României cu Spade“ în grad de Cavaler (*Decretul Regal* nr. 95, din 10 februarie 1917, în *Monitorul Oficial* nr. 269, din 17 februarie 1917).

Decretul Regal nr. 3.138, din 7 decembrie 1916, conferea sublocotenentului Corneliu Teodorini din Regimentul 9 Călărași Ordinul „Coroana României cu Spade“ în grad de Cavaler, pentru destoinicia și bravura cu care a condus secția mitraliere pe câmpul de

Sublocotenentul Radu Kornea ajuns general de brigadă

luptă (*Monitorul Oficial* nr. 235, din 10 ianuarie 1917).

Ce au devenit acești tineri după război? Ofițerii activi și-au continuat cu succes cariera militară. Horia Măcellariu (1894 – 1989) a comandat diferite nave de luptă, a devenit subșef de Stat Major la Comandamentul Marinei Regale și, din 1941, șef de Stat Major al Marinei. În 1943 a obținut gradul de contra-amiral.

Radu M. Kornea (1895 – 1949) – îi plăcea să i se spună Korne – ajunge la rangul de general de brigadă în 1943 și comandant

al Diviziei de Gardă și al Diviziei de Blindate în 1944. Constantin Țenescu (1893 – ?) a participat la proba de tir a olimpiadei de la Paris, în 1924. Corneliu Teodorini (1893 – 1976) a obținut gradul de colonel în 1942 și general de brigadă în 1943. Cea mai înaltă funcție a fost aceea de comandant al Diviziei 6 de Cavalerie Motorizată.

Ofițerii de rezervă au revenit la îndeletnicirile lor din societatea civilă, valorificându-și și aici calitățile. Edmond Ciuntu a excelat în diplomatie, devenind ministru al României la Moscova, după restabilirea

relațiilor diplomatice dintre România și U.R.S.S., în 1934.

Petre Bejan a fost inginer, om de afaceri, a proiectat canalul București – Dunăre și a avut un anume rol politic, devenind, din ianuarie 1948, liderul P.N.L. – Tătărescu.

Deținătorii gradului de locotenent, ca ofițeri ac-

Colonelul Emil Pălăngeanu, în 1934, la o probă de atletism

tenentului Pălăngeanu Emil, din Regimentul 3 Vânători, pentru vitejia și avântul cu care a comandat compania pe câmpul de luptă în 1916. La 16 septembrie a dat cu o rară energie un asalt la Boldogvaros. La Sita Buzăului din proprie inițiativă a contraatacat cu furie un batalion dușman, salvând cu aceasta o baterie de obuziere. La gura Siriolui, a rezistat eroic atacurilor inamicului, iar la un asalt dat cu compania sa a nimic complet cu baioneta o companie inamică, luându-i prizonieri restul de 40 de oameni. A luptat cu același avânt și la Mălaia împotriva unor forțe dușmane covârșitoare“ (*Monitorul Oficial* nr. 78, din 2 iulie 1917). Locotenentul Emil Pălăngeanu studiasse în Suedia (1913), iar la revenirea în țară a făcut parte din nucleul viitorului corp al vânătorilor de munte. În ierarhia militară a fost adjutant regal și a ajuns până la rangul de general (1943). A fost unul dintre fondatorii Oficiului Național pentru Educație Fizică (1923), președinte al Federației Române de Atletism, profesor de sport la clasa specială a viitorului rege Mihai I. În 1944 era inspector cu pregătirea premilitară.

Locotenentului de rezervă Franasovici Richard de la Grupul «General Prezan», pentru bravura cu care a transmis ordinele comandantului în decursul luptelor din jurul Bucureștilor, i s-a conferit Ordinul „Coroana României cu Spade” în grad de Cavaler (*Decretul Regal* nr. 50, din 21 ianuarie 1917, în *Monitorul Oficial* nr. 256, din 2 februarie 1917). Absolvent al Facultății de Drept din București, Richard Franasovici (1893 – 1964; *Magazin istoric*, nr. 7/2014) a fost ales în

Camera Deputaților (1919) și a îndeplinit diferite funcții în Ministerul de Interne. A devenit ministru al Lucrărilor Publice și Comunicațiilor (1933 – 1937). A fost ambasador la Varșovia, Paris (1938 – 1940) și Berna (1945). A participat la Conferința de Pace de la Paris (1946), ca membru al delegației române.

Prin *Decretul Regal* nr. 95, din 10 februarie 1917, se conferea locotenentului Ion Dumitrache din Regimentul 78 Infanterie Ordinul

„Steaua României cu Spade” în grad de Cavaler „pentru bravura, devotamentul și destoinicia ce a arătat în cursul crâncenelor lupte ce au avut loc între 31 august și 11 octombrie 1916” (*Monitorul Oficial* nr. 269, din 17 februarie 1917). Locotenentul Ion Dumitrache (1889 – 1977) a avansat până la gradul de general de corp de armată (1947). A fost comandant al Brigăzii 2 Mixte Munte (1939), devenită divizie în 1942, și al Corpului de Munte (1944).

Locotenentul Gheorghe Băgulescu din Regimentul 66 Infanterie a primit Ordinul „Steaua României cu Spade” în grad de Cavaler „pentru că în 1916 a luptat pe

toate fronturile cu un deosebit avânt și curaj” (*Decretul Regal* nr. 487, din 26 mai 1917, în *Monitorul Oficial* nr. 56, din 7 iunie 1917). Ajuns general, Gheorghe Băgulescu (1890 – 1963; *Magazin istoric*, nr. 9/2011) s-a afirmat și ca scriitor cu volumul *Zile de energie. Impresii și povestiri de pe front* (1916 – 1917), publicat în 1919. A ajuns atașat militar în Japonia (1935 – 1939) și ambasador în Japonia, Manchuko și China (1941 – 1945). A publicat romanul *Suflet japonez* și a fost un important colecționar de artă.

Horia Măcellariu (în stânga, alături de lt. comandor Eugeniu Săvulescu)

(Va urma)

Mihail Manoilescu (1891 – 1950) a fost asistentul directorului Refacerii industriei din Ministerul Industriei și Comerțului. S-a afirmat ca un mare economist prin teoriile sale privind schimburile comerciale internaționale. A jucat un rol în revenirea lui Carol al II-lea la tron (1930) și a ajuns ministru de Externe în guvernul Gigurtu (1940), semnând în această calitate Dictatul de la Viena.

Nicolae Iorga a dedicat, în *Neamul românesc*, din 23 septembrie 1916, un articol encomiastic faptei de arme a lui H.J. Stahl, rănit grav. Henrich Joseph Stahl (1877 – 1942), stenograf al Parlamentului României din 1910, și-a continuat cariera, devenind vicepreședinte al Corpului de stenografi ai Parlamentului. În 1919 a publicat un *Curs de stenografie parlamentară*. După război și-a reeditat romanele: *Un român în Lună* și *Bucureștii ce se duc*.

Sublocotenent din 1912, Leonard Mociulschi (1889 – 1979) a devenit colonel în 1937 și general de brigadă în 1941. A comandat mari unități ale vânătorilor de munte: Divizia 3 Munte în 1942 și Corpul de Munte în 1945. A publicat volumul *Asaltul Vânătorilor de munte*, în 1967.

Prin *Decretul Regal* nr. 3.267, din 27 decembrie 1916, regele conferea Ordinul „Steaua României cu Spade” în grad de Cavaler locotenentului Ilie Șteflea și locotenentului Constantin Pantazi. Locotenentul Ilie

Șteflea din Regimentul 2 Grăniceri se remarcă prin „curajul și destoinicia cu care a condus compania de mitraliere în luptele înverșunate de la 23 august 1916, contribuind de aproape la mărirea rezistenței ce a fost opusă inamicului în acea zi”. Regimentul 2 Grăniceri asigura paza Palatului regal din Sinaia, dar nevoia urgentă de trupe necesare apărării Turtucaiei determinase trimiterea lui acolo. Rănit în luptele din 23 august, Ilie Șteflea a fost evacuat și astfel a evitat căderea în prizonierat, când Turtucaia a fost cucerită, a doua zi, de bulgari. Locotenentul Pantazi, de la divizionul 2 mitraliere, s-a distins prin modul în care și-a „condus secția de mitraliere în timpul luptelor din 30 septembrie – 5 octombrie 1916” (*Monitorul Oficial* nr. 238, din 13 ianuarie 1917).

Ilie Șteflea, general

Ilie Șteflea (1888 – 1946) a avansat în ierarhia militară până la rangul de general. A îndeplinit funcții însemnate, precum aceea de director general al Școlii superioare de Război (1937 – 1939), șef de stat major al Armatei I (august 1940), secretar general al Ministerului Apărării (noiembrie 1940), șef al Marelui Stat Major (20 ianuarie 1942 – 23 august 1944).

Constantin Pantazi (1888 – 1958) a atins vârful ierarhiei militare ca general de armată în 1943 și ministru de Război (al Apărării) între 23 ianuarie 1942 și 23 august 1944. Pășind pe terenul politicii, a suportat consecințele, murind în penitenciarul de la Râmnicu Sărat.

Decretul Regal nr. 611, din 21 iunie 1917, conferea Ordinul militar „Mihai Viteazul” clasa a III-a „loco-

Trei generali pe frontul celui de Al Doilea Război Mondial: Leonard Mociulschi, Gheorghe Avramescu și Corneliu Teodorini (de la stânga la dreapta)

Înainte plecării într-un turneu în R.D.G., în 1965

Marin Constantin trăia pentru și prin muzică. Până când visul suprem să prindă aripi, acela de a crea „Madrigalul”, Marin Constantin a debutat ca dirijor de coruri studențești și de amatori, precum au fost Corul Universității și Corul Sindicatului Învățăământ din București, în perioada 1949 – 1951. În 1948 a început să activeze și în cadrul Facultății de Filosofie din București, ca asistent, până în anul 1952. Recunoașterea valorii celui care avea să fie numit de către specialiști „vrăjitorul în frac” a crescut în mod constant, fiind numit șeful sectorului muzical în Casa Centrală a Creației Populare (1954 – 1955), Director general și dirijor al Ansamblului U.T.C. din România (1951 – 1974), director adjunct al Direcției Muzicii din Ministerul Culturii (1960 – 1965), apoi profesor la catedra de dirijat de cor la Conservator (din 1960, iar în ultimii ani profesor consultant). Între 1966 – 1969 a fost directorul general al Operei Române.

Marin Constantin trăia cu sentimentul că avansase „administrativ”. Teama ratării pe plan artistic l-a îndârjit, iar înființarea Corului „Madrigal” a fost salvarea sa ca artist. „Cadrul familial nu explică nici pasiunea

mea pentru muzică, nici studiile mele. Explică însă sigur felul în care eu socotesc efortul personal în conturarea unei personalități. Pentru mine munca a fost totul.” Firul narativ ne aduce înapoi la familia maestrului, mai exact la mama sa, deoarece tatăl l-a pierdut pe când

avea doar patru ani și jumătate. „Mama a dat toată pensia ei mică, să merg eu la învățătură. Ea avea o singură clasă elementară. Bunicul știa să citească din Biblie și m-a ajutat să învăț, să citesc. Școala mea a fost mereu o chestiune de curaj”, spunea maestrul într-un dialog cu Iosif Sava.

Figura maternă avea să îi influențeze întreaga carieră artistică. „Acest vis al Madrigalului este visul mamei mele. Ea a rămas văduvă la 24 de ani, cu patru copii. Cânta în corul Bisericii din sat și eu, alături de ea, făceam tot felul de liturghii. Aveam vreo nouă ani”, spunea maestrul Marin Constantin într-un interviu acordat cotidianului *Jurnalul Național* în 2006.

Avea obiceiul să o viziteze deseori împreună cu madrigaliștii, care o îndrăgeau enorm, spunându-i Mamaia. „O iubeam și o respectam, nu pentru că era mama maestrului, ci fiindcă întruchipa un om deosebit. Era bunătatea personificată, se bucura sincer de bucuriile noastre și suferea la fel de sincer când, fără drept de apel, «șefu» o așeza în capul mesei, la toate petrecerile noastre, indiferent ce oaspeți avea maestrul din afară. Deși doar cu mare greutate scoteam de la dânsa păreri în legătură cu concertele noastre, era pentru noi un barometru deosebit de sigur și prob în ceea ce privea repertoriul ales”, povestea, într-un interviu, Veronica Bojescu, dirijorul secund al Corului Madrigal până în 1997, considerată de maestru „jumătatea” lui profesională.

Dintr-o dragoste nețărnută și un respect pios s-a născut, în 11 aprilie 1963, Corul Madrigal. La început, la inițiativa profesorului Marin Constantin, a fost vorba despre un grup de studenți pasionați de muzica de cameră, adunați din cadrul Conservatorului de Muzică „Ciprian Porumbescu” din București,

Dirijorul secund Veronica Bojescu, Marin Constantin...

... și Anna Ungureanu

CORUL MADRIGAL O EMBLEMĂ NAȚIONALĂ

RALUCA IOANA STANA

Corul Național de Cameră „Madrigal – Marin Constantin”, prestigios ansamblu coral din România și unul dintre cele mai longevive, al cărui renume a depășit granițele țării, a fost fondat în urmă cu 55 de ani de dirijorul Marin Constantin (1925 – 2011). „Madrigalul” a câștigat prestigiul internațional și statutul unui veritabil „brand de țară” prin interpretarea unică, prin dăruirea și talentul membrilor săi, dar și prin repertoriul bogat, ce împletește armonios lucrări de inspirație bizantină și titluri din creația românească contemporană și universală.

În anii grei ai comunismului, Corul „Madrigal” a fost mesagerul sărbătorilor și susținătorul credinței românilor, aducând discret mesajul Nașterii sau Învierii Domnului prin colinde și cântece tradiționale. Astăzi, corul este recunoscut pe plan mondial ca Ambasador al Libertății, Speranței și Păcii și duce peste tot în lume mesajul frumuseții și al unității prin muzică.

Povestea primului și singurului român care a primit vreodată titlul de Ambasador al Bunăvoinței UNESCO (1992) începe în satul Urleta, din județul Prahova, în urmă cu 93 de ani. La 27 februarie 1925 venea pe lume Marin Constantin, fondatorul celui mai prestigios cor din România, Corul Național de Cameră „Madrigal – Marin Constantin”. Geneza acestui ansamblu coral, ca și întreaga activitate a marelui

maestru se leagă de mama lui. „Să nu trec prin această viață de pomană, să las semenilor mei cât mai mult din binele, frumosul și adevărul pe care eu le-am moștenit de la mama mea”, mărturisea maestrul, într-un interviu acordat în cadrul emisiunii „Profesioniștii” de la Televiziunea Română.

În 1949 a absolvit Facultatea de Pedagogie Muzicală (secția Dirijat Coral) a Conservatorului de Muzică din București, iar în 1945 a primit

diplomă de absolvire și de la Facultatea de Pedagogie, Psihologie și Filosofie a Universității din București. Activitatea sa academică a continuat cu obținerea titlului de doctor în muzicologie la Academia de Muzică „Gh. Dima” din Cluj-Napoca, în 1985, sub îndrumarea riguroasă a compozitorului și muzicianului Sigismund Toduță. În 1994, Marin Constantin a devenit *doctor honoris causa* al Academiei de Muzică „Gh. Dima”.

La televiziune, în 1987...

... și în Italia, la Stra

gul vieții. „Era o vorbă: cine n-a făcut armata la «Madrigal» nu știe ce înseamnă armată; era o disciplină draconică acolo, care mie mi-a folosit extraordinar. Nu exista noțiunea de a întârzia. Ora fixă sau ora de repetiție erau sfinte. Eram prezenți toți, cel puțin cu zece – cincisprezece minute înainte de repetiție, nu vorbesc de concerte, unde eram prezenți cu mai mult timp înainte. Maestrul Marin Constantin a știut, cu mâna de fier a unui «tiran», între ghilimele, să facă performanță“, își amintea, într-un interviu, Sorina Goia, fostă membră a corului, astăzi realizator la Radio România Cultural.

Este o părere pe care o împărtășesc toți cei care au avut onoarea de a fi dirijați de maestrul Marin Constantin. Corul a fost pentru ei ca o mare familie unită, unde toți vibrau la unison. La repetiții sau pe scenă, maestrul comunica doar din ochi cu madrigaliștii, fiecare simțindu-i privirea și mesajul pe care îl transmitea. Pentru fiecare membru al corului, maestrul

Marin Constantin a întruclupat un părinte. Dar nu unul care îți oblojește rănila și îți spune doar vorbe calde, ci unul care te motivează, te inspiră, te ridică, dar te și coboară cu furie dacă ai greșit, totul ca să atingi nivelul perfecțiunii.

Astăzi, la 55 de ani de la înființare, celebrul ansamblu coral, devenit între timp Corul Național de Cameră „Madrigal Marin Constantin“, este o emblemă națională, reprezentând cu onoare România în întreaga lume. De-a lungul timpului, Corul „Madrigal“ a susținut peste 4.500 de concerte aplaudate de melomani de pe mapamond, devenind etalonul mondial al muzicii corale camerale. Dirijat din 2014 de Anna Ungureanu, discipol al maestrului Marin Constantin, Corul „Madrigal“ aduce pe marile scene ale lumii cele mai frumoase melodii din repertoriul său bogat orientat către Renașterea europeană, muzica bizantină și creația contemporană românească și universală. În noiembrie 2016, Corul Național de Cameră „Madrigal Marin

Constantin“ a fost recunoscut oficial ca Ambasador al Libertății, Speranței și Păcii, primind premiul „Jean Nussbaum and Eleanor Roosevelt“ la Palatul Națiunilor Unite din Geneva, în cadrul Summitului Global de Religie, Pace și Securitate.

Activitatea și visul maestrului Marin Constantin au fost duse mai departe de fiul său, reputatul dirijor Ion Marin, care a înființat, în 2011, Programul Național „Cantus Mundi“, pe baza voluntariatului membrilor Corului „Madrigal“. Sub umbrela „Cantus Mundi“, cel mai mare proiect de integrare socială prin muzică din România, s-au reunit până acum peste 850 de coruri. Prin cântul coral, 30.000 de copii de pe cuprinsul țării reușesc să depășească barierele legate de etnie, condiție socială și capacități fizice sau psihice și construiesc nuclee culturale complexe, atât de necesare pentru revitalizarea societății noastre. Prin implicarea lor directă în workshopuri de dirijat coral și sprijinul acordat în înființarea și instruirea corurilor din cât mai multe comunități, membrii „Madrigalului“ continuă și îmbogățesc munca maestrului Marin Constantin și dau aripi unui nou vis: acela de a uni oamenii prin frumusețea și puritatea muzicii. ■

**Să nu devină pensionarul numelui său, să rămână tânăr.
Să nu umble pe urmele faimei sale,
ci – ca și până acum – să umble faima după el.
În felul acesta bucuria va fi adevărată**

Marin Constantin

**Când m-am născut eu,
la țară, a zis,
probabil, soarta:
tu, Marine Constantine,
să n-ai odihnă,
să n-apuci să stai,
să te ferească istovul,
să te alerge timpul**

Marin Constantin

urmând ca în 1968 să devină formația muzicală profesională a instituției.

Drumul a fost anevoios. Lansat într-un context politic opresiv, cu repercusiuni adânci la nivel social și cultural, Corul „Madrigal” a reușit totuși să înflorească și să obțină multe distincții. La numai cinci ani după fondare, primea Medalia UNICEF, iar trei ani mai târziu, prestigiosul premiu al Criticii Muzicale Germane. Au urmat „IL Saggiario d'Oro” – Italia, 1976, „Medaille en Vermeil” – Luxemburg, 1979, Diploma de onoare și Premiul „Grand Duc Adolf” tot în 1979, Premiul excepțional al ATM în 1979, Diploma de onoare a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România în 1985 și 1993.

Se poate spune că „Madrigalul” a fost considerat o marfă de export. Statul comunist se mândrea cu „pro-

dusul” maestrului Marin Constantin. Ceea ce nu-i scutea pe artiști de penibile situații provocate de lipsa fondurilor. Așa s-au petrecut lucrurile în 1968, cu ocazia turneului în Spania, când madrigaliștii au ajuns în Barcelona cu doar două ore înainte de începerea concertului, după o călătorie de trei zile și trei nopți cu trenul, fără vagon de dormit. Cu toate acestea, spectacolul susținut la Palacio de la Musica a fost unul desăvârșit. Criticii i-au răsplătit cu o sumedenie de cronici extrem de laudative. Acela a fost momentul când s-a lansat în presă sintagma „Cantando como los angeles”.

În 1968 Corul „Madrigal” a imprimat primul disc de colinde, cu o destinație unică: Occident. Banda a fost oprită la Electrecord, a fost furată de la Electrecord, a ajuns în servieta unui preot care pornea spre America și a fost apoi întoarsă din drum în urma unui telefon dat de către acest preot la Artexim. Îi părea rău ca românii să fie privați de un asemenea disc. S-a obținut aprobarea de imprimare a discului, doar pentru export. Discul nu se găsea spre vânzare nicăieri în România.

La scurt timp după aceea a urmat un concert de colinde al

Corului „Madrigal” susținut la Sala Radio. Afișele ce vesteau concertul au apărut cu doar două zile înainte de reprezentare. În ziua evenimentului, coada formată din cei care sperau să facă rost de un loc în sală pornea de pe strada Știrbei Vodă, din dreptul Sălii Palatului. „La propriu s-au spart geamurile de la intrare, s-a ținut al doilea concert de colinde, la cererea publicului. După aceea au fost două luni de anchetă”, povestește Veronica Bojescu. Ceea ce poate nu se cunoaște îndeajuns de mult este rolul Bisericii Ortodoxe în imprimarea acestui disc de colinde. „Binevenită și inspirată a fost clipa nașterii și a botezului acestui Cor „Madrigal”, un cor ca o lumină, menit anume să dăruiască viață unei muzici rămase cel mai adesea netălcuită, uitată în manuscrise prăfuite”, spunea Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu prilejul Seratei aniversare dedicată maestrului ce împlinea 85 de ani.

Pentru cei care au avut privilegiul să lucreze cu dirijorul Marin Constantin, școala „Madrigalului” și rigurozitatea impusă de maestru i-au influențat pozitiv în toată cariera și i-au însoțit de-a lun-

Concert susținut la Palatul Parlamentului, în 1995

... și la O.N.U., în același an, 1969

La Ambasada Italiei din București

ALBUM ISTORIC

*Cu marele dirijor britanic Leopold Stokowski (stânga; 1882 – 1977),
în 1967*

În fața monumentului dedicat lui Cristofor Columb, New York...

*... și pe Ion Marin, directorul de onoare
al Corului Național de Cameră „Madrigal – Marin Constantin“*

Copiii din corurile „Cantus Mundi“

*La Palatul Cotroceni, cu președintele Ion Iliescu
și prințesa Sayako a Japoniei, în 2002*

Președintele Klaus Iohannis îi felicită pe dirijoarea Anna Ungureanu...

Îmi aduc aminte momentul în care mi-a pus în mână *Enciclopedia Cugetarea* (București, Cugetarea – Georgescu Delafras, 1940) a lui Lucian Predescu, ordonându-mi, scurt: „O cumperi! Vei avea nevoie de ea!“ Într-o zi i-am spus că mi-aș dori cartea lui Franz Joseph Sulzer, *Istoria Daciei Transalpine...* (Wien, Rudolph Graeff, 1781), mai ales pentru harta Bucureștiului. Era știut că primul volum al lucrării cuprinde cea dintâi hartă a orașului. Nu m-am așteptat că poate scoate la iveală o ediție veche de 200 de ani. În mai puțin de o lună, a făcut rost de ea, minus volumul al III-lea, dar cu neprețuita hartă conținută în primul volum.

Nu poți decât specula cum a reușit Radu să-și perpetueze comerțul ilegal. Securitatea evident că știa și urmărise mulți vizitatori occidentali la

ușa lui. Explicația simplă este că străinii cumpărau cărți pe care Securitatea oricum nu dorea să le vadă circulând prin țară, cu atât mai mult se bucura să scape de ele! Bill Edwards, atașatul nostru de presă, avea o explicație mai alambicată. El credea că Securitatea tindea mai degrabă spre naționalism decât spre comunism, își dădea seama că Radu avea clienți atașați de România și cultura românească și astfel tolera acțiunea sau într-un fel chiar încuraja atitudinea pozitivă a străinilor. Mai era și o a treia ipoteză care mi-a venit în minte într-o sâmbătă după-amiaza, după o vizită la Radu.

Evident că un străin făcea tot posibilul să nu atragă atenția când mergea la Radu, mai puțin încă doreau clienții lui români să fie observați. În ziua de care vor-

besc, nu mi-a convenit deloc să văd în casă un alt client, care părea și mai jenat decât mine să mă întâlnească. Mai rău încă, mi se părea că mai văzusem undeva persoana asta. Părea că și el mă recunoștea. Abia pe drum spre casă mi-am dat seama că era Ștefan Andrei, ministrul de Externe al României. Radu avea, așadar, prieteni puternici. Era un om descurcăreț și descurcăreț ar fi fost în orice epocă, în orice regim. Un descurcăreț util și demn de afecțiune. Rămâne în mintea mea unul dintre marii eroi – poate mai bine zis antieroi – ai Războiului Rece. Multe biblioteci din Statele Unite, inclusiv a mea, au fost îmbogățite prin străduința lui.

La încheierea misiunii mele în România, am fost numit în aceeași funcție la Atena. Mi-a părut bine, fiindcă era

Înregistrarea unei convorbiri dintre Ernest Latham și Anne Abington, diplomată americană acreditată în U.R.S.S.

L.[atham] spune că diferența dintre U.R.S.S. și România, din acest punct de vedere, este diferența dintre spiritul slav și cel latin. În U.R.S.S., când dai un ordin să facă ceva, acesta vociferează (mârâie), dar până la urmă îl fac. În România dai un ordin, respectivul spune că este de acord să-l execute, dar nu o face.

Notă trimisă de U.M. 0544 (Centrul de Informații Externe) către Direcția a III-a

ERNEST LATHAM a afirmat că această reușită [turneul pianistului american Armen Donelian] demonstrează faptul că unele rețineri ale autorităților românești de a aduce în România mesageri ai artei și culturii americane nu sunt dictate și justificate de „motivații politice“, ci de incapacitatea organizatorică a unor instituții de resort române [...] De asemenea, a arătat că A.R.I.A. este o instituție cu care nu se poate colabora în bune condițiuni, datorită salariilor săi neatenți, indolenți și neinteresați în îndeplinirea sarcinilor de serviciu.

Cu acest episod se încheie notațiile fostului diplomat american, făcute după ce și-a studiat dosarul întocmit de Securitate, a căror publicare am început-o în nr. 12/2017.

DOSARUL DE LA SECURITATE AL UNUI ATAȘAT CULTURAL AMERICAN

ERNEST H. LATHAM Jr.

Diplomatul american fotografiat de filajul Securității (fotografiile ne-au fost puse la dispoziție de domnul Vadim Guzun)

La scurtă vreme însă, un valoros înlocuitor al depoziției s-a ivit în persoana lui Radu Sterescu. Până să fac eu cunoștință cu el, faptele lui ajunseseră legendare. În anii 1980, el ținea, la negru, un anticariat în micul său apartament de la parterul unei clădiri pe lângă Bulevardul 1 Mai (actualmente Mihalache), apartament unde, pe lângă nenumăratele cărți, se afla pe un divan și mama lui comatoasă. Când l-am cunoscut pe Radu, singurul semn de viață din partea ei era respirația grea, audibilă. Scopul principal al lui Radu era să-și îngrijească mama și să furnizeze cărți vechi colecționarilor și cercetătorilor. Eu în general l-am plătit cu Kent 100. Se spunea că primul în șirul lui de clienți dintre cercetătorii americani a fost Keith Hitchins. Au urmat Glenn Torrey, Glee Wilson, Paul Michelson... Contactul cu el se transmitea de la cercetător la cercetător, când veneau în România în cadrul programului de schimburi academice. În fine, mie mi-a făcut cunoștință cu el Irina Livezeanu. Se știa că, înainte să-l vizitez eu, Radu avusese un apartament mai mare, într-o altă zonă a orașului.

Legenda lui Radu conține multe elemente. Se spunea că era veteran din Al Doilea Război Mondial, în armata regală, și că fusese bibliotecar regal. Într-o perioadă pare că s-a ocupat cu jocuri de noroc și curse de cai. O dată Securitatea l-a urmărit într-un parc, într-un moment când avea asupra lui o sumă de bani de proveniență neclară. Nu foarte

înțelept, a rupt-o la fugă, dar, la vârsta lui, n-a reușit să scape. Poate din asta i s-a tras mutarea într-un spațiu mai mic. Dacă făcuse pușcărie sau nu? Eu aș zice că nu.

Modus operandi al lui Radu era simplu. El știa ori își imagina ce conțin bibliotecile personale din București care merită cunoscute. Când proprietarul unei asemenea biblioteci murea, se muta, se

restrângea (și mutările erau frecvente în zilele lui Ceaușescu, la vremea când s-au demolat cartiere pentru ca să se construiască – ironic nume! – Palatul Poporului). Radu apărea în scenă ca o nălucă, să salveze cărțile și să scoată și el un profit din asta. Avea cunoștințe de bibliografie și publicații românești. Eu m-am bazat într-o mare măsură pe recomandările și sprijinul lui.

Atunci se pune întrebarea: un succes și din perspectiva românilor sau a plătitorilor de taxe americani, care au avut de plătit o chitanță scumpă mai tot timpul pe care l-am petrecut în România? Nu eu am a răspunde la întrebarea asta, ci românii și alți americani. Ce diferență, pozitivă ori negativă, a produs munca mea în România? Ce opinii au fost schimbate ori cel puțin influențate? Ce evenimente au avut un curs diferit pentru că am fost și eu prezent? Există probabil mai multe răspunsuri valabile la aceste întrebări. Poate că dosarul de față dă unul dintre răspunsuri.

Am fost întrebat uneori dacă, după ce mi-am văzut dosarul, m-am mai întâlnit cu

vreunii dintre cei care au scris rapoarte despre mine. Am răspuns da, și încă de multe ori. Așa-numitele prietenii de atunci au devenit, în unele cazuri, astăzi, prietenii adevărate. Când aducem vorba despre dosar și note informative, cum se mai întâmplă, râdem de obicei împreună de asta. Fără resentimente. Oamenii făceau ce le cerea guvernul, ce era spre binele familiei lor. Eu știam că raportează despre contactul cu mine și ei știau că știu. Era cazul ciudat când eu știam că ei știu că eu știu că ei știu, la infinit, cu oglinzi puse față în față. Când făcusem cererea să-mi văd dosarul, dar nu-l primisem încă, un diplomat român, pe care-l cunoșteam din anii 1980, mi-a spus să mă

pregătesc de o lectură interesantă, dar că unele rapoarte vor fi curată ficțiune, altele jumătăți de adevăr. „Unele vor fi serioase, complete“, a spus și s-a oprit. Apoi a adăugat, zâmbind: „Și știu pentru că eu le-am scris.“

Ar fi nedrept să nu le mulțumesc până la urmă ofițerilor de Securitate – pe care nu i-am cunoscut, dar îi observam uneori – pentru că mi-au construit, cu mari eforturi și meticulozitate, fie și inexact aici-colo, un jurnal al timpului pe care l-am petrecut, ca diplomat, în România. Guvernul meu descuraja ideea de-a avea un jurnal personal câtă vreme eram la post în Europa de Est. Nu aş refuza să mă întâlnesc cu ei, să depănăm amintiri și să râdem împreună. ■

Raport al Direcției a III-a cu propunere de închidere a Dosarului de urmărire informativă al lui Ernest Latham, plecat la post la Atena

În activitatea pe care a desfășurat-o, „LASCU“ a fost avantajat de calitățile sale personale, nivelul cultural ridicat și o foarte bună pregătire pe spațiu. Stăpânea bine limba română, avea ample cunoștințe din domeniul culturii și istoriei poporului român. Toate acestea i-au permis să realizeze cu ușurință numeroase contacte în rândul oamenilor de cultură și artă din țara noastră, dar, totodată, au favorizat acțiunile noastre de interpunere și infiltrare a unor surse de valoare. Prin rețeaua informativă s-au stabilit în permanență intențiile și preocupările diplomatului, comportamentul acestuia, informațiile care îl interesau, orientările

de conjunctură. De asemenea, s-au întreprins măsuri de dezinformare și acțiuni de influență, unele din acestea atingându-și scopul. Astfel, ca urmare a măsurilor întreprinse, „LASCU“ a contribuit efectiv la promovarea valorilor culturale românești, traducând în limba engleză balada *Miorița*, pe care a publicat-o într-o revistă americană și scriind prefața la *Istoria literaturii române* de G. CĂLINESCU, ediția IOSIF CONSTANTIN DRĂGAN.

[...] După numirea sa ca atașat cultural în Grecia, diplomatul în cauză și-a exprimat regretul plecării din țara noastră și și-a organizat o cameră românească în locuința sa de la Atena. ■

aproape de România, ceea ce mi-a îngăduit să revin aici de multe ori. În 1988 am fost pus pe lista de neacordare a vizei. Nu primeam un refuz direct, românii erau prea politicoși ori inteligenți și nu doreau să aibă probleme refuzând viza unui diplomat american. Dar de câte ori sunam la Consulatul român din Atena, mi se spunea că cererea se prelucreează la București și viza are să apară cu siguranță în vreo două săptămâni. N-a apărut nici în două săptămâni, nici în două luni și s-au făcut aproape doi ani când, în noiembrie 1989, mi-a sosit viza! Astfel am putut călători în România la sfârșitul lui noiembrie și prima săptămână din istorica lună decembrie 1989. M-am întors de îndată ce s-au deschis frontierele, în ianuarie 1990, și apoi iar, pentru a sărbători primul Paște într-o Românie liberă. Am revenit în țară de foarte multe ori.

M-am întors la Washington în 1990 și m-am retras din diplomatie în 1993. De atunci, mi-am dedicat viața mai ales României și relației bilaterale. Am susținut o serie de prelegeri despre România la

Smithsonian Institution, la Washington. Ani de zile am lucrat în baza unui contract cu Departamentul de Stat, unde am coordonat Studiile regionale avansate pentru România și Moldova, în cadrul Foreign Service Institute (NFATC-FSI). Am fost invitat să fac parte din Academia Româno-Americană pentru Arte și Știință. Am fost secretarul general al Academiei mai mulți ani, iar în anul 2000 Academia mi-a acordat un premiu pentru lucrarea *Miorița* și expoziția prezentată anterior (*Magazin istoric*, nr. 2/2018). Am fost profesor Fulbright la Universitatea din București și la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca în intervalul 2000 – 2002, la studii post-universitare dedicate Războiului Rece și istoriei Statelor Unite. Am publicat o serie de volume, articole și cronici dedicate în general interferenței culturale dintre România și lumea anglofonă. Anii mei post-diplomatici au fost considerabil îmbogățiți de experiența românească în sens larg, ca și de prietenia, apoi căsătoria cu soția mea, poeta

română Ioana Ieronim, pe care am cunoscut-o în anul 1992, când ea era consilier cultural la Ambasada României din Washington.

Privesc acum înapoi la cei peste 40 de ani de interes și fascinație pentru România, români și cultura românească în sens larg. Îmi vine în minte vechiul cântec al lui Bob Hope, *Mulțumesc pentru amintiri*: un om își întâlnește iubita de demult și evocă timpul petrecut împreună, spunându-i: „Mi-ai dat dureri de cap, dar nu m-ai plictisit niciodată!” Acesta ar fi rezumatul amintirilor care mi-au revenit în forță, în timp ce studiam dosarul întocmit de Securitate. Au fost 40 de ani în care am învățat multe, au fost interese, revelații, de-atâtea ori amuzanți, plictisitori niciodată. Concluzia este că au fost un succes. Niciodată înainte sau după anii de diplomatie la București n-am mers dimineața la lucru fără să știu ce are să se întâmple în ziua aceea. Un sentiment minunat.

Notă a informatorului „Adrian” privind întâlnirea cu Ernest Latham

D-l LATHAM a arătat că el, personal, se simte foarte legat de România și poporul român, dar că exprimă cu greu asemenea sentimente, întrucât îi sunt luate în derădere, chiar de interlocutorii săi români, care, după spusele sale, nu mai au sentimente patriotice.

La 13/26 mai 1918, după o discuție prealabilă la telefon, Stere i-a făcut o vizită lui Sinadino la el acasă. „I-am răspuns lui Stere că îl aștept cu nerăbdare, fapt care în totalitate corespundea realității, așa cum aveam multe să-i spun, dar și mai multe să aflu de la el”, citim în notele lui Sinadino despre acea întâlnire. „P[anteleimon] V[iktorovici], din start voi lua taurul de coarne – Sfatul Țării va fi dizolvat imediat”, a început Stere, după ce și-a aprins o țigară. La auzul acestei fraze, Sinadino s-a grăbit să răspundă: „Slavă Domnului, demult trebuia să fie nimicuit acest cuib de viespi care își continuă [existența] fără sens și inutil revoluționarizează poporul nostru sărman și înșelat”. Stere a ținut să precizeze că „dizolvarea” care urma să aibă loc era una temporară: deputații plecau în vacanță pentru a permite o mai bună activitate a Comisiei Agrare. Comisia urma să stabilească „doar principiile” care urma să stea la baza legii agrare, pe când legiferarea reformei și implementarea acesteia „vor depinde în totalitate de Adu-narea Constituantă a României, împreună cu reprezentanții Basarabiei”.

Discuție cu scântei

Sinadino nu-și ascundea nedumerirea. Din cele expuse de Stere, reieșea că exproprierea urma să fie aplicată în mod

drastic doar față de proprietarii care demonstau lipsă de loialitate față de noul regim, în schimb, celor care, din contra, exprimau interes pentru colaborare, urma să le fie „remunerate pierderile în România”, fiindu-le distribuite proprietăți în alte județe din țară. La întrebarea privind modul în care s-ar putea realiza o expropriere selectivă pe criterii personale, Stere ar fi răspuns astfel: „Va fi destul de dificil..., dar ce e de făcut. Aceasta o cer interesele noastre supreme și trebuie să găsim pentru ele o soluție”.

La insistența nemijlocită a lui Stere, Uniunea marilor proprietari a întreprins măsuri în vederea participării la lucrările Comisiei Agrare a Sfatului Țării, creată în mai 1918. Dintr-un document, redactat de Sinadino și trimis ulterior lui Aleksandr N. Krupenskii (mareșalul nobilimii basarabene între 1903 – 1913) la Paris, aflăm că o delegație formată din șapte proprietari a participat la ședințele comisiei din 5 și 7 iunie 1918. În cadrul acestor ședințe, la care a luat parte și Constantin Filipescu, funcționar trimis din

Regat pentru a facilita lucrările Comisiei Agrare, delegații au expus principiile în conformitate cu care problema agrară putea să fie soluționată în mod eficient: extinderea în Basarabia a legislației agrare din Vechiul Regat; vânzarea liberă a pământului, mecanism care urma să reglementeze răscumpărarea pământului, pe de o parte, și scoaterea din circulație a rublei, pe de altă parte. Latifundiarii notau că majoritatea membrilor comisiei a manifestat „o atitudine demagogică” și s-a arătat „neprietenosă” față de aceste propuneri. În timp ce unii făceau referire la mișcările țărănești din vara lui 1917, amenințând proprietarii cu o „nouă noapte a Sf. Bartolomeu”, alții susțineau că unicul scop al proprietarilor, conștienți de faptul că exproprierea era inevitabilă, era tărgănarea lucrărilor comisiei.

Într-un final, Consiliul Uniunii marilor proprietari a decis retragerea delegaților din cadrul lucrărilor comisiei, sub motiv că „în conjunctura actuală, creată în Comisia Agrară unde, pe de o parte, domnește spiritul prost mascat al bolșevismului, se ascund germenii unei noi anarhii și continuă să domnească spiritul care a dus Ținutul nostru spre ruină, sărăcie generală și pauperizare, iar pe de alta, au posibilitatea să ia cuvântul persoane în numele Guvernului Român, de tipul d-lui Filipescu, care își con-

Hotel „Londra”, locul întâlnirilor dintre Sinadino și Stere

Continuăm cu partea a doua a articolului care vă prezintă negocierile purtate de reprezentanți ai autorităților române cu cei ai marilor proprietari basarabeni, în timpul și după votarea Unirii.

Constantin Stere...

... și Panteleimon V. Sinadino

DISCUȚIILE DINTRE PANTELEIMON V. SINADINO, ALEXANDRU MARGHILOMAN ȘI CONSTANTIN STERE

SVETLANA SUVEICĂ

În cadrul unei alte întâlniri dintre Sinadino și Stere, care a avut loc la 24 aprilie/ 2 mai 1918, la Hotelul „Londra“, Sinadino comenta modul în care schimbările politice din Ucraina au afectat poziția latifundiarilor: „Aici, în Basarabia, sunt puțini dintre cei care îi simpatizează pe români, ultimii putând spera să găsească susținere numai la proprietari, dar și aceștia acum, se pare, vor deplânge libertățile ucrainene și privirile lor se pot îndrepta într-acolo“.

partea „localnicilor“ ne-evrei trebuia evitate cu orice preț. Deși statutul Basarabiei părea soluționat, urma recunoașterea modificărilor teritoriale la Conferința de Pace. „Totuși, ne-ar fi cu mult mai plăcut dacă totul ar decurge în liniște și

cu naturalețe, fără careva «ieșiri separatiste din partea diferitor părți ale Basarabiei», așa încât, la Paris, să nu fie pusă la îndoială dorința de unire a populației din ținut”. În cazul în care populația s-ar manifesta împotriva, urma să fie luate măsuri hotărâte, „severe” chiar, așa cum nu se poate permite anularea statutului obținut de Basarabia „o etapă naturală” de unire a poporului român.

Despre frământările lui Sinadino după plecarea din Chișinău a lui Stere aflăm din scrisorile acestuia către Aleksandr N. Krupenskii. Dacă scrisorile din august 1918 conțin critici moderate referitoare la măsurile noii administrații, cele din toamnă descriu cu lux de amănunte situații concrete care, în opinia sa, compromiteau administrația românească în ținut. Acestea ar fi generat și nemulțumirea unui grup de 15 deputați din Sfatul Țării care au votat pentru unire și care pregăteau o conspirație, urmând să-și retragă în mod public semnăturile de pe actul unirii.

Țărani basarabeni

Eforturi de ambele părți, sortite eșecului

Pierderea autonomiei Basarabiei, la 27 noiembrie/10 decembrie 1918, a fost un semnal clar că, din moment ce guvernul român nu și-a ținut promisiunile și conlucrarea cu Sfatul Țării nu a reușit, poziția proprietarilor basarabeni urma să fie făcută publică la Conferința de Pace de la Paris. Într-o scrisoare din 23 noiembrie/6 decembrie 1918, Sinadino, care intuia abolirea autonomiei, se arăta convins de faptul că „aici nu se mai poate face nimic totul trebuie să fie concentrat acolo, în centrele unde va fi croită o nouă hartă a lumii”.

Documentul care redă conținutul discuțiilor dintre prim-ministrul României, Al. Marghiloman, și grupul de proprietari condus de Panteleimon V. Sinadino, precum și al celor purtate de cel din urmă cu Constantin Stere este o mărturie scrisă *post-factum* de Sinadino, ceea ce înseamnă că avem poziția doar a unei părți. Cu toate acestea, documentul are un grad de credibilitate

sporit, demonstrat de caracterul confidențial al acestuia, desprins din text, caracteristicile date documentului de însuși autor, precum și de măsurile de securitate personală, întreprinse ulterior de autor. Prin coroborarea documentului cu alte

surse, printre care *Notele politice* ale lui Marghiloman, scrisorile lui Sinadino către Krupenskii, precum și alte documente, ne-a reușit, considerăm noi, probarea faptelor descrise în el.

În ajunul zilei de 27 martie/9 aprilie 1918, guvernul român a purtat negocieri nu doar cu membrii Sfatului Țării, pe care încerca să-i convingă de necesitatea acordării votului în favoarea unirii, ci și cu reprezentanții fostei elite locale, nobili și latifundiari, care fuseseră înlăturați de la putere în perioada transferului revoluției din februarie 1917 spre periferia vestică a imperiului. După unire, guvernul român avea nevoie de o susținere largă în provincie. Poziția Sfatului Țării, care și-a dat votul pentru unire, nu putea fi ignorată; totodată, caracterul său radical, manifestat inclusiv față de realizarea reformei agrare, era criticat de guvernul conservator român. Acesta miza pe potențialul economic și intelectual al marilor proprietari.

Constantin Stere a fost personalitatea care, prin contactul personal și autoritatea pe

struiesc succesele temporare pe baze demagogice ale iresponsabilității și lipsei de statalitate“. Legea agrară, care urma să fie adoptată de comisie, era din start considerată o consecință clară a acestei „continuu demagogii și lipsei de principii“, din care latifundiarilor au ales să nu facă parte.

La câteva zile de la retragerea delegației latifundiarilor din Comisia Agrară, la 10/23 iunie 1918, Sinadino a venit la reședința lui Stere. Discuția, care s-a dovedit a fi ultima dintre cei doi, a fost una cu scânteie. Sinadino a început prin a-i reproșa lui Stere faptul că guvernul român, în loc să atragă de partea sa proprietarii, a preferat să joace cartea țărănilor, „promițându-le ceva aproape de un program bolșevic, în timp ce li se rechiziționa totul fără milă“. Calificând strategia drept una care conținea pe departe „măsuri de administrare“ rațională, Sinadino prezicea „un eșec absolut“ pentru statul a cărui politică agrară se baza pe astfel de principii. „O țară atât de mică ca România nu-și poate permite luxul ca pe teritoriul său destul de mic să practice două tipuri și moduri de soluționare a problemei agrare: în Basarabia după rețeta social-revoluționarilor ruși; iar în restul teritoriului nici chiar după rețeta răposatului P.A. Stolîpin“, continua Sinadino.

Reproșuri, frământări, conspirații

Încă de la prima întâlnire, Sinadino îi descriese lui Stere

Aleksandr N. Krupenskii

situația din provincie în culori sumbre. „Puțini sunt în Basarabia dintre acei care iau în serios faptul alipirii Basarabiei la România; mulți consideră că în momentul în care Rusia va deveni mai puternică și se va organiza, ea imediat își va restabili aici dominația; alții văd Basarabia alipită la Ucraina sub protectoratul Austriei. Toate aceste reflecții sunt absolut necesare dv., reprezentanților români“, spunea Sinadino. Stere, la rândul său, se arăta convins de faptul că unirea cu România era unica alternativă pentru Basarabia, în condițiile în care România era ocupată de trupele germane.

În cazul în care nu s-ar fi reușit resetarea Sfatului Țării prin includerea marilor proprietari, guvernul român examina soluția „de a conduce Basarabia bazându-ne pe zemstvă“. Sinadino se arăta sceptic în acest sens: „Zemstva de altădată, de bine, de rău, păstra legămintele anilor '60; zemstva de astăzi este

compusă în întregime din element țărănesc, pe departe cel mai bun din sate, în zemstva actuală nu mai găsești aproape niciun lucrător anterior, și atunci cum veți lucra cu o gloată din oameni lipsiți de cultură și cunoștințe“. Sinadino insista asupra ideii de reformare cu orice preț a Sfatului Țării: în momentul în care includerea unui „nucleu“ format din mari latifundiați ar fi eșuat, unica soluție era dizolvarea acestuia, ca ulterior să fie creat un nou organ legislativ, pe baze sociale noi.

Perspectiva colaborării guvernării cu fosta elită locală era în impas. Stere îi reproșa lui Sinadino faptul că cei care au primit propuneri concrete de colaborare le-au refuzat; însuși Sinadino ar fi refuzat fotoliul de ministru de Finanțe.

Stere nu ascundea motivul pentru care guvernul român a adoptat o „politică împăciuitoare“ față de fosta și prezenta elită locală, fapt care nemulțumea fiecare tabără în parte. El nu făcea din motivul acestei strategii un secret: „Este foarte important pentru noi ca în momentul începerii Conferinței de Pace să nu începă reclamațiile în adresa noastră“. În vara lui 1918, Stere se arăta încrezător în faptul că, din moment ce România se bucura de „acordul definitiv“ din partea Germaniei și Austriei, precum și de „asigurările“ Franței și Angliei, problema Basarabiei era soluționată în mod definitiv. Dacă reclamațiile din partea evreilor erau considerate drept inevitabile, atunci cele din

Colonizările masive întreprinse de autoritățile ruse în Basarabia nu au reușit totuși să altereze majoritatea populației românești în teritoriul dintre Prut și Nistru, așa cum am văzut în episodul anterior.

RECENSĂMÂNTUL IMPERIAL DIN 1897 ȘI EȘECUL POLITICII DE COLONIZARE A BASARABIEI

Orașul Chișinău, la jumătatea secolului al XIX-lea

Conf. univ. dr. LUCIA SAVA

Ca urmare a politicii de colonizare a Basarabiei cu diverse etnii, situația demografică a provinciei s-a schimbat mult în perioada anilor 1812 – 1897. În primul rând, populația Basarabiei a crescut într-un ritm mult mai ridicat, în comparație cu celelalte teritorii ale Imperiului Rus, ajungând să numere în 1856 peste 990.000 locuitori. Printre ținuturile cu o densitate mai mare a locuitorilor figurau Hotin și Chișinău, urmate de Orhei și Soroca.

Pentru perioada anilor 1837 – 1857, statisticile oficiale demonstrează că, anual, au fost strămutați aproximativ 21.000 de coloniști străini pe teritoriul dintre Nistru și Prut. În ciuda acestui fapt, nu se poate contesta preponderența elementului românesc, care reprezenta majoritatea incontestabilă a populației.

Această situație este confirmată și de mărturiile călătorilor străini, care vizitează Basarabia în perioada țaristă. De exemplu, istoricul polonez J. Kraszewski consemna la 1843 că „populația și limba

dominantă [în Basarabia] sunt românești.”

Inginerul francez de mine X. Hommaire de Hell, vizitând Basarabia, arăta în 1845: „La luarea în posesiune de către Rusia a Basarabiei, nogaii...

renunță complet la vechile lor posesiuni, pentru a se retrage dincolo de Dunăre; nu a mai rămas în Basarabia decât populația moldovenească, populație creștină aparținând, ca și rușii, religiei grecești.”

care o deținea printre basarabeni, l-a determinat pe Panteleimon V. Sinadino să insiste față de membrii Uniunii în vederea acceptării unei activități comune, de compromis, cu Sfatul Țării. Grație medierii lui Stere și implicării plenare a lui Sinadino, a fost posibilă participarea delegațiilor Uniunii marilor

Împărțirea pământului la Bolgrad, la începutul anilor '20

proprietari la două ședințe ale Comisiei Agrare. Deși a fost o tentativă de colaborare nereușită, acest episod demonstrează că atât proprietarii, cât și guvernul român au depus efort în acest sens. Pe de altă parte, eșecul negocierilor confirmă, o dată în plus, că rezolvarea radicală a problemei agrare în Basarabia era pentru deputații Sfatului Țării o chestiune principală.

Promisiunile concrete de păstrare a latifundiilor, formulate de reprezentanții guvernului român (de exemplu, perspectiva compensării pământului expropriat în afara Basarabiei), încurajau oferta de loialitate a marilor proprietari, care se arătau gata să slujească cu devotament regelui, precum slujiseră altădată țarului.

Plecarea din Chișinău a lui Constantin Stere persoană de a cărei opinie și prezență în spațiul politic basarabean s-a ținut cont a însemnat, atât pentru Sinadino, cât și pentru cei care ezitau să ia o poziție privind viitorul noului regim, ruperea contactului cu autoritățile române.

Acesta a fost un semnal clar că etapa negocierilor cu noile autorități – una fără succes luase sfârșit.

Astfel, cel care în primăvara lui 1918 cerea unirea Basarabiei cu România drept măsură urgentă de stopare a bolșevismului, pentru preservarea proprietăților, ajunsese să o de-

plângă în toamna aceluiași an. În momentul în care alte mijloace de susținere a intereselor personale și de grup s-au epuizat, Sinadino, la rând cu alți latifundia-ri, foști funcționari, dar și deputați ai Sfatului Țării, a făcut front comun pentru salvarea autonomiei provinciei, care era pusă sub semnul întrebării. Regimul român, până de curând solicitat pentru

protecție, era declarat lipsit de temei juridic și moral, iar anularea autonomiei – un abuz care avea la bază nerespectarea promisiunilor făcute în aprilie 1918.

După abolirea autonomiei Basarabiei la 27 noiembrie/10 decembrie 1918, Sinadino a pus umărul la propagarea

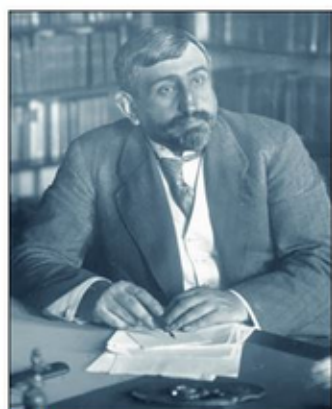
ideii revenirii Basarabiei în albia Rusiei, susținându-i prin toate mijloacele pe membrii „delegației basarabene” la Paris. Conferința de Pace, care urma să croiască hotarele Europei postbelice, rămânea ultima șansă a fostei elite care slujise imperiul de a se face auzită. ■

Știința în cuvinte potrivite

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

Leon Casso

Cifrele ne permit să tragem concluzia că, în ansamblu, politica de colonizare și de rusificare a Basarabiei a fost mai intensă în mediul urban; satele moldovenești își păstrează specificul național pe tot parcursul secolului al XIX-lea.

Este foarte semnificativă în acest sens structura etnică a orașului Chișinău, capitala provinciei. Conform aceluiași recensământ, analizând componența etnică a populației orașului Chișinău, după criteriul limbii materne, situația era următoarea: pe primul loc se situau evreii, care reprezentau circa 45,93% (49.829 persoane) din numărul total al locuitorilor orașului (108.483; pentru comparație, în întregul județ Chișinău evreii reprezentau doar 19,48% din numărul total al populației, ceea ce înseamnă că în oraș erau concentrați cu aproximativ 30% mai mulți evrei decât în județ). Aceștia erau urmați de vorbitorii de limbă rusă (32.722 locuitori, 30,16%, în timp ce în județ rușii, ucrainenii și bielorșii constituiau doar 13,81% din numărul total al populației) și abia pe locul al treilea se situa populația băștinașă, moldovenii, care constituiau 17,58% (19.081 locuitori) în oraș și 62,90% în județ. În afara naționalităților deja prezentate,

în orașul Chișinău mai locuiau polonezi (2,99%), nemți (1,17%), bulgari (0,85%), precum și un număr nesemnificativ de armeni (0,34%), greci (0,28%), țigani (0,13%), turci (0,03%), etc.

Unirea este inevitabilă

Recensământul imperial din 1897 a fost supus unor numeroase critici. Încă în 1907, V.N. Butovici, care deținea funcția de director al școlilor din Basarabia, a acumulat un bogat material etnografic, publicat în anul 1916. În baza materialului statistic, autorul menționează legat de datele recensământului: „Cea de-a patra naționalitate, după număr, o reprezintă rușii. În realitate, numărul lor este mai mic decât cel pe care îl indică recensământul, deoarece împreună cu ei au fost incluse în calcule aproape toate persoanele instruite din gubernie care utilizează limba rusă literară.”

Acceași idee este susținută de istoricul basarabean Ștefan Ciobanu, care scria că autoritățile rusești „îi considerau ruși pe moldovenii care știau rusește, fiind trecuți în recensământ la rubrica ruși”.

Pe de altă parte, trebuie să ținem cont de mentalitatea epocii, marcată de tendința marilor aristocrați de a-și în-

văța copiii în mod obligatoriu limba rusă, de a urma școala rusă. „Era ambiția micilor burju de a înnobila pe această cale o odraslă, de a face din odorul lor o *barîșnia* desăvârșită... Am înțeles de ce aud pretutindeni, pe uliți, tineretul vorbind această dulce limbă... Stăpânirea întreprinse cu viclenie rusificarea mamei lor”, scria Mihail Sadoveanu.

În studiul lui S. Bruk și V. Kabuzan referitor la componența etnică a populației Rusiei de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, autorii subliniază că, în timp ce Recensământul din 1897 a stabilit cu exactitate suficientă numărul populației, nu se poate spune același lucru despre structura etnică. În viziunea acestor autori nu a fost corectă alegerea doar a limbii materne ca indiciu de determinare a identității etnicei, deoarece „în condițiile rafinării proceselor de asimilare în străinarea de propria naționalitate începe odată cu dezicerea de limba maternă.”

Caracterul compact al populației românești, ca și aspirațiile sale de unitate românească sunt evidente la începutul secolului al XX-lea, fiind subliniate și de Leon Casso, basarabeanul ajuns ministru al Instrucțiunii Publice în Imperiul Rus între 1910 – 1914: „Populația rurală de la aceste granițe a-

Casă dintr-un sat basarabean

Etnia, neimportantă pentru autorități

Componenta etnică majoritară a românilor din Basarabia este confirmată și de ruși. Astfel, istoricul și omul politic P. Batișkov, un fervent susținător al rusificării, recunoștea că „Basarabia este departe de a fi rusească, atât în ceea ce privește limba, cât și viața ei. În această provincie există mulți oameni care se uită cu dor peste Prut.”

Deosebit de relevante pentru confirmarea caracterului românesc al Basarabiei în perioada țaristă sunt mărturiile complete ale etnografului rus de Pauly (1862): „Valahii, vlahii (moldavii, moldovenii), rumunii, rumânii sau românii sunt un popor ieșit în primele secole ale erei noastre din amestecul de daci, romani și slavi – spunea acesta. El e cu totul distinct de vecinii săi slavi și maghiari... La nord ei se învecinează cu rutenii, la est cu ucrainenii propriu-ziși, la sud cu bulgarii, la vest cu frații lor din Moldova și la sud-est cu Marea Neagră.” În continuare, autorul arată: „Toată partea Basarabiei situată la nord de valul superior al lui Traian este locuită în principal de valahi sau români și de fapt n-a fost niciodată o țară independentă sau măcar separată de celelalte țări valahe... Locuitorii părții aceastea superioare a Basarabiei sunt aceiași români ca și cei de dincolo de Prut; ei vorbesc aceeași limbă și aparțin, ca și aceștia, aceleiași biserici ortodoxe grecești.” Prin urmare, conchide autorul: „Valahii sau moldovenii din Basarabia centrală au rămas în toate privințele extrem de atașați naționalității lor.”

Biserica din Basarabia, gravură din lucrarea lui X. Hommaire de Hell

Așadar, în pofida politicii de colonizare cu elemente etnice străine și de deznationalizare a românilor din Basarabia, urmărită de autoritățile țariste pe parcursul secolului al XIX-lea, relatările martorilor perioadei consemnează majoritatea numerică a românilor, comparativ cu celelalte etnii conlocuitoare din provincie. Această situație este relevantă și de datele statistice oficiale ale perioadei. Trebuie menționat că autoritățile țariste urmăreau evoluția demografică a imperiului, îndeosebi în ceea ce privește structura socială și confesională a populației, nu și componența ei etnică.

Câteva cifre

Tendința autorităților țariste de a nu reflecta veridic

situația demografică a imperiului sub aspectul ei etnic este evidentă și în Recensământul imperial din 28 ianuarie 1897, care rămâne, totuși, izvorul cel mai complet și mai amplu referitor la situația demografică a Imperiului Rus la interfeșta secolelor XIX – XX.

Conform acestuia, Basarabia avea 1.935.412 locuitori, dintre care 293.332 (15,2%) erau concentrați în orașe, iar 1.642.080 (84,8%) constituiau populația rurală. Orașul Chișinău, care avea 56.734 locuitori de sex masculin și 51.749 de sex feminin, centru administrativ al Basarabiei, se situa pe primul loc.

Recensământul, care avea la bază drept criteriu determinant limba maternă, și nu apartenența etnică, prezintă componența etnică a populației Basarabiei, după cum urmează:

Etnia (limba maternă)	Populație urbană (%)	Populație rurală (%)	Numărul total al populației (%)
Ruși	24,42	5,12	8,05
Ucraineni	15,75	20,31	19,62
Bieloruși	0,12	0,13	0,13
Polonezi	2,1	0,34	0,6
Bulgari	3,94	5,58	5,33
Moldoveni	14,16	53,55	47,58
Germani	0,72	3,54	3,11
Țigani	0,15	0,5	0,45
Evrei	37,18	7,25	11,49
Turci	0,12	3,38	2,88
Alte etnii	1,34	0,3	0,46

De ce nu a intrat în vigoare Tratatul privind Basarabia, semnat la Paris în octombrie 1920? Pentru că unul dintre semnatori, Japonia, nu l-a ratificat. De ce a procedat așa și cum au decurs negocierile dintre București și Tokyo aflăm din partea a doua a articolului ce urmează.

PROBLEMA BASARABIEI ÎN RELATIILE ROMÂNŌ - JAPONEZE

ION SCUMPIERU

În ceea ce privește Tratatul „de alipire” (în documentele japoneze pentru unirea Basarabiei cu România sunt folosite expresii ca: „anexare”, „integrare”, „alipire”), șeful diplomației japoneze a precizat că țara sa așteaptă ca el să fie ratificat de toate puterile europene care l-au semnat. De îndată ce Italia va da încuviințarea sa acestui Tratat, ratificarea Japoniei va urma, de la sine, căci nu există alt motiv care să oblige Imperiul Japonez să aibă, în această chestiune, o atitudine diferită de aceea a foștilor săi aliați.

Ishii Kikujiro

În februarie 1925, Italia propusese Japoniei să-și coordoneze poziția privind ratificarea documentului, aceasta fiind o chestiune de interes comun. În cele din urmă, cu toate presiunile U.R.S.S. făcute pe lângă Italia, aceasta a ratificat Tratatul privitor la Basarabia, la 23 mai 1927. Decizia Italiei a pus Japonia într-o situație delicată, respectiv de a rămâne singurul stat semnatar al Tratatului de la Paris care nu a ratificat documentul.

Sesizând pericolul, la 19 martie 1927, autoritățile de la

Moscova amenință Japonia că, în cazul în care va ratifica, acțiunea ei va fi considerată ca „vădit ostilă” față de U.R.S.S. Totodată, ele exprimă convingerea că relațiile actuale dintre cele două țări, precum și perspectivele dezvoltării lor vor permite opiniei publice sovietice să spere că guvernul japonez nu va urma exemplul Italiei.

Eternele motive bugetare

În aceste condiții, România își intensifică intervențiile pe

lângă autoritățile japoneze. Ministrul Japoniei la Geneva răspundea demersului lui Nicolae Titulescu, arătând că neratificarea este o mare greșală și că schimbarea guvernului japonez poate fi favorabilă României, actualul Cabinet fiind format din militari ostili sovietelor, care ar putea fi mai ușor determinați să ratifice. La rândul său, N. Titulescu a încercat la Geneva, împreună cu secretarul Conferinței ambasadorilor, să vadă dacă este posibilă punerea în vigoare a Tratatului privitor la Ba-

proape că nu s-a schimbat în cursul ultimului secol. Găsim aici aceleași trăsături de caracter național ca și la moldovenii care locuiesc în afara frontierelor imperiului. De altfel, spunea L. Casso, Basarabia nu era „decât o îngustă fâșie de pământ, nereprezentând decât o simplă amintire a visurilor și planurilor (orientale) irealizabile.”

Aceeași opinie o prezenta și generalul Kuropatkin, ministrul de Război al imperiului, care constata în 1910: „Poporul român din Basarabia anexată acum 100 de ani azi încă trăiește izolat la marginea populației rusești.” Dar, continua generalul Kuropatkin, în viitor „unirea poporului român, fie pe cale pașnică, fie în urma unui război, este inevitabilă.”

Idealuri realizate

În pofida eforturilor autorităților imperiale de a rusifica provincia, numărul populației de etnie rusă din Basarabia rămâne nesemnificativ și la începutul secolului al XX-lea. În 1910, geograful rus Piotr Petrovici Semionov-Tian-Șanski (1827 – 1914) arăta: „În Basarabia, în afara micilor negustori ambulanți... populația rurală moscovită (velico-

rusă) se află în minoritate... Totuși, populația permanentă velicorusă de rit vechi nu formează în Basarabia mai mult de 1,5% din totalul populației.”

Geograful francez Emmanuel de Martonne (*Magazin istoric*, nr. 8/2001), care a vizitat Basarabia, susținea în 1919: „Totul indică o țară locuită de secole și această țară este pur românească... În data ce am intrat în Basarabia, am regăsit bogatele costume femeiești românești și câțiva bătrâni cu barba căruntă, purtând cojoc și căciulă. Acești oameni buni au statura înaltă, trăsături regulate, aerul deschis și sincer al țaranului din dealurile subcarpatice. Cu toții se numesc, în mod invariabil, moldoveni.” În același context, autorul arată că provincia „este locuită de o populație pestriță, unde mariajele interetnice trebuie să fie des întâlnite, iar noțiunea de rasă [naționalitate] are un termen nedeslușit”, de vreme ce o persoană care se declară drept găgăuz se aseamănă mai mult cu un malorus, un bulgar – cu un român din Muntenia, iar un rus declarat nu era altceva decât o persoană a cărui tată era moldovean și mama sa – bulgăroaică.

De altfel, recensământul din 1897 a fost infirmat chiar și

Aleksei Kuropatkin

de datele publicate de departamentul militar, potrivit cărora în Basarabia în 1900 românii reprezentau 52% din populație. Demn de menționat este, în acest context, numărul etnicilor ruși și ucrainenii prezentat de același recensământ. Conform tuturor mărturiilor consemnate, numărul rușilor propriu-zis în Basarabia a rămas întotdeauna extrem de mic, însă, pentru a crea impresia existenței unei populații mult mai numeroase, etnicii ruși și ucrainenii sunt calculați împreună.

Prin anexarea din 1812 și prin promovarea unei politici aspre de colonizare a Basarabiei cu elemente etnice străine, autoritățile imperiale ruse au reușit să-și consolideze dominația în această zonă. Cu toate acestea, populația băștinașă, inclusiv intelectualitatea, o parte din nobilimea moldovenească, preoți, toate forțele progresiste ale societății basarabene au rezistat administrației coloniale ruse, au luptat pentru eliberarea națională a Basarabiei. Mișcarea unionistă, care a luat naștere imediat după 1812, s-a manifestat în toate domeniile vieții sociale, economice, politice și culturale timp de peste 100 de ani. Idealurile acestea vor fi realizate prin Actul Unirii din 27 martie 1918. ■

Țăranul basarabean ar merita o statuie, în semn de prețuire pentru rezistența sa la politica de rusificare agresivă

mentului privind Basarabia. În concluzie, M.A.S. român a apreciat ca nepotrivită încheierea Pactului de amicitie.

Deputatul japonez K. Nakamura, care ne vizitase țara în 1926, reia interpelarea adresată ministrului Afacerilor Străine K. Shidehara, în februarie 1931, cu privire la motivele neratificării de către țara sa a Tratatului, în urma demersului similar făcut deja de Italia. El a subliniat că întreaga povară în rezolvarea acestei chestiuni revine Japoniei, fiind în joc onoarea ei, și că este natural ca poporul român să fie indignat, văzând că guvernul japonez nu știe ce atitudine să ia.

Semnarea Convenției pentru definirea agresiunii de la Londra, din 4 iulie 1933, de Uniunea Sovietică și țările est-europene, între care și România, a oferit ocazia presei japoneze să reia chestiunea ratificării Tratatului de către Japonia. Atât cotidianul *Asahi Shimbun*, cât și ziarul *Nichi Nichi*, din 21 iulie 1933, apreciau că prin semnarea convenției s-a soluționat și problema Basarabiei. Cel de-al doilea cotidian considera că „dacă se lasă la o parte problema de a ști până la ce punct Rusia este sinceră cu privire la aceasta, rezultă, totodată, că abandonând pretențiile la care ținea ferm până aici, ea a recunoscut cedarea către România a Basarabiei”. Autorul articolului aprecia că dacă Marea Britanie, Franța,

Tanaka Giichi

Italia și, mai ales, Rusia – principalul interesat în această chestiune – au recunoscut starea respectivă, atunci guvernul japonez, în virtutea curtoaziei internaționale, va trebui să ia măsuri pentru a declanșa ratificarea Tratatului.

Țara noastră, convinsă că problema recunoașterii suveranității sale asupra vechii ei provincii, Basarabia, se va rezolva în urma negocierilor cu Uniunea Sovietică pentru normalizarea relațiilor diplomatice bilaterale și a schimbului de scrisori dintre miniștrii Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu și Maxim Litvinov, din 9 iunie 1934, a dispus sistarea demersurilor pe lângă guvernul japonez, în vederea obținerii ratificării.

Ulterior, în cursul negocierilor pentru semnarea unui Pact de neagresiune între cele două țări, propus de

N. Titulescu, comisarul M. Litvinov îi comunica trimisului sovietic acreditat la București că Uniunea Sovietică nu recunoscuse niciodată dreptul României asupra Basarabiei și că acceptase doar că aceasta nu va smulge Basarabia, cu forța, de la România. Oricum, partea română a renunțat, în continuare, la demersurile sale pe lângă autoritățile japoneze pentru ratificarea Tratatului de la Paris.

Japonezii ne propun, noi refuzăm

Shigemitsu Mamoru, ambasadorul Japoniei la Moscova, care declarase anterior la Tokyo că țara sa nu poate ratifica documentul din cauza problemelor pendinte cu Rusia, întreabă pe ministrul țării noastre acreditat în capitala sovietică, Edmond Ciuntu, în martie 1938, și apoi pe succesorul său Constantin Dianu, dacă România mai este interesată să obțină ratificarea din partea țării sale. El preciza că, înainte, Japonia n-a putut face acest gest deoarece Consiliul Privat era contra amestecului țării sale în afacerile europene. În ultimul timp însă, lucrurile s-au schimbat, Japonia având legături strânse cu unele țări europene și, în cazul în care România ar dori, autoritățile de la Tokyo ar ratifica Tratatul. Diplomatul japonez s-a oferit să servească el însuși drept intermediar pentru obținerea acestui rezultat.

sarabia numai cu trei ratificări, însă s-a constatat că, juridic, acest demers nu este valabil, în absența ratificării Japoniei.

De asemenea, guvernul României a decis să redeschidă Legația noastră în Japonia, trimițându-l la Tokyo pe Ion A. Vasiliu, în calitate de ministru. În drum către capitala Japoniei, acesta a avut, în vara anului 1927, o discuție la Paris cu ambasadorul Ishii Kikujiro, care semnase în numele țării sale Tratatul privind Basarabia, în 1920. Referindu-se la obstacolele care împiedică autoritățile japoneze să ratifice documentul, acesta a arătat că Japonia nu poate supăra Rusia din cauza necesității încheierii Convenției de pescuit cu această țară, pentru salvarea populației din nordul țării, care trăiește numai din această activitate. A adăugat, în același timp, dificultatea de a face chestiunea ratificării populare în ochii opiniei publice japoneze.

Convorbirile avute, în decembrie 1927, după sosirea la post, de I.A. Vasiliu cu Tanaka Giichi, prim-ministrul japonez, apoi, cu vice-ministrul Afacerilor Străine și mai ales cu directorul Direcției pentru Afaceri Politice din M.A.S. japonez au fost edificatoare asupra motivelor neratificării Tratatului: pescuitul, concesiunile siberiene, căile fe-

rate manciuriene, China, Manciuria și Mongolia. Cel din urmă a mai menționat temerea proprie că opinia publică japoneză, prea mult pregătită în direcția unei strânse prietenii cu Rusia, de la care nădăjduiește mult, nu ar accepta cu ușurință producerea unui act contra Rusiei. To-

Shigemitsu Mamoru

totată, a întrebat de ce România dorește atât de mult ratificarea, căci Tratatul, nefiind acceptat de Rusia, juridicește n-ar fixa frontiera româno – sovietică.

La plecarea de la post a lui I.A. Vasiliu, intervenită la scurt timp, respectiv la 1 iulie 1929, iarăși din motive bugetare, prim-ministrul nipon exprimă regretele sale că nu poate să comunice părții române un răspuns favorabil, argumentând că situația politică externă a Japoniei este de așa natură, că guvernul japonez

nu poate să satisfacă imediat această solicitare.

Demersurile făcute la Tokyo pe lângă autoritățile japoneze sunt continuate de succesorul lui I.A. Vasiliu, consilierul Gheorghe Stoicescu, în calitate de însărcinat cu afaceri. În cursul convorbirii acestuia cu ambasadorul K. Yoshizawa, care negociase la Beijing reluarea relațiilor Japoniei cu Uniunea Sovietică, interlocutorul a spus, ca o opinie personală, că el ar vedea cu simpatie încheierea unui Pact de amicitie între Japonia și România, cu atât mai mult cu cât aceste două țări sunt singurele monarhii vecine Rusiei, interesate a-și apăra principiul dinastic.

Speranțele lui Titulescu și realismul lui Litvinov

Propunerea lui K. Yoshizawa a devenit obiectul unui referat al M.A.S. român, din 21 ianuarie 1930. Potrivit analizei făcute, încheierea unui asemenea pact presupune că între părțile contractante nu mai există niciun diferend netranșat, or, relațiile româno – japoneze sunt dominate de neratificarea Tratatului de la Paris. De aceea, semnarea acestui pact ar însemna o renunțare formală din partea României la ratificare și, în consecință, la intrarea în vigoare a docu-

succes, în iulie 1940, ca Japonia să recunoască faptul că Basarabia face parte integrantă din teritoriul său. De asemenea, Ambasada sovietică din Tokyo a protestat la M.A.S. japonez în legătură cu publicarea, în martie 1943, de către Gheorghe Băgulescu, șeful Legăției României la Tokyo (*Magazin istoric*, nr. 9/2011), a monografiei *România*, în care se vorbea despre drepturile istorice ale țării noastre asupra Basarabiei. S-a cerut, totodată, oprirea difuzării acelei broșuri.

În perioada de după 23 august 1944, când Basarabia a fost ocupată de Uniunea Sovietică, act consfințit și prin Conferința de Pace de la Paris, țara noastră – stat socialist aliat – nu putea ridica în mod public pretenția restituirii Basarabiei. Este interesant de arătat că tocmai în acest interval, organizații civile ja-

În iunie 1940, frontiera revenea pe Prut, iar Basarabia Moscovei

poneze, care reprezentau simțămintele atât ale guvernului, cât și ale oamenilor de rând, apelau la solidaritatea românilor pentru înțelegerea și sprijinirea cererii firești, îndreptățite, a Japoniei de a i se returna cele patru insule din nordul țării, intitulate „Teritoriile de Nord”. Ele fuseseră ocupate ilegal, precum Basarabia și Bucovina de Nord, de către Uniunea Sovietică la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial. Desigur că asemenea solicitări, precum cea primită din partea Companiei de radio și televiziune din Ho-

kkaido, în 1988, pentru interviuri cu oficialități, istorici și cetățeni din țara noastră care s-au refugiat din cele două provincii românești menționate, erau refuzate de către autoritățile române. Totodată, M.A.E. român interzisese publicarea tuturor materialelor distribuite de

misiunea diplomatică a Japoniei la București, pe tema menționată.

În noile circumstanțe geopolitice de la sfârșitul secolului XX, anul 1991 avea să aducă destrămarea U.R.S.S. și proclamarea Republicii Moldova, ca stat suveran și independent, statutul ei actual fiind recunoscut atât de România, cât și de Japonia și Rusia. La 16 martie 1992, Japonia a stabilit relații diplomatice cu Republica Moldova, iar în august 2017 a deschis o ambasadă la Chișinău, cu ambasador rezident. ■

PENTRU LUDOVICAL XIV-LEA

(Criptografie: 6, 6, 5, 2, 7)

U R G A R O E C R U

Gh. BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **NOTIUNI DE ISTORIE**, din nr. 3/2018

PREISTORIE – A – ROMAN – LIANA – UTIE – EM – ILOTI – N – OPA – TS – ASI – LEVA – TARI – IRENE – REGI – TI – TRON – IV – IULIAN – ALA – C – SCRIBI – N.

Soluția jocului **MITOLOGICĂ**, din nr. 3/2018

AMATIA ȘI LATINUS

(A – MAT / A – SI – LATI – NU – S)

În urma demersului respectiv, Alexandru Cretzianu, ministru plenipotențiar în M.A.S., elaborează, la 2 septembrie 1938, un referat în legătură cu implicațiile unei asemenea acțiuni din partea Japoniei. În raport se arată, mai întâi, că era vorba despre o idee personală a diplomatului japonez, neautorizată de guvernul japonez, care putea face acest demers prin oficiul său de la București sau prin Legația României din Tokyo. Referatul analizează, totuși, avantajele și dezavantajele obținerii ratificării în condițiile respective.

Între foloase se precizează: „În urma ratificării de către Japonia, Tratatul ar intra în vigoare și cele patru Mari Puteri semnate ar fi definitiv legate de stipulațiunile articolului 1 al Tratatului, prin care recunosc suveranitatea noastră asupra Basarabiei. Aceste stipulațiuni dobândesc, în ceea ce privește Franța și Marea Britanie, membre ale Societății Națiunilor Unite, o importanță specială prin faptul că articolul 10 al Pactului prevede că «Membrii Societății Națiunilor își iau îndatorirea să respecte și să mențină în contra oricărei agresiuni externe integritatea teritorială și independența politică existente ale tuturor membrilor Societății Națiunilor». De asemenea, se menționează că „este folositor să posedăm un document definitiv prin care Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia ne recunosc Basarabia. Un asemenea document își poate avea însem-

nătatea în ziua în care s-ar încheia un Pact al Marilor Puteri și s-ar încerca anume ajustări teritoriale”.

Al. Cretzianu mai arată: „Dacă privim chestiunea din punct de vedere strict al Dreptului internațional, Tratatul Basarabiei are mai mult o valoare morală, angajând pe fiecare semnatar în parte, dar nu constituie un titlu juridic, căci față de Rusia acest tratat constituie un «res inter alios acta», adică produce efecte doar între părțile contractante.

Autorul referatului constata că inconvenientele ratificării sunt mai numeroase. Astfel, ratificarea ar declanșa un protest oficial din partea guvernului sovietic, redeschizând întreaga chestiune a Basarabiei, aducând țara noastră în situația dintre 1918 – 1934. Intrarea în vigoare a Tratatului ar aduce problema în fața Societății Națiunilor, unde reprezentantul Uniunii Sovietice va aborda chestiunea valorii juridice a documentului. În plus, prin articolul 8 al Tratatului ne angajăm să luăm asupra noastră o parte proporțională din datoria publică a statului rus, precum și din toate celelalte obligațiuni financiare ale sale. Mai erau și alte dezavantaje. În concluzie, în referatul menționat se apreciază că deoarece dezavantajele intrării în vi-

goare a Tratatului sunt mai numeroase decât foloasele, n-ar fi oportun să insistăm, din nou, pe lângă guvernul japonez pentru a obține ratificarea.

E rândul japonezilor să ceară ajutor

În noile condiții din Europa, de la sfârșitul deceniului 4, statutul politic și juridic al Basarabiei s-a schimbat iarăși, după semnarea Pactului Ribbentrop – Molotov (*Magazin istoric*, nr. 12/1989) dintre Germania și Uniunea Sovietică, prin încorporarea acestei provincii românești în U.R.S.S., în urma ultimatumului la 26 iunie 1940.

Merită relevat că la puțină vreme după acest eveniment, U.R.S.S. a solicitat, fără

Kijuro Shidehara

Cu patul suplimentar pentru umăr

lungime și cântărea 1,2 kg descărcat, cu un design ce integra elemente din anii 1890, din perioada revolverelor W&G, și elemente ale revolverelor Webley Wilkinson, Model 1905/1911, care arată foarte asemănător cu Mark VI și pot fi ușor confundate de un necunosător.

Webley Mark IV a fost introdus în 1899 și este cunoscut drept modelul „Războiului buriilor” (*Magazin istoric*, nr. 7 – 8/1968) deoarece a fost foarte folosit în vremea aceluși conflict. Mark V a adus câteva mici îmbunătățiri, fiind introdus în serviciu în 1913. Au fost produse doar 20.000 bucăți, înainte să fie înlocuit cu Mark VI, în aprilie 1915. Ultimul a devenit revolverul-tip folosit de trupele britanice.

Webley Mark VI a fost produs între 1915 și 1926, inițial de Webley & Scott, iar între 1923 și 1926 de Royal Small Arms Enfield ca „Pistol, revolver, Webley no 1 MkVI”, identic cu cel produs de Webley & Scott.

Lua vieți, dar uneori mai și salva

Mai multe accesorii au fost dezvoltate pentru acest revolver în perioada cât a fost folosit de armata britanică. I s-a adăugat un dispozitiv care reducea timpul și efortul pentru încărcare, dispozitivul Prideaux. Uneori a avut un pat suplimentar pentru umăr, devenind astfel carabină. A avut chiar și o baionetă, numită Pritchard. Aceasta a fost dezvoltată pornind de la baioneta puștii franceze cu țevă tăiată și trebuia folosită la asaltul tranșeeilor, în luptele de aproape.

Revolverul militar Webley era în dotarea – alături de alte tipuri de pistoale de serviciu – ofițerilor britanici și celor proveniți din vastul Imperiu. El s-a aflat în dotarea echipajelor din aviație, a echipelor care acționau mitralierele și a echipajelor tancurilor.

Ofițerii își cumpărau singuri revolverul. Într-un articol dintr-un ziar din Noua Zeelandă,

The Evening Post, din 10 decembrie 1914, se menționa că revolverele Webley (probabil Mark IV sau V) costau trei lire și cinci șilingi în Marea Britanie, echivalentul aproximativ a 281 de lire sau 325 de euro, în zilele noastre.

În mâinile unui trăgător experimentat Mk VI era o armă incredibil de eficientă, trăgând cu o acuratețe bună la peste 100 m. Publicația Ministerului de Război *Textbook of Small Arms* nota în 1929: „O lovitură cu un .455 doboară literalmente orice adversar. Eficiența cartușului revolverului de .455 este datorată combinației dintre calibrul mare cu materialul moale, masa și viteza relativ mică a proiectilului. Toate acestea se combină astfel, încât adversarul simte în corpul său dezvoltarea maximă a șocului, distinct față de efectul penetrant. Aceasta este exact ce se dorește la un revolver din serviciul activ”.

Există cel puțin o mărturie potrivit căreia gloanțele de calibrul .455 ale Webleyului au salvat un militar de la o rană serioasă. Ziarul *The Dominion*, din Wellington, Noua Zeelandă, a publicat la 28 iunie 1915 mărturia maiorului Herbert Hart. Șase gloanțe pentru revolverul Webley au oprit un glonț tras de un lunetist inamic. Proiectilul trecuse printr-un soldat australian, poziționat în fața lui în momentul impactului. Hart îi scria soției: „Aveam șase gloanțe .455 Webley, în buzunarul din stânga al pantalonului pentru a fi la îndemână

Un ofițer britanic pregătit să tragă cu revolverul Webley Mark VI, Franța, 1918

REVOLVERUL WEBLEY MARK VI

Exclusivitate

ROYCE WILSON
(Australia)

Firma Webley & Scott este sinonimă cu revolverele britanice, în special cele folosite de trupele Imperiului Britanic de la sfârșitul perioadei victoriene, până la Al Doilea Război Mondial.

Din Transvaal până la Gallipoli, de la granița dintre Pakistan și Afganistan până în Hong Kong, trupele și poliția britanică au purtat o armă produsă sau proiectată de firma de armament din Birmingham.

Dintre armele fabricate de Webley & Scott a rămas emblematic revolverul Webley Mark VI, o armă a cărei țeavă se putea bascula, cu un butoiș de 152 mm. A fost introdus în serviciu în aprilie 1915. Cu un cartuș .455 Webley (11,5 mm), lansa un proiectil care cântărea 17,17 g, la o viteză de 190 m/s, cu destulă energie pentru a stopa inamicul.

0 armă care funcționa în orice condiții

Au existat trei versiuni ale revolverului Webley de calibru .455 (11,5 mm), larg răspândite în Primul Război Mondial (Mark IV, Mark V și Mark VI). Toate trei făceau parte dintr-o serie ce a început în 1887 cu Webley Mark I. Au fost populare, mai ales datorită acurateții de tragere, eficienței bătăii la distanță, dar și fiindcă erau foarte robuste și de încredere. Spre deosebire de majoritatea revolverelor, la care cilindrul se bascula spre partea stângă, revolverele de serviciu Webley se basculau ca o pușcă cu țeavă dublă, cu un extractor care înlătura automat cartușele trase din cilindru. Un zăvor ținea cilindrul închis și, de asemenea, dacă nu se afla într-o poziție corectă, împiedica declanșarea armei.

Toate revolverele de serviciu Webley au folosit ceea ce este cunoscut drept un mecanism de tragere cu acțiune dublă, prin care apăsând trăgaciul, cilindrul se rotește și armează cocoșul, înainte de tragere. Este de asemenea posibilă armarea manuală a coco-

sului, ceea ce înseamnă că trăgaciul poate fi activat cu o presiune mai mică a degetului, rezultând astfel o precizie mai mare.

Revolverele Webley Mark I – III au folosit cartușe cu pulbere neagră, în timp ce Mark IV – VI au tras cu cartușe moderne cu pulbere fără fum, utilizată pe scară largă în Primul Război Mondial.

Revolverele funcționau eficient în orice condiții, indiferent dacă se aflau în deșertul din Orientul Mijlociu, jungla indiană, noroiul de pe Frontul de Vest, în zăpadă sau pe străzile orașelor coloniale. În afară de trupele britanice, au mai folosit revolverele Webley în Primul Război Mondial și trupele ce proveneau din India, Australia, Noua Zeelandă, Canada și Africa de Sud.

Revolverele Mark I – V au avut un butoiș de 102 mm, în vreme ce Mark VI avea un butoiș mai lung. Mark VI avea 28,6 cm

luptele din Peninsula Malaya și Coreea, ajungând până în războiul din Vietnam.

Multe revolve de acest tip se află încă în serviciu, în fostele colonii britanice, în special India, unde există o fabrică, „Ordonance Factory Board“, care încă produce cartușe calibrul .455 Mark II. Rezultă că încă există cerere pentru muniție de acest tip.

La sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, multe revolve Webley Mk VI au fost vândute ca surplus militar pentru vânzătorii de arme din S.U.A., unde de obicei au fost modificate să folosească cartușe .45 ACP (Automatic Colt Pistols). Din cauza acestor transformări, a dispărut numărul de serie de pe revolve.

La fel ca în cazul altor arme de foc produse acum mulți ani, marcajele de pe Webley Mark spun povestea lor. Pe armă putem găsi marca producătorului, numărul unității unde a fost folosit și, uneori, numele proprietarului și regimentul de care aparținea.

Mark VI este cel mai întâlnit dintre revolvele Webley .455 militare și rămâne un favorit pentru colecționarii de arme din Commonwealth și chiar S.U.A. El reprezintă unul dintre modelele de vârf ale revolverelor ce se basculează, fiind asociat și cu un serviciu îndelungat și o istorie fascinantă.

Poliția municipală din Shanghai a fost responsabilă pentru menținerea legii și ordinii în cadrul Acordului Internațional de la Shanghai, iar de la începutul anilor 1920 până în 1940, membrii ei au fost instruiți să folosească acest revolver de William Fairbairn și Eric Sykes, cei care au rămas cunoscuți drept dezvoltatori ai cuțitului Fairbairn-Sykes, folosit de trupele de comando britanice. Cei doi au dezvoltat multe dintre tehnicile de luptă

Harrison Ford în *Indiana Jones și ultima cruciadă* cu un revolver Webley W&G...

utilizate și astăzi și una dintre îmbunătățiri a fost introducerea unei modificări la revolvele Webley Mark VI folosite de poliția din Shanghai. Ei au schimbat arcul „V“, care ținea zăvorul Webleyului închis, cu un arc de bobină mai robust. Ofițerii au obținut astfel o fiabilitate mai mare, în condițiile în care foloseau arma frecvent.

Revolvele Webley Mark VI au fost utilizate și de Royal Ulster Constabulary (poliția din Irlanda de Nord, între 1922 și 2001) până în anul 1970, când au fost retrase pentru că în Marea Britanie nu se mai producea muniție pentru aceste arme.

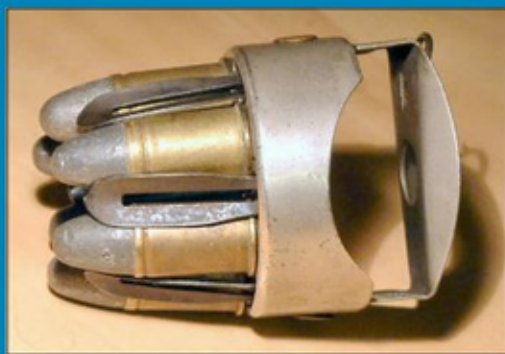
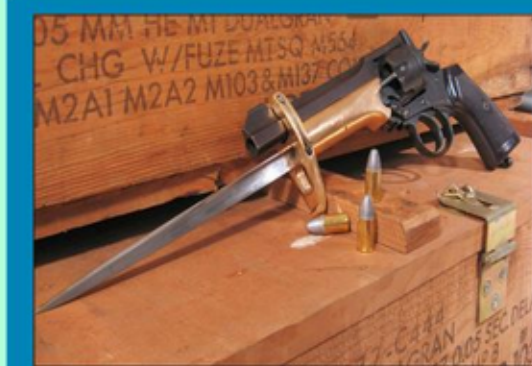
Webley Mark VI este și una dintre puținele arme care au devenit emblematice, fiind prezent în filme, precum *Zulu* (1964), *Lawrence al Arabiei* (1962), *Blackadder Goes Forth* (1989). Revolverul Webley W – G a fost prezent în filmul *Indiana Jones și ultima cruciadă* (1989), fiind arma folosită de croul principal interpretat de Harrison Ford.

Despre revolvele Webley s-a scris și există o mulțime de informații disponibile pe internet, dar și publicate în formă tradițională. Lucrarea lui Ian Skennerton, *Small Arms Identification series book* (Cartea de identificare a armelor mici) .455 Pistol, Revolver No. 1 Mk VI, și cea a lui Robert J. Maze, *Pistol, Revolver No. 1 Mk VI* sunt probabil cele mai accesibile pentru cei care vor să obțină informații generale despre această armă. Cei care vor o lectură mai aprofundată cu privire la revolverul Mk VI, dar și alte arme Webley produse în scop militar și comercial, ar trebui să îl citească pe William Chipchase Dowell's și a lui *The Webley Story* (Povestea Webley).

...și Peter O'Toole în *Lawrence al Arabiei* cu un Webley Mark VI

Traducere de Alexandru PIȚIGOI

Revolverul cu baioneta Pritchard și dispozitivul Prideaux

pentru reîncărcarea rapidă a revolverului meu. Glonțul inamic a lovit buzunarul de la pantaloni, perforând un portmoneu din piele pe care îl aveam acolo, a tăiat cu grijă vârful unui glonț al revolverului și a lovit în centru altul, presându-l uniform, dublându-l la ambele capete și apoi mi-a intrat în picior forțând și glonțul revolverului lovit să urmeze același traseu [...] Nimic nu mi-a străbătut piciorul, iar medicii spun că gloanțele mele de revolver m-au salvat, fără îndoială, de o coapsă fracturată“.

La sfârșitul anilor '20, după mulți ani în care a fost în serviciu, s-a ajuns la concluzia că .455 era într-adevăr un cartuș puternic, dar care necesita o mulțime de antrenamente ca să poată fi folosit eficient și probabil s-a considerat că este mai util să utilizeze un calibru mai mic, o tendință pe care armatele europene o urmăreau de ceva vreme la momentul respectiv.

Cel care a fost ales să înlocuiască .455-ul a fost cartușul de .380 (9 mm), identic cu versiunea comercială a cartușului de .380 Smith & Wesson, cunoscut drept .38/200. Noua armă Webley & Scott a fost de fapt o versiune la scară mai mică a lui Mark VI (numit Mark IV, deși în felul acesta se crea confuzie) și era oferit pentru a deveni noua armă de serviciu a trupelor britanice.

Cu toate acestea, guvernul britanic a decis să adopte revolverul Enfield No. 2 Mk I, fabricat la „Royal Small Arms Factory at Enfield“, care era suspect de asemănător cu cel produs de Webley. După discuții îndelungate cu guvernul pe această temă, Webley & Scott a primit un premiu de consolare de 1.250 de lire și a vândut revolverul Mk IV .380 pe piața comercială.

Producția militară a lui Webley Mark VI a încetat în 1926, dar cea de revolvere comerciale Webley .455 a continuat până în anii 1930, folosind componente deja fabricate.

Erou de film

Revolverele Webley de .455 nu au dispărut pur și simplu odată cu introducerea cartușului de .380. Multe au rămas în serviciu în vastul Imperiu Britanic, iar atunci când a izbucnit Al Doilea Război Mondial au fost reintroduse și folosite, în special, de trupele din Australia și Noua Zeelandă.

Deși designul Webley Mark VI a fost declarat oficial depășit în 1948, el a continuat să fie utilizat de soldații din Commonwealth în

Trei ofițeri britanici dotați cu revolvere Webley, cel mai probabil Mark IV (1914)

Egipt faraonic. Construcția a debutat undeva cu aproximativ 4.000 de ani în urmă și a continuat vreme de milenii, până în perioada cuceririi romane, acum 2.000 de ani. Fiecare conducător al imperiului și-a lăsat amprenta măcar asupra unui element din complex. Nu ar fi deloc o exagerare, dacă am spune că întreaga istorie a Egiptului antic se regăsește în pietrele de la Karnak, complicat asamblate în vremea celor mai cunoscute nume din istoria Egiptului: Hatșepsut, Tutmes al III-lea, Amenhotep al III-lea, Akhenaton, Tutankhamon sau Ramses al II-lea.

În opinia egiptologului englez Elizabeth Blyth, autoare a uneia dintre cele mai serioase analize dedicate Karnakului (*Evolution of a Temple*, Evoluția unui templu, 2006), construcția ar fi debutat în perioada faraonului Wah-Ankh Intef al II-lea (aproximativ 2123 – 2074 î.H.). Dovadă ar sta o coloană impresionantă pe care este inscripționat numele lui Amon-Ra, cu explicația: „el [regele] l-a făcut ca monument în cinstea acestui zeu“.

Zeitate destul de puțin cunoscută în acea perioadă, Amon – numele însemnând „Cel ascuns“ – se pare că s-ar fi impus în anii Regatului mijlociu (aproximativ 2000 – 1780 î.H.), odată cu reunificarea teritoriilor egiptene

Statuia lui Ramses al II-lea, realizată din granit roșu, având-o reprezentată, la picioare, pe fiica faraonului

de către cei patru prinți tebani: Mentuhotep: Mentuhotep I (aproximativ 2066 – 2040 î.H.), Mentuhotep II Nebhepetre (aproximativ 2040 – 2010 î.H.), Mentuhotep III Sankhkare (aproximativ 2010 – 1998 î.H.), Mentuhotep IV Nebtawyre (aproximativ 1998 – 1991 î.H.). Ei

Amenhotep al III-lea, statuie aflată la British Museum

și-au transformat orașul de baștină – Teba – în capitala religioasă și politică a noii puteri. Totodată, divinitatea lor protectoare – Amon – a început să vegheze asupra întregului Egipt, devenind „regele zeilor și zeul regilor“ al Noului Regat. Încetul cu încetul, a preluat și o dimensiune solară, indispensabilă noilor sale funcții, asociindu-se direct cu zeul Soare, Ra, sub forma Amon-Ra. Astfel, a apărut o divinitate universală, creatoare a întregii lumi, căruia i s-au asociat atât o zeitate feminină – Mut –, cât și un „fiu“ – zeul lunii, Khonsou.

Perioada de adevărată glorie pentru construcțiile de la Karnak au reprezentat-o însă anii celei de-a XVIII-a dinastie (1550 – 1400 î.H.). De acum, fiecare faraon aproape imediat după urcarea pe tron, alegea să aloce templelor lui Amon-Ra de la Karnak o mare parte din ceea ce obținuse ca pradă de război sau ca tribut de la populațiile supuse.

Noul cult primea straie din ce în ce mai maiestuoase, din ce în ce mai impresionante. Vizitatorul Karnakului de acum mai bine de trei milenii rămânea mut de umire în fața opulenței – pereți vopsiți în alb, pentru a scoate în relief pictograme ornate cu pietre prețioase, obeliscuri ce sfidau înălțimile cerului, altare, temple mai mari sau mai mici, colonne și statui, toate având și elemente din aur masiv sau nestemate, precum lapis lazuli.

Nestemata Nilului și călătorii străini

O primă descriere cunoscută a vastului complex datează, se pare, din 1589 și aparține unui anonim venețian. Textul, păstrat astăzi în Biblioteca Centrală Națională din Florența,

Imagine aeriană realizată în 1914

SECRETELE KARNAKULUI

Ruinele sălii hipostile

DORINA MIHALCEA

Complexul de la Karnak – cuprinzând temple, capele, stâlpi, grupuri statuare, obeliscuri și diferite construcții adiacente – deține cel puțin două recorduri impresionante. După piramida de la Giza, una dintre atracțiile sale, Templul lui Amon-Ra, este considerat cel mai vizitat obiectiv turistic din lume. Apoi este al doilea cel mai mare sit religios antic de pe glob, fiind surclasat doar de Templul Angkor Wat din Cambodgia. Dar nu sunt nici pe departe singurele sale puncte forte.

Pentru cel care își planifică o călătorie în îndepărtatul Egipt, Karnak (vechea denumire a fost „Ipet-Isut“, ceea ce însemna „Cel mai aparte/venerat dintre locuri“) reprezintă o oprire obligatorie. Dar, odată ajuns acolo, oricât de multe ai fi citit despre acele locuri, nimic nu te poate pregăti pentru senzațiile resimțite.

O parte din prada de război

În primul rând, impresionează dimensiunile! Te simți, la propriu, strivit de imensitatea stâlpilor de la intrare în Templul lui Amon-Ra,

de 34 m înălțime. Și, odată pășind înăuntru, nu știi încotro să te îndrepti mai întâi, căci Karnak se întinde pe o suprafață de peste 2 km². Îți ia ore bune doar să străbați la pas întregul complex și să-i descoperi tainele. Însă, indiferent de dogoarea soarelui sau de timpul petrecut printre ruine, obligatoriu trebuie să aștepti apusul, căci vei fi binecuvântat cu imagini de neuitat. Anticele ziduri par a prinde viață, într-un de-a dreptul magnific spectacol de lumină și sunet.

Conținând atât de multe elemente, întinse pe o rază atât de extinsă, complexul a prins contur datorită muncii conjugate a mai multor generații de arhitecți talentați din vechiul

Imagine din timpul reconstrucției sălii hipostile...

marii piramide a lui Kheops, „mai mult ca să nu trecem de fricoși, decât de plăcere: căci era o căldură nesuferită, și soarele era foarte arzător“, *Călătorii în Palestina și Egipt*, 1855). În poemul *Conrad (Cântul al III-lea, Egiptul*, 1867), își duce personajul în „sala cea mare din palat/ Amantul lunii pare pe caru-i aurat/ Și varsă oceane de rază pe ruină/ O sută de columne gigantici o sprijină“.

Minuni ale arhitecturii

Christopher Dunn, într-o lucrare dedicată analizei anticilor tehnici de construcție din spațiul egiptean, susține că întreaga construcție a complexului, ce a continuat în timpul a 13 diferiți faraoni, atestă o extremă precizie a meșterilor care au tăiat cuburile de piatră – granit, diorit sau alabastru. Aceste realizări ar fi fost, consideră el, imposibile, dacă nu ar fi fost făcute măsurători fără cusur. Spectaculoasele elemente de geometrie și simetrie, de dimensiune și dispunere sunt dificil și astăzi de pus în practică.

Karnak-ul ascunde câteva adevărate minuni arhitecturale.

Nestemată poate fi considerată, în primul rând, senzaționala sală hipostilă (a cărei construcție se pare că a început din vremea faraonului Seti I, 1323 – 1279 î.H., a continuat sub Ramses al II-lea, 1303 – 1213 î.H., pentru a fi finalizată abia în timpul lui Ramses al IV-lea, 1155 – 1149), pe care o descoperi imediat după a doua intrare, un labirint cu 134 de coloane, dintre care cele 12 din centru sunt surmontate de capiteli în formă de papirus

desfăcut, cu o înălțime totală de 21 m, iar celelalte – de capitel închis, sub formă de pocal, atingând doar 12 m. Suprafața de 103x52 m poate adăposti – susțin membrii echipei internaționale, coordonate de cercetători de la Universitatea din Memphis, Tennessee, ce a încercat reconstrucția sitului – chiar și Catedrala Notre-Dame din Paris! Frumusețea veritabilei păduri de piatră a fost subliniată și de Champollion: „Niciun alt popor din Antichitate nu a reușit să atingă o

asemenea perfecțiune în arhitectură precum au făcut-o vechii egipteni. Orice altă construcție, din spațiul european, se pierde pur și simplu în fața impresionanței sălii hipostile de la Karnak“.

În 1899, situl, care sfidase până atunci trecerea atâtor ani, a fost la un pas de dispariție.

11 dintre coloane s-au prăbușit într-o reacție în lanț, ca un castel de cărți de joc, din cauza unei erodări a bazelor provocate de pânza freatică. Arheologul Georges Legrain (1865 – 1917), conducătorul din acea perioadă al lucrărilor de pe șantier, a reușit reconstrucția, finalizată la 15 mai 1902.

Impresionează și obeliscul comandat de regina Hatsepsut (1507 – 1458 î.H.). El măsoară 30 m în înălțime și cântărește peste 320 t. Conform unei inscripții de la bază, a fost tăiat dintr-un bloc monolit de granit roz, într-un proces ce a durat șapte luni

de muncă asiduă, pentru a reprezenta, prin sculpturi, scene din viața reginei.

Curtea interioară – una dintre cele mai vaste din istoria arhitecturală a Egiptului antic – cu o suprafață de aproximativ 100x80 m, adăpostește două importante temple: cel al faraonului Seti al II-lea, pe partea stângă, respectiv, pe dreapta, cel al lui Ramses al III-lea (aproximativ 1221 – 1155 î.H.). Izolat, pentru a ieși mai bine în evidență, după al doilea pilon, se află și statuia lui Ramses al II-lea, cel mai mare și cel mai cunoscut faraon al Egiptului, realizată din granit roșu, cu o înălțime de 15 m, având-o reprezentată, la picioare, minusculă, pe fiica faraonului, Bentanat (sau Bint Anat). ■

... și cel care a supravegheat lucrările, Georges Legrain (stânga) alături de arhitectul german Henri Wefels

Richard Pococke

nu ne oferă și numele autorului. A fost nevoie de câteva decenii, ca, în 1668, să apară și forma de „Carnac”, grație a doi frați misionari capucini, Protais și Charles François d'Orléans, aflați în vizită la creștinii din Luxor.

În 1704 a fost publicat și volumul de că-

lătorii al negustorului și naturalistului francez Paul Lucas (1664 – 1737), *Voyage du Sieur Paul Lucas au Levant* (Călătoria domnului Paul Lucas în Levant), conținând și un desen al Karnakului. Lucas a întreprins trei călătorii în Egipt, între anii 1699 – 1703, în special pentru a achiziționa pietre prețioase și antichități. El a rămas impresionat de „vastul palat” de la Karnak și de „numărul infinit de hieroglife, care, dacă le-ai cunoaște sensul, probabil, că ai afla multe dintre poveștile trecutului” (Printre contemporanii săi s-au numărat însă și câțiva care, din cauza detaliilor de poziție destul de vagi, au considerat că Lucas nu ar fi ajuns efectiv să îl vadă!)

Un alt călător francez, părintele Claude Sicard (1677 – 1726), ajuns în Egipt în 1712, unde a petrecut peste patru ani, a fost mult mai atent la detalii (grație și educației iezuite primite încă din fragedă copilărie), mai ales că, după cum avea să mărturisească, ceea ce descoperise în zona Thebei „erau monumente fascinante, peste puterea noastră de imaginație”.

Primele însemnări aparținând unui călător englez despre Karnak datează din deceniul patru al secolului al XVIII-lea. Reverendul Richard Pococke (1704 – 1765) a vizitat de două ori Egiptul în iarna lui 1737 – 1738 și, conștiincios, a oferit multe informații despre minunile din îndepărtatul Orient în *The Description of the East and Some Other Countries* (Descriere a Estului și a altor țări), publicată în două volume, între 1743 – 1745.

În aceeași perioadă cu Pococke, a ajuns în Egipt și un trimis al regelui

Danemarcei, Christian al VI-lea (1730 – 1746), Frederick Louis Norden (1708 – 1742). Cu toate că au pășit aproape pe aceleași drumuri, Soarta a făcut ca să nu se întâlnească niciodată! Norden a fost impresionat mai ales de obeliscuri, dovedindu-se, de asemenea, și un atent și abil epigraf, producând copii aproape perfecte ale inscripțiilor întâlnite.

Pasiunea lui Napoleon pentru Egipt a adus în zonă numeroase personalități ale lumii științei, în căutare de vestigii ale trecutului. A fost și cazul primului director al Muzeului Luvru, Vivant Denon (1747 – 1825), cunoscut și pentru talentul său de desenator. Împreună cu soldații lui Napoleon, în 1799, a admirat măreția complexului de la Karnak, subliniindu-i imensitatea: „în primele zile nu am fost în stare să măsoar cât de cât exact suprafața acestui grup de edificii, dar am urcat în șaua unui cal și am dat ocol locului în aproximativ jumătate de oră”.

„Măreția faraonică” l-a impresionat inclusiv pe Jean-François Champollion, în 1828, toate construcțiile din Karnak apărându-i „peste puterile de imaginație ale oamenilor”.

În *Jurnalul de călătorie: Italia, Egipt, Sinai, Ierusalim, Cipru, Moreea*, tânărul Nikos Kazantzakis își imagina, în 1927, la rândul-i, „privești uimitoare care se va fi întins dinaintea ochilor naivi, cumpătați ai grecilor! Ei, care au fost creștini în cetăți mici și care munceau voioși și închideau într-un spațiu material foarte mic tot spiritul, au întâlnit deodată față în față zeei cu chipuri uriașe și coloanele gigantice și mulțimile de oameni care munceau ca sclavi fără să se răzvrătească și care se căzneau, grămădind bloc peste bloc, să închidă spiritul”.

„Frumoase vise” despre Karnak aveau să rămână și în amintirea lui Dimitrie Bolintineanu (cel care se și urcase, la propriu, pe vârful

Picturi din interiorul templului lui Khonsu, restaurate

Edward G. Robinson (în centru), în filmul *Confesiunile unui spion nazist*

americani (cu câteva notabile excepții) nu își puteau imagina cum un cineast civil de la Hollywood ar putea fi de vreun folos, în uniformă, pe front sau în apropierea acestuia. Implicarea unui cineast în război li se părea un afront.

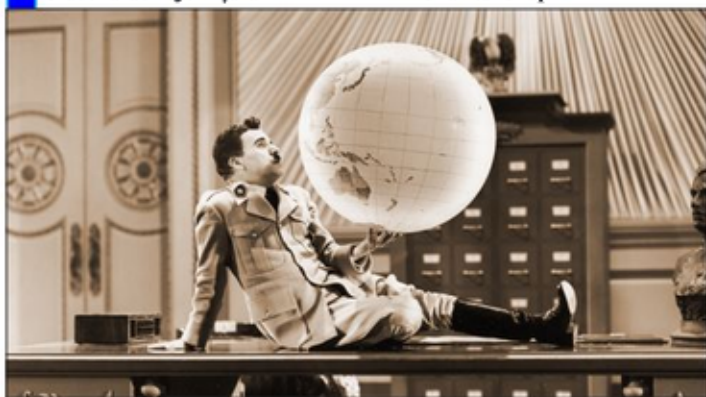
Totuși, așa cum politicienii își dădeau seama de uriașă putere de influențare a Hollywoodului asupra publicului american, tot așa și mogulii se temeau de cenzura pe care o putea institui puterea de la Washington și mai ales de investigațiile legate de capitalul lor. Tocmai vulnerabilitatea datorată originii lor evreiești i-a făcut pe marii moguli ai Hollywoodului să cenzureze în filmele produse orice aluzie la Germania nazistă și la persecuțiile antisemite, spre a nu fi acuzați de lipsă de loialitate față de S.U.A. Pe moguli nu-i interesa dacă un cineast avea simpatii comuniste sau fasciste, dacă era pro sau contra lui Roosevelt, ci doar dacă filmele aduceau un profit sau premii.

Până în 1938, filmele produse de marile studiouri, precum Warner Bros., 20th Century Fox, RKO, Metro Goldwyn Mayer, Paramount sau Columbia, s-au limitat la divertisment, fiind apolitice. Chiar și mari personalități

regizorale, deja consacrate, precum John Ford sau Frank Capra (ce au devenit membri în Liga hollywoodiană antinazistă și apoi fervenți anticomuniști), au fost nevoite să-și autocenzureze opiniile politice în filmele lor. Audiența acestora era enormă, iar miza influențării – decisivă: înainte de Al Doilea Război Mondial, aproape 60.000.000 de americani mergeau în fiecare săptămână să vadă un film, pentru care plăteau un bilet de 25 de cenți. Spectacolul includea și un jurnal de actualități, de 10 – 20 de minute, realizat de studiourile Fox, Hearst, Pathé sau The March of Time. Acestea, datorită statutului lor de organe de presă, nu puteau fi influențate nicidecum de instituțiile statului. Cea mai mare parte dintre americanii anilor '30 nu știau nimic despre Polonia sau Cehoslovacia, tocmai ocupate de Hitler, iar despre Franța doar că era țara de origine a lui Charles Boyer și Jean Gabin.

Pe de altă parte, mulți antinaziști declarați de la Hollywood erau în realitate simpatizanți comuniști sau chiar membri de partid, susținând cauza republicanilor spanioli (sprijiniți de U.R.S.S.) în războiul contra naționaliștilor lui Franco (sprijiniți de Italia lui Mussolini și de Germania lui Hitler). Curentul izolaționist față de războiul și evenimentele dramatice ce se petreceau în Europa era foarte puternic în S.U.A., avându-i drept portavoce pe celebrul aviator Charles Lindbergh – purtătorul de cuvânt al Comitetului „America First” – și părintele Charles Coughlin – care-și rostea la radio predicile, manifestându-și simpatia față de Hitler și Mussolini. Pentru izolaționiști, existau trei grupuri de agitatori ai războiului, acuzați ca atare: britanicii, evreii și administrația Roosevelt. În 1940 – 1941, de mare audiență printre simpatizanții lui Hitler, dar și printre unii izolaționiști s-au bucurat documentarele naziste *Campania din Polonia* și *Victorie în vest*, produse de Ministerul Propagandei lui Goebbels pentru a susține mitul invincibilității Wehrmachtului și a inti-

O scenă de referință din *Dictatorul* lui Charles Chaplin

HOLLYWOOD ÎNAINTE DE INTRAREA S.U.A. ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Și Donald Duck a fost mobilizat în efortul de propagandă

CĂLIN HENTEA

● Prezența unui cineast pe front li se părea militarilor un afront ● Săptămânal, 60.000.000 de americani mergeau la film ● Ce știau americanii despre Franța ● Filmul „Confesiunile unui spion nazist”, o declarație de război americană ● Predica vicarului de la finalul filmului „Mrs Miniver”, publicată de presa americană ● John Ford, regizor de război ● Filme morale sau filme ale urii? ● John Wayne, un erou doar pe ecran

În anii '30, relațiile dintre mogulii marilor studiouri hollywoodiene și Administrația democratică de la Washington au fost cel puțin glaciale. Puternicele prejudecăți și clișee incriminante, înrădăcinate în ambele tabere, nu prevesteau nicio posibilitate de colaborare instituțională, fie și în cazuri extreme. Această suspiciune reciprocă dintre Hollywood și cercurile puterii de la Washington a fost alimentată și de puternicul curent izolaționist „America First”.

La sfârșitul anilor '30, Administrația democratică de la Washington, deși conștientă de iminența războiului, era complet nepregătită în materie de propagandă internă sau externă. Structu-

rile de profil fuseseră desființate după încheierea Primului Război Mondial. În acest timp, cineastii de la Hollywood, cei care ar fi putut contribui la redresarea acestui domeniu sensibil, nu se bucu-

rau deloc de încrederea politicienilor, fiind bănuți sau acuzați de corupție, de implicare în scandaluri imorale și în afaceri evreiești, considerate mult prea neamericane. Majoritatea înalților ofițeri

aviație și-a cumpărat-o singur; acest lucru s-a întâmplat însă la 11 zile după atacul japonez de la Pearl Harbour, care a atras America în război (*Magazin istoric*, nr. 2 – 12/1983; 9/1989).

Motivațiile pentru care staruri de primă mărime ale Hollywoodului s-au înrolat în armata americană, sacrificându-și cu bună știință confortul, cariera și mai ales veniturile materiale substanțiale, au fost diferite, dar perfect umane. Primul care s-a angajat în efortul cinematografic de război a fost regizorul John Ford (1894 – 1973), deja recunoscut și foarte respectat la cei 47 de ani ai săi pentru *Diligenta* (1939, cu John Wayne) și *Fructele mâniei* (1940, cu Henry Fonda). Încă din primăvara lui 1940, Ford a planificat organizarea unei unități dislocabile foto-cinematografice de voluntari, în cadrul Marinei S.U.A. (*Field Photo Unit*), ce putea fi utilizată pe orice front, aidoma a aceea ce astăzi numim *Combat Camera*. Planul său a fost agreat de William Donovan – atotputernicul șef al OSS (*Office of Strategic Services* – Oficiul pentru servicii strategice), iar Ford și unitatea sa au fost încadrați în Marina S.U.A. în septembrie 1941, înainte de atacul de la Pearl Harbour. Motivația exprimată de marele regizor a fost lăconică: „Așa am crezut eu că trebuia să fac în acel moment”. De fapt, era vorba de imperativul unei autoevaluări autentice a propriului curaj, asociat cu nevoia de recunoaștere publică, Ford dovedindu-se ulterior un ahtiat după medalii și recompense militare. Mai târ-

John Ford

ziu, după ce, în iunie 1942, a fost rănit în timp ce filma alături de echipa de cameramani atacul japonez din insula Midway, Ford a declarat: „Sunt un laș. Curajul este ceva foarte greu de găsit... Tot ceea ce știu este că nu sunt un om curajos. Mergi înainte și faci ceva, dar după ce totul s-a terminat, genunchii încep să-ți tremure”.

La 44 de ani, cu trei Oscari în palmares (*S-a întâmplat într-o noapte* – 1935, *Domnul Deeds merge la Washington* – 1937, *Nu o poți lua cu tine* – 1939), Frank Capra (1897 – 1991) era dintre cei mai de succes regizori de la Hollywood. O trecătoare admirație pentru Mussolini plus o tendință spre izolaționism i-au fost spulberate în urma unei întrevederi cu președintele Roosevelt, peste care s-a suprapus (la fel ca și în cazul lui Ford) antipatia față de comunism și nazism. În 1942, Capra s-a înrolat cu gradul de maior în *Morale Branch* (Secția Mo-

ral) a Departamentului de Război din spirit de competiție cu sine, dar și pentru a se defini astfel drept un adevărat american, în pofida originilor sale de emigrant sicilian. Experiența războiului l-a costat însă pierderea inspirației și a succesului formidabil avut în anii interbelici.

John Huston (1906 – 1987) nu ajunsese clasicul regizor și scenarist de mai târziu, filmul *Șoimul maltez* din 1941, cu Humphrey Bogart, fiind cea mai mare realizare antebelică. Huston s-a înrolat cu gradul de locotenent pentru a-și satisface setea de risc și pericol, dar și ca să afle adevărul despre viață, care îl măcina, la fel ca și pasiunea pentru femei (Olivia de Havilland fiind cea mai celebră iubită a sa). A avut însă curajul și puterea de a face filme extrem de incomode pe subiecte de război, nemăvăzute până atunci în cinematografia americană.

George Stevens (1904 – 1975) a obținut marile succese regizorale recompensate cu Oscar abia după traumatizanta sa experiență de război. El s-a înrolat în armată – activând

James Stewart, în uniformă de aviator

Secvență din filmul *Mrs Miniver*

mida orice rezistență în fața acestuia.

La 28 aprilie 1939, în aceeași zi cu un discurs amenințător rostit de Hitler la adresa Poloniei în Reichstag, la New York a avut loc premiera *thrillerului*, cu accente documentare, *Confesiunile unui spion nazist*, produs de Warner Bros., regizat de un evreu ucrainean emigrat, Anatol Litvak, având în rolul principal tot un evreu, născut la Timișoara: Edward G. Robinson. Reacțiile au fost împărțite între calificativul de lipsă de diplomatie, acuzația că pelicula ar afecta relațiile americano-germane și echivalarea filmului drept o declarație de război americană împotriva naziștilor. Din acel moment, producătorii au devenit din ce în ce mai puțin fricoși și prudenți în a-și exprima atitudinea față de antinazistă. Mai mult chiar, în mai 1940, frații Warner, Darryl Zanuck și Samuel Goldwin au format la Hollywood Comitetul cinematografic de cooperare pentru apărare, în vederea susținerii filmelor necesare într-un viitor război, mogulii evitând însă cu scrupulozitate să folosească termenul damnat de propagandă.

A urmat virulentă satiră antihitleristă *Dictatorul* a lui Charles Chaplin, film care intrase în producția studioului

United Artists încă din 1937, dar care a avut premiera abia la 15 octombrie 1940. Primul film vorbit al lui Charlot demasca fără echivoc nu doar persecuțiile antisemite, dar și dictatura

lui Hitler. *Dictatorul* lui Chaplin a fost atacat direct de Comitetul „America First”, la pachet cu *Sergentul York*, filmul regizat de Howard Hawks, după un scenariu de John Huston, cu Gary Cooper în rolul titular. Acest film, lansat la 2 iulie 1941, ecraniza o dramă autentică din Primul Război Mondial, pentru a stimula intervenția militară a S.U.A. în a doua conflagrație mondială.

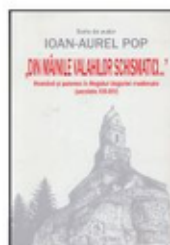
Atunci când, la 11 noiembrie 1941, a început filmările la *Mrs Miniver*, produs de Metro Goldwyn Mayer, regizorul, evreu de origine alsaciană, William Wyler, nu și-a imaginat ce impact uriaș, atât în Statele Unite, cât și în Marea Britanie,

va avea filmul său despre rezistența și viața de zi cu zi a britanicilor sub bombardamentele naziste. Mai multe reviste americane au publicat predica patriotică a vicarului din finalul filmului, iar președintele Roosevelt a cerut ca acest text să fie citit și la Radio Vocea Americii, pentru a fi auzit în toată lumea. Atunci, ca și acum, premiile Oscar ale Academiei americane de film au reflectat nu atât valoarea cinematografică a producțiilor respective, cât mai ales starea de spirit, preocupările și tendințele societății americane din acel moment. *Mrs Miniver* a obținut șase râvnite statuete. Hollywoodul se angajase astfel în războiul antihitlerist din Europa prin filme care subliniau patriotismul, îndârjirea și puterea de luptă a britanicilor. Cât despre regizorul William Wyler, el a devenit un personaj celebru pe plan național, un simbol al puterii Hollywoodului de a modela percepția americanilor asupra războiului. I s-a oferit imediat gradul de maior în armată, deși nu știa nici măcar să salute, iar uniformă de

De la stânga la dreapta: Anthony Veiller, scenarist, John Huston, britanicul Hugh Stewart, producător care a activat în Unitatea Film și Foto britanică, și Franck Capra

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ioan-Aurel Pop** – „DIN MÂNILE VALAHILOI SCHISMATICI...”. ROMÂNII ȘI PUTEREA ÎN REGATUL UNGARIEI MEDIEVALE (SECOLELE XIII – XVI)

Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017, 530 pp.

● **Bogdan Bucur** – CARTEA DE AUR A CENTENARULUI MARII UNIRI (cuvânt-înainte de Bogdan Murgescu)

Editura Rao, București, 2017, 751 pp.

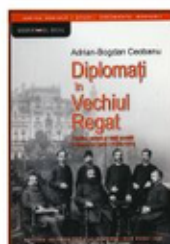
● **Constantin Bălăceanu** – AMINTIRI... VĂCĂRILE MELE ÎN VREMURILE BUNE DE ALTĂDATĂ

Editura Oscar Print, București, 2017, 358 pp.

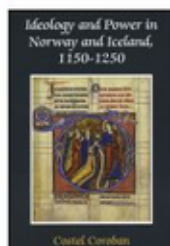
● **Gheorghe Sbârna** – MAREA UNIRE ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI (ediția a II-a revăzută și adăugită)

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017, 545 pp.

● **Adrian-Bogdan Ceobanu** – DIPLOMAȚI ÎN VECHIUL REGAT. FAMILIE, CARIERĂ ȘI VIAȚĂ SOCIALĂ ÎN TIMPUL LUI CAROL I (1878 – 1914)

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, 374 pp.

● **Costel Coroban** – IDEOLOGY AND POWER IN NORWAY AND ICELAND, 1150 – 1250

Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2018, 213 pp.

● **Pr. Eugen Drăgoi** – DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA BISERICĂSĂ DIN NORDUL DOBROGEI. VOL. I 1867 – 1879 (se tipărește cu binecuvântarea dr. Visarion Bălțat, Episcopul Tulcii)

Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Tulcea, 2017, 293 pp.

● **ROMÂNII ÎN „MARELE RĂZBOI”. ANUL 1916** (sub egida Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară; coord. general-maior (r.) dr. Mihail E. Ionescu)

Editura Militară, București, 2017, 508 pp.

● **Zăfir Ilie** – LEGENDELE GALAȚILOR

Editura Ideea Europeană, București, 2017, 431 pp.

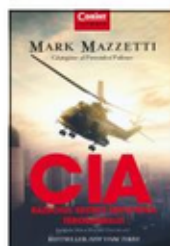
● **Miodrag Milin, Andrei Milin** – SĂRBII DIN ROMÂNIA. DOCUMENTAR ȘI STUDII DESPRE REMODELAREA IDENTITARĂ (texte introductive de Mihai Spărișu și Bata Marianov; postfață de Josef Wolf)

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017, 412 pp.

● **MEDIAMORFOZE III. JURNALIȘTI ȘI SCRITORI ÎN TRANȘEELE MARELUI RĂZBOI** (volum coordonat de Cătălin Negoită)

Editura Tritonic, București, 2017, 425 pp.

● **Mark Mazzetti** – CIA. RĂZBOIUL SECRET ÎMPOTRIVA TERORISMULUI (traducere din limba engleză de Mihnea Gafița; prefață de Mihai Răzvan Ungureanu)

Editura Corint, București, 2018, 440 pp.

în Departamentul de Război, în subordinea lui Frank Capra, la fel ca și John Huston – după ce a vizionat, îngrozit, puternicul documentar de propagandă nazistă *Triumful voinței*, realizat de Leni Riefensthal în 1935. Atunci Stevens a hotărât că trebuie să arate în film lumea reală, așa cum era, și nu cum o transfigura propaganda. A avut parte de momente extrem de dureroase și dramatice, fiind martor ocular al ororilor războiului de pe Frontul de Vest, de pe plajele Normandiei, până în Germania.

În fine, William Wyler (1902 – 1981), la fel ca și Anatol Litvak (1902 – 1974), doi evrei emigrați din Europa cotoșită de naziști, nu puteau rămâne indiferenți la suferințele conaționalilor lor. Niciunul nu și-a precupețit talentul, eforturile și sănătatea în misiuni de luptă și amândoi au cunoscut celebritatea și consacrarea prin filmele regizate după încheierea războiului. Povestea, nu totdeauna luminoasă, a acestor cinci mari regizori americani, înaintea și în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, a fost scrisă de jurnalistul Mark Harris, specializat în istoria filmului, și publicată sub titlul *Five Come Back. A Story of Hollywood and the Second World War* (Cinci reveniri. O poveste despre Hollywood și Al Doilea Război Mondial), în anul 2014.

Înrolarea marilor regizori hollywoodieni în armată și realizarea de către aceștia a unor remarcabile filme documentare de lung metraj (numite *morale films* – filme pentru moral – atunci când nu au fost calificate drept *hate films* – filme ale urii –, din cauza modului xenofob în care se re-

Darryl F. Zanuck
(în centrul imaginii)

fereau la germani și japonezi), în sprijinul efortului general de război al S.U.A., s-au produs în paralel cu masiva producție de filme de război, bazate pe scenarii de ficțiune, a studiourilor de la Hollywood. Din momentul în care au îmbrăcat uniforma militară, Ford, Capra, Huston, Stevens, Wyler au realizat doar acele filme documentare comandate de armată și destinate în primul rând spre a fi vizionate de trupele S.U.A. Unele dintre aceste producții au primit aprobarea de a fi difuzate și în sălile de cinematograf cu acces pentru publicul larg american. Pe termen lung, filmele regizate sau coordonate de acești regizori, dincolo de scopurile și efectele lor imediate, au condus către ștergerea graniței dintre ficțiune și documentar, au pregătit nașterea neorealismului italian, în condi-

țiile în care infernul războiului, surprins în acele producții documentare cu scop propagandistic și ajustate potrivit cerințelor geopolitice

de moment, întrecea cu mult orice ficțiune hollywoodiană.

Nu doar regizorii au ales să îmbrace uniforma militară atunci când țara lor a intrat în război. Puternicul și influent producător Darryl F. Zanuck (1902 – 1979), președintele 20th Century Fox, a servit cu gradul de locotenent-colonel în funcția de purtător de cuvânt al Biroului de reprezentare al Departamentului de Război pe lângă studiourile de la Hollywood. James Stewart (1908 – 1997) era deja în 1941 o mare vedetă hollywoodiană, când s-a prezentat voluntar pentru a se înrola în aviația S.U.A., dar a fost respins la vizita medicală, deoarece era prea înalt și prea slab. Jimmy s-a pus pe îngreșat, a devenit pilot pe bombardierele S.U.A., a executat misiuni de luptă deasupra Europei ocupate, cu toate riscurile aferente, fiind avansat colonel și, în final, general de brigadă al Forțelor Aeriene ale S.U.A.

Nu același lucru se poate spune despre John Wayne (1907 – 1979), actorul care a încarnat constant personaje fără frică și fără prihană în zeci de westernuri și de filme de război și care, în pofida republicanismului și patriotismului lui afișate cu o prea mare ostentație, s-a ophiat să se angajeze în luptă pe front. ■

William Wyler (stânga)

Am văzut anterior (Magazin istoric, nr. 2-3/2018) că românii și-au avut ca propriul lor stat ocrotitor Imperiul, fie cu centrul la Roma, fie în Bizanț. Deopotrivă, am constatat că aveau funcții militare în Bizanț, vădite încă de la prima știre scrisă despre ei (976), iar organizarea lor militară era parte a armatei bizantine, comandanții de unități fiind parte componentă a elitei imperiale.

„MILENIUL ÎNTUNECAT” ȘI VECHIMEA STATALITĂȚII LA ROMÂNI

MIHAIL E. IONESCU

Revolta condusă de Asan și Petru, care a dus la constituirea celui de Al Doilea Țarat Vlaho-Bulgar;
tablou de pictorul bulgar Vasil Goranov

Secolele XI – XII au fost secole de cumpănă pentru Bizanț. După o încercare de insurecție întreprinsă de bulgari (secolul X), a urmat o perioadă de întărire a puterii imperiale, reprezentată prin împărații din dinastia Anghelilor (1185 – 1204). Aspirației politice imperiale a Bulgariei manifestate prin insurecții succesive în secolul al XI-lea i s-a pus capăt definitiv. A.J.P. Toynbee arăta că acesta este unul dintre cele mai însemnate evenimente ale perioadei de sfârșit a civilizației ortodoxe în Europa, Asia Mică și Africa de Nord. Acestui eveniment i se adaugă înfrângerea militară la Manzikert în fața turcilor selgiucizi în 1071, dar și insurecția victorioasă a valahilor din 1185.

Capătul acestui șir de evenimente este cucerirea Constantinopolului de cavalerii și aventurierii Cruciației a IV-a în 1204 și crearea

pentru o scurtă perioadă de timp a unui Imperiu Latin în capitala unde pentru aproape un mileniu fusese centrul Imperiului Roman de Răsărit.

La mijlocul secolului al XI-lea intervine deopotrivă o schimbare radicală din perspectiva evoluției istorice a întregului continent și a civi-

PRIET

1

1803. Guvernul de la Paris dă publicității o lege care reglementează întrebuintarea prenumelor: „Începând cu ziua de astăzi nu se vor mai înregistra decât prenume care se găsesc în diverse calendare sau nume care au fost purtate de personalități istorice din Antichitate. Înregistrarea oricărui alt nume este strict interzisă”. Să observăm că legea, menționată într-o *Istorie culturală a prostiei omenesti*, vede lumina zilei la 1 aprilie și este redactată atât de fără chibzuință, încât generează numeroase trăsnați. Un tată se ia la harță cu ofițerul stării civile pentru că vrea să-și boteze fetița Automne (Toamna) și îi arată cuvântul, perfect legal, în primul calendar ce-i cade în mână; un altul vrea prenumele Tapis (Covor), pentru că l-a văzut în calendarul unui mare magazin parizian, iar altul Syphilide, o sfântă din calendar, insistă el, deși i se sugerează că poate este vorba despre Sylphide.

9

1940. Cu numai câteva zile înainte de căderea Franței, controversatul scriitor Pierre Drieu la Rochelle, cu vădite simpatii germane, încearcă în *Jurnal* să se descurce în turburele tablou al lumii: „În fine, începe războiul. Teribilă lovitură pentru Anglia și Aliați. Poate că vor fi capabili să răspundă. Poate că detașamentele germane aruncate în Norvegia nu sunt așa numeroase și pot fi atacate cu mijloace improvizate. Spun improvizate pentru că presupun că nu a fost prevăzută o asemenea amplasare a mișcării germane! Dar adevărata replică ar fi aceea de a intra încă de pe acum în Belgia și Olanda. Dacă nu facem asta încă de astăzi, suntem pierduți. Soarta războiului se va hotărî în această noapte.

Pe de altă parte, ce va face Rusia. Nu se va arunca asupra fierului suedez? Cei doi prieteni se vor întrece pentru împărțea. Finlanda și Suedia vor lupta pentru a le păstra germanilor fierul.

America va sta și se va uita la toate: va plăti într-o zi. Stalin va face cu siguranță noi pași împotriva Finlandei, împotriva României. Atunci Germania va trebui să aperse fronturi foarte vaste. Atunci Stalin va putea deveni primejdios, dar atât de târziu. Hitler va ajunge înaintea lui la fierul suedez, punct capital, chiar dacă Stalin se mișcă înaintea lui spre sud, spre gurile Dunării. În ziua în care Germania va ajunge la Marea Neagră, steaua roșie va începe să pălească serios”.

28

1730. La Moscova, arhiepiscopul Prokopovici o încoronează pe noua împărăteasă a Rusiei, Anna, așezându-i pe cap o coroană confecționată din peste 2.500 de pietre prețioase și 28 de diamante. Odată cu moartea precedentului țar, Petru al II-lea, victimă a variolei, care domnise numai trei ani, linia bărbătească a Romanovilor s-a sfârșit. Anna, văduva fără copii a ducelui de Curlanda, aparține perioadei dintre cele două mari domnii, Petru cel Mare, până în 1725, și Ecaterina cea Mare, din 1762, ani de intrigi de Curte, lupte pentru tron, candidați inadecvați. Suverana are 37 de ani, este o femeie oacheșă, cârcotașă, bombănind mereu cu voce joasă, prinsă în intrigile unei clii aristocratice care o manevrează, un așa-numit Consiliu Secret Suprem, format din opt membri. Domnia sa de zece ani lasă o amintire amară: indivizi de origine germană domină la Palat, între care iubitul împărătesei, Ernst-Johann Biron, adus din Curlanda, personaj detestat, persecuții polițienești și teroare politică, executarea a mii de oponenți, exilări în Siberia.

30

1524. Rănit de moarte la Romagnano, cavalerul Pierre Terrail, senior de Bayard personificare a devotamentului, fidelității și onoarei, acoperit de glorie în timpul războaielor lui Carol al VIII-lea, Ludovic al XII-lea și Francisc I, rămas în istorie drept „cavaler fără frică și prihană” trezește compasiunea jignitoare a conetabilului Charles de Bourbon, aflat în slujba lui Carol Quintul, care și-o exprimă în cuvintele: „Mi-e milă de dumneata, văzându-te în starea asta”. „Mai bine în locul meu decât în al dumatelui”, ar fi răspuns mândru Bayard, se menționează în *Memoriile* lui Martin du Bellay, consilier al lui Francisc I.

imperială, adică amenințările din exterior. Or, adăugăm noi, latinofonii vlahi erau și se socoteau componența *de facto* și *de jure* a imperiului, loiali și de veche obediență (serviciu militar, plata de taxe etc.) față de centrul politic imperial, pentru a-i mai preocupa pe scriitorii bizantini, copleșiți de asediile neîncetate de la hotare și de relatarea lor.

Dar este oare științific să afirmi că de la prima știre scrisă despre el să se poată vorbi de un popor deja „format” – așa cum se recunoaște –, căruia neîndoielnic i-au trebuit câteva secole de individualizare în acele teritorii, fără să dai seama de acest din urmă proces istoric complex? Nu este oare o astfel de prezumție o nesocotire a logicii istorice, doar de dragul încăpățănării de a invoca știri scrise pentru a putea accepta evidența istorică? Pentru vlahi, în general pentru latinofoni, Roma și apoi Bizanțul, imperiul, au fost statul lor ocrotitor, indiferent dacă se găseau înăuntrul sau dincolo granițelor lui,

**De ce nu apar
vlahii/românii
în izvoarele bizantine
înainte de secolul al X-lea**

în mișcare în interiorul sau chiar în afara hotarelor (trans-humanța făcea uneori dificilă această diferențiere, ei fiind concomitent, în cursul aceluiași an, nu în rare cazuri, și înăuntrul și în afara frontierelor imperiale, în funcție de anotimpuri).

Trei sunt neamurile băștinașe în Peninsula Balcanică grecii, albanezii și vlahii – afirmă istoricii Bizanțului de mai bine de 150 de ani. Traiul montan al celor din urmă, care presupune o anumită izolare, și îndeletnicirea principală pe care și-au asumat-o, obligați de instabilitatea cronică în secolele IV – X, păstoritul, cvasi-excluzând urbanizarea sau apărarea pe standardele epocii (fortărețe, cetăți), foarte dificile în condițiile circulației neîntrerupte prădalnice a migratorilor, cei dintâi slavii, precum și denumirea de români pe care și-o dădeau ei înșiși sunt alte motive ale

acestei identități originare în imperiul întins în Balcani și dincolo de peninsula, până în Europa Centrală.

In ceea ce privește ultimul motiv, faptul că izvoarele bizantine numesc pe vlahi cu un nume pe care ei nu și-l dădeau și nu și-l dau până azi, deși este exclus că în Constantinopolul bizantin să nu se fi știut apelativul lor propriu, preferându-se cel utilizat de slavi în toate relațiile scrise despre ei, este deopotrivă simptomatic și se cere mai mult cercetat de cei dedicați acestui fascinant dosar. Nu este oare această tăcere a scriitorilor romei/greci bizantini un reflex al senzației de *capitis diminutio* pentru stăpânirea și legitimitatea lor imperială pe care numele de români al latinofonilor băștinași o relevă vrând-nevrând, de care aceștia au devenit conștienți mai târziu, abia în secolul al XII-lea, când o afirmă în scris către Vatican? Membrii elitei bizantine grecești își spuneau „romei”, amintitor de Roma, tocmai pentru a legitima

Miniatură bizantină înfățișând confruntarea de la Azaz (1030) dintre arabi și bizantini, una dintre numeroasele bătălii pe care imperiul a trebuit să le poarte

lizației europene și care este rezilientă și azi. Așa-numita schismă religioasă între Roma și Constantinopol, consemnată la 1054 (*Magazin istoric*, nr. 3/2000), a pus cele două părți, de Apus și Răsărit, ale străvechiului Imperiu Roman, într-o dușmănie de secole, întreruptă de cruciade vestice pentru eliberarea locurilor sfinte de la Ierusalim intrate sub stăpânirea Islamului. În această etapă s-a structurat o falie civilizațională în Europa, între Vest și Est, care avea să dureze până azi, în pofida încercărilor de reunificare religioasă, unele foarte recente. Roma a încercat repetat să-și impună primatul religios în Orient, organizând expediții războinice, până târziu în zorii erei moderne, creând regate catolice din băștinași imperiali sau din nuclee de migratori ori întemeind ordine călugărești de cucerire și apărare cu misiuni apostolice pe întregul continent. La rândul său, Bizanțul, asaltat la toate fruntariile de inamici – în Est și Balcani de arabi și, respectiv, otomani, la vest și nord de Europa catolică –, a căutat să-și conserve patrimoniul teritorial organizând și consolidând „state de procură” (Bulgaria, Serbia), slave sau slavizate, devenite ortodoxe, cu limba de cult și cancelarie slavonă (medio-bulgară), transformând biserica ortodoxă în principalul pilon de continuitate imperială.

Evident că Bizanțul a fost în inferioritate în competiția cu Vestul catolic, în principal din cauza asaltului

Schisma din 1054 a opus, de secole, pe ortodocși și pe catolici

permanent al islamiciilor la frontierele sale asiatice și europene, a căror apărare i-a epuizat resursele și i-a întârziat dezvoltarea, dar deopotrivă și deosebirilor de organizare structurală a puterii și așezămintelor sociale și economice. Pe acest fundal istoric s-a declanșat un proces de decădere de lungă durată, exprimat în fragmentare teritorială și pierdere de influență internațională. Perioada secolelor XI – XIII este cea a cronicizării sus-amințitului proces istoric, iar în acest răstimp, tocmai din cauza fragmentării teritoriale și eclipsei puterii bizantine, latinofonii Bizanțului, românii, au recurs la formarea pro-

Patriarhul de Constantinopol Mihail Cerularios (stânga) și cardinalul Humbert de Moyenmoutier, cel care a depus în altarul Sfintei Sofia bula de excomunicare a patriarhului, la 16 iulie 1054, dată la care patriarhul murise deja; momentul este considerat ca marcând debutul Marii Schisme

piului lor stat (mai precis a propriilor state).

Si producții tradiționale istoriografice de sorginte străină, lăsând la o parte faptul că sunt prizoniere teoriei migrației românilor din Balcani la nord de Dunăre, recunosc acest fapt evident. Învățăatul ungar M. Gyoni scria: „Toate teritoriile pe care, până acum, cutare sau cutare grup de cercetători le-au definit ca patrie de origine a românilor, centrul de plecare al emigrației valahe, au fost separate de orizontul bizantin, de la apariția bulgarilor în Peninsula Balcanică în 670-680. Când în 971 Ioan Tzimiskes I și, de manieră mai durabilă, în 1018 Vasile al II-lea au restabilit vechiul orizont bizantin, poporul valah figura ca format definitiv în Balcani”. Așadar, faptul că românii/vlahii nu apar în izvoarele bizantine mai degrabă de secolul al X-lea, adică deja din secolele VI – VII, este cauzat mai ales de focusarea Bizanțului pe primejdiile existențiale permanente la toate frontierele sale (la sfârșit de secol VII apare și pericolul islamic la sud, în Arabia bizantină, odată cu cel bulgar la nord) și fără a proceda la o „privire spre interior”, către propriile alcătuiți și popoare, cum ar fi putut avea loc într-o perioadă de liniște. Tăcerea izvoarelor bizantine anterior anului 976, când vlahii se remarcă în imperiu, autorul citat o pune pe seama faptului că istoricii bizantini s-au concentrat pe ceea ce era important și semnificativ pentru evoluția istorică

Wolff, scria încă din 1949 că „una dintre evoluțiile care aparțin cu siguranță acestei perioade întunecate [secolele IX – XII – n.n.] este creșterea importanței populației vlahice“. Wolff arată că „vorbind un dialect latin strâns legat cu limba română modernă (limba valahilor de la nord de Dunăre), vlahii dispar din sursele noastre în Evul Mediu timp de mai multe sute de ani la un moment dat; dar este o mare probabilitate că ei au fost întotdeauna în Balcani, îngrijind turmele lor și practicând transhumanța și brigandajul. Chiar înainte de izbucnirea războaielor lui Vasile cu bulgarii, vlahii reapar, după peste 400 de ani [de la prima mențiune scrisă de limbă proto-română, consemnată de Teofilact de Simocatta – n.n.], în sursele bizantine. De atunci, de-a lungul secolului al XI-lea, referirile la ei se multiplică, iar prezența lor devine mai frecventă, până când, în al treilea sfert al secolului al XI-lea, îi găsim în număr mare iernând pe pantele estice ale Munților Pind și în Câmpia Thessalici, iar vara în munții înalți spre nord, trăind în strânsă comuniune cu bulgarii și revoltându-se împotriva taxelor mari impuse cirezilor proprii de către Constantin X Dukas (1059 – 1067)“. Urmând teza lui Wolff (evidențiem și coincidența ei cu aceea a lui Rambaud, care desemnează vlahii ca fiind una dintre națiunile băștinașe ale arealului extins al Balcanilor – alături de greci și albanezi –, celelate popoare fiind alogene, aduse de valuri de migrație) va

Primul regat condus de o dinastie românească, cea a Asăneștilor

trebui să consemnăm, pe de o parte, că ei sunt urmași direcți ai locuitorilor români, care reapar în izvoarele bizantine în secolul al IX-lea după aproape patru secole, iar, pe de altă parte, că în secolul al XI-lea îi găsim în mare număr pe pantele răsăritene ale Pindului și în Tesalia, unde vor continua să se afle constant ulterior. Într-un singur paragraf, „teza Wolff“ atestă atât vechimea latinofonilor – peste 17 secole după retragerea romană din Dacia –, continuitatea lor istorică, dar și dinamismul politic manifestat acum un mileniu, în contextul revoltei față de politica fiscală a Bizanțului.

Acest dinamism politic, inexplicabil prin sursele istorice cunoscute – să fie vorba de un salt demografic fără precedent și fără egal față

de vecini sau, pe de altă parte, de o vocație descoperită brusc odată cu slăbiciunea Bizanțului ca stat scut de apărare? –, va genera în timp, după mijlocul secolului al XI-lea, în circa 100 de ani, apariția primului regat, condus de o dinastie românească, cea a Asăneștilor, recunoscut atunci de cea mai înaltă instanță europeană, papalitatea. Așadar, avem circumstanțiată realitatea istorică – nu doar de logica evoluției istorice, dar chiar pe baza surselor scrise – a unei vocații statale de ample dimensiuni, astfel încât nu doar să conteste Bizanțul în declin și devenit spoliator prin politica lui fiscală, dar să emită pretenții de moștenire a puternicului stat bulgar existent în Balcani din secolul al VII-lea și sfârșit de Bizanț în secolul al XI-lea. Iar documentele existente ne încredințează că acest dinamism nu a întârziat să se manifeste invocând legitimitatea politică și etnică la moștenirea chiar a Bizanțului. O vocație statală, care durează de cel puțin 1.000 de ani și care s-a manifestat în mod original, în funcție de densitatea regională a populației latinofone/românești, atât la nord, cât și la sud de Dunăre, de la Adriatică până în nordul Carpaților sau în Munții Pindului, printr-un pluralism statal, așadar state numite de străinii etnici vecini cu același nume, la distanțe geografice apreciabile unul de altul, Valahia. Recunoaștere de legitimitate și deopotrivă identitate etnică, de la Adriatică în Pind și de aici la Nord de Dunăre. ■

Monumentul ridicat la Velico Târnovo pentru cinstirea memoriei Asăneștilor

conducerea imperială în Bizanț și a se afla pe picior de egalitate, cel puțin, cu Roma latină contemporană și conducătoare a lumii occidentale. Ei vorbeau limba greacă, nicidecum latina, fie și populară, pe care o stăpâneau, ca limbă maternă, doar latinofonii aflați pe cuprinsul mai vast sau mai redus al Bizanțului în „mileniul întunecat”. Un exeget poate uita, dar cu contribuții extraordinare în istoriografia bizantină – l-am numit pe francezul Alfred Rambaud – scria următoarele, la 1870, în cartea consacrată împăratului Constantin al VII-lea Porfirogenetului (Alfred Rambaud, *L'Empire grecque au dixième siècle, Constantin Porphyrogénète, Imperiul grec în secolul al X-lea, Constantin Porfirogenetul*, Paris, Librairie A. Franck, 1870; <https://ia902605.us.archive.org/8/items/lempiregrecaudix00rambuoft/lempiregrecaudix00rambuoft.pdf>): „După ce am indicat ariile de locuire principale ale noilor rase ale Peninsulei [Balcanice – n.n.], rămâne pentru noi să

**Cele trei
neamuri băștinașe
din Balcani sunt grecii,
albanezii și vlahii**

indicăm țările în care vechile populații s-au menținut cu vigoare. Vechile rase pot fi reduse la trei: albanezi, vlahi, greci [...] Cele două arii mari ale rasei vlahe sunt [în Balcani – n.n.], în nord, lanțul montan din Balcani, la sud lanțul montan al Pindului. Marea strălucire a acestei rase datează din secolul al XII-lea și al XIII-lea, când, în nord, își dădea numele celui de-al treilea [al doilea – n.n.] imperiu bulgar, iar în sud a întemeiat despotatul Vlahiei Mari. Dar numele valahilor, precum și al albanezilor illirici nu se găsesc în scrierile Porfirogenetului [913 – 959 – n.n.]. Este necunoscut scriitorilor de dinainte de epoca acestui prinț, ca și contemporanilor lui. *Existența politică și istorică a acestor două popoare nu a început însă în secolul al XII-lea [s.n.]*”.

Vlahii băștinași la sud și nord de Dunăre de la retragerea aureliană și până în veacul al X-lea sunt românii, moștenitori imperiali și individualizați, în marcele barbare succesive ale aceluși timp, cu vigoare statală și civilizațională, în ducatele/ „romaniile populare” proprii sub forma Vlahiilor Mari sau despotatelor și ulterior a Regatului Asăneștilor (secolul al XII-lea). Dinastia acestui din urmă regat, de origine română indiscutabilă, își revendica, în corespondența cu Roma papală din secolele XII – XIII, statutul de organizare politică statală proprie la nord și la sud de Dunăre, încă din secolul al VII-lea.

Redeșteptarea politică a latinofonilor est-europeni, a românilor, a avut loc – cum am văzut în contextul efortului militar bizantin pentru a pune capăt amenințării țaratului bulgar, mai apoi al schismei religioase a secolului al XI-lea. Un interpret sagace al evenimentelor de atunci, Robert Lee

Încoronarea lui Ioan Tzimiskes I

Dictionar istoric

HELIOS DIN VECHEA ELADĂ

Reprezentarea lui Helios pe un vas grecesc din secolul al V-lea î.H., aflat la British Museum

DOINA IONESCU

Popoarele antice, după ce și-au dat seama de tot ce oferă soarele oamenilor (lumină, căldură, dezvoltarea plantelor etc.), l-au zeificat, l-au adorat și l-au slăvit ca pe un zeu. Singura diferență în personificarea lui ca zeitate, de la popor la popor antic, i-a fost numele. În Grecia, de pildă, a fost cunoscut ca zeul Helios, divinitate ce nu aparține celor 12 zei olimpici. Este mai vechi decât ei.

În toate sursele grecești antice zeul Helios este fiul titanului Hyperion, la rândul lui fiul lui Uranus (Cerul) și al zeiței Gaia (Pământul). Vechii greci și-l reprezentau ca dispărând în fiecare seară la vest, pe un pat aurit, tras de vânt, în timp ce dormea, și apărând de la est, în fiecare dimineață. Mai târziu s-a crezut că Helios conducea un car tras de cai nemuritori. Începea să se miște de la est în fiecare dimineață, mergea încet pe cer de-a lungul zilei, ca apoi să se prăbușească în ocean. Se presupunea că înconjoară Pământul în fiecare noapte, pentru a se întoarce la est în fiecare dimineață.

Conform mitologiei, zeița Orele (Hora) îi pregătea caleașca, în timp ce zeița Thetis îi deschidea ușile dimineții. Poseidon îl aștepta

în oceanul de vest, în vreme ce Phosphorus îi conducea caii să se odihnească.

Zeu Helios era adorat aproape peste tot în Grecia, unde se află numeroase altare simple sau temple foarte frumoase ce-i sunt dedicate. Uneori este însoțit, în denumire, de un anume loc, cum ar fi Rhodianul, Corintianul etc. Helios Rhodianul, de pildă, a primit acest nume deoarece a fost primul care a trăit în Rhodos, insulă plină de animale sălbatice, șerpi etc., mereu însoțită, prima insulă care „întâmpina” soarele dimineții. De aceea se considera că, dintre toți zeii, numai zeul Helios merita să trăiască în Rhodos. Insula era considerată sfântă, numele său fiind al soției lui Helios, Rhoda.

Carol al II-lea și Mihai în uniforme de cercetași și o imagine de epocă a Căii Domnești din Galați

O VIZITĂ REGALĂ LA GALAȚI

Ing. IOANA HOISESCU

De-a lungul timpului, Galațiul, supranumit și „orașul teilor“, a fost vizitat de toți regii României.

In aprilie 1879, regele Carol I, pe atunci domnitorul Principatelor Unite ale României, care își câștigaseră independența doar de doi ani, a întreprins o vizită de câteva zile în acest oraș fiind găzduit de unul dintre industriașii de văză, Epaminonda Lambrinidi. Acesta din urmă construise recent o casă impresionantă pe Calea Domnească, principala arteră a orașului, și era cum nu se poate mai mândru de oaspetele său.

Galațiul a fost din nou gazda unei vizite regale la 27 aprilie 1906. De această dată, cuplul Ferdinand și Maria, pe atunci principii moștenitori, asistă la inaugurarea Palatului Administrativ, actuala Prefectură. Proiectat de marele arhitect Ion Mincu, impunătorul imobil, situat tot pe Calea Domnească, fusese început la 23 mai 1904, când așezarea pietrei de temelie avusese loc în prezența prim-ministrului, D.A. Sturdza. Pe frontispiciul clădirii se află două statui, *Industria* și *Agricultura*, realizate de sculptorul Frederic Storck.

Într-o după-amiază din luna mai a anului 1939, s-a răspândit vestea că regele Carol al II-lea vizitează orașul. Bătrânii tei ce străjuiau Calea Domnească erau în plină floare. Parfumul lor umplea aerul și sufletele trecătorilor, vestind parcă o întâmplare neobișnuită. Și întâmplarea nu s-a lăsat mult așteptată.

Mama mea, pe atunci un copil de 11 ani, era elevă în clasa I la Liceul ortodox „Maria Cantacuzino“. Cum avea ore și după-amiază, se afla împreună cu câteva colegi în tramvaiul care le ducea către liceu. La una dintre stații, s-a urcat profesoara lor de limba germană, doamna Pantazopol, care, văzându-și elevele, le-a spus pe un ton agitat: „Fetelor, să coborâm la prima stație! O să treacă regele pe Calea Domnească“. Zis și făcut, au coborât la prima stație și au rupt-o la

fugă ca să-și găsească loc în mulțimea de oameni ce se adunase deja pe strada principală.

Nu mică le-a fost mirarea când au văzut apărând în zare mașina decapotabilă pe care o conducea chiar regele Carol al II-lea. Alături de el, îmbrăcat în uniformă de cercetaș, se afla marele voievod de Alba Iulia, Mihai. Avea pe atunci 17 ani și era de o frumusețe care aproape că hipnotiza mulțimea ce străjuia Calea Domnească pe ambele părți. Ovațiile nu mai conțineau la vederea celor doi. „Trăiască regele! Trăiască voievodul Mihai!“ striga mulțimea. Regele și marele voievod nu aveau escortă.

În agitația generală, o fetiță de câțiva anișori, aflată la balconul de la etajul I al uneia dintre splendidele case de pe Calea Domnească, împreună cu mama ei, într-o clipă de neatenție, a căzut pe caldarâm.

Regele, care conducea cu viteză mică, observând cele întâmplate, a oprit imediat mașina și amândoi au coborât, strecurându-se prin mulțime spre locul unde zăcea fetița. Regele a luat mica făptură în brațe și a întrebat: „Unde este un spital?“. Dezmeticindu-se din surpriză, un bărbat a încercat să-i dea îndrumările solicitate, dar regele, nevrând să mai piardă niciun minut, i-a spus: „Dumneata urcă cu mine în mașină“. S-au îndreptat în viteză către spital, lăsând vorbă în urmă pentru părinții fetiței. Regele conducea, iar marele voievod ținea fetița în brațe, protejând-o de șocurile drumului.

Cititorii noștri își vor imagina lesne uimirea încercată de personalul medical de la spital la apariția regelui Carol al II-lea cu fetița în brațe, cerând ajutor.

Nu știu dacă acea fetiță a supraviețuit nefericitului accident, dar știu că în Galați s-a vorbit multă vreme despre această întâmplare. ■

Avanpremieră editorială

Periodic, presa publică articole cu sfaturi cum vă puteți verifica telefoanele dacă sunt ascultate. Judecând după stenogramele cu convorbiri interceptate, care au frecvență și mai mare în mass-media, respectivele sfaturi nu sunt prea eficiente.

Obsesia interceptării convorbirilor nu este o noutate. După ce a izbucnit scandalul Watergate (microfoane instalate la sediul Partidului Democrat de oamenii președintelui Richard Nixon), Mao Zedong l-a întrebat pe premierul britanic Edward Heath, aflat în vizită în China, ce-i cu „aiureala asta”. „Noi toți ne ascultăm oponenții și toată lumea știe asta. Așa că ce atâta tevatură?”

Fiecare țară dispune de un serviciu specializat în protecția comunicațiilor guvernamentale (și interceptarea celor ale celorlalți). Între aceste instituții, Government Communications Headquarters (GCHQ) din Marea Britanie se bucură de un binemeritat prestigiu. Editura Meteor pregătește pentru tipar o istorie a acestei instituții, din care vă prezentăm un scurt fragment.

ANTENELE INSULEI CIPRU

RICHARD J. ALDRICH

Baza GCHQ de la Agios Nikolaos

Cipru era un butoi cu pulbere. În 1914, a fost dobândit de britanici pe post de colonie, iar în 1960 Republica Cipriotă și-a câștigat independența, noul său președinte, arhiepiscopul Makarios, guvernând ambele comunități prin intermediul unei constituții complicate, care garanta existența insulei separată atât de Grecia, cât și de Turcia. Pentru Marea Britanie, ca și pentru Statele Unite, un țel important al reglementărilor constituționale fusese accesul permanent la aproape 260 km² de baze militare care au rămas teritoriu britanic, al căror scop principal era colectarea de informații electronice (sigint). Cu toate acestea, câțiva ciprioti greci de marcă încă mai năzuiau la enosis, adică la unirea cu Grecia.

Cipru avea o importanță excepțională pentru britanici. După ce pierduse stațiile din Irak, Egipt și Palestina, insula era ultimul avanpost al GCHQ în Orientul Mijlociu. Cipru era tot mai important și pentru America, având în

vedere faptul că stațiile de ascultare americane se aflau imediat la nord de Nicosia, în Yarallakos. În plus, Războiul de Yom Kippur din 1967 și ascensiunea terorismului în Orientul Mijlociu au determinat creșterea vertigii

Conform unei alte legende, după Potop, soarele a uscat insula, motiv în plus ca Rhodos să fie considerată insula sfântă a lui Helios. Locuitorii îl adorau pe acest zeu mai mult decât pe oricare altul și îl considerau întemeietorul lor (Diodor din Sicilia, *Cartea E 56*). Pentru acest motiv, una dintre cele șapte minuni ale Antichității (*Magazin istoric*, nr. 11/1972, 5/1999) a fost faimosul Colos din Rhodos, o statuie uriașă, la intrarea în portul insulei.

In ceea ce îl privește pe zeul corintian Helios, istoricul Pausanius ne informează că atunci când Poseidon și Helios s-au certat cine să aibă în grijă orașul Corint, arbitrul Vriareos i-a dat lui Poseidon partea din Corint numită Isthmian, iar lui Helios pe aceea numită Acrocorinth. Tot Pausanius menționează că pe drumul de la forumul din Corint către Lahaion mergeau două care: unul al lui Helios și celălalt al fiului său, Phaeton.

Zeul Helios, care a avut două surori, Selene (Luna) și Eos (Zorile), a avut și mai mulți copii, cu mai multe femei; de la Persis, fiica lui Ocean și a Tithei, patru copii: vrăjitoarea Circe, regele Aetes, Pasifae, soția regelui Minus, și Persis. Cu a doua soție, Klymene, Helios l-a avut pe Phaeton și cinci fete. Cu nimfa Rhoda a avut șapte fii, în vreme ce cu Leukothea numai unul, Thersanor.

De personajele mai sus menționate sunt legate multe mituri. Vrăjitoarea Circe este cunoscută din *Odissea*, unde se spune că i-a transformat în animale pe colegii lui Odiseus. Regele Aetes apare în mitul lănei de aur, iar Pasifae în mitul minotaurului. Să zăbovim puțin numai asupra mitului lui Phaeton.

În grecește numele Phaeton înseamnă „strălucitor”. Conform mitului, Phaeton condusesse cândva carul tatălui său. Unii autori susțin că

Poseidon

Prăbușirea lui Phaeton, tablou de pictorul flamand Jan Carel van Eyck (1610 – 1685)

Phaeton a luat carul fără permisiunea tatălui (de exemplu, Hyginus, în *Fabule*, 152, 154), în vreme ce alții susțin că însuși Helios i l-a dat (Diodor din Sicilia, în *Cartea E 23.2*). Chiar Aristotel, încercând să explice cum s-a format galaxia noastră, se referă la căderea lui Phaeton (*Despre Meteorologie* 1, A.8).

Ca toate miturile, și al lui Phaeton este alegoric, ceea ce a generat multe posibile explicații: a) este pur și simplu o avertizare morală, cu principal scop a-i face pe tineri să urmeze sfaturile vârstnicilor; b) este o încercare de a explica marea secetă din Grecia și Asia Minor din timpul regelui Kekrop (sec. II î.H.), când recolte întregi au fost afectate. Atunci, într-adevăr, un foc din cer, probabil în urma trecerii unei comete, a provocat mari distrugerii.

Zei grecilor antici aveau pasiuni și multe alte însușiri asemeni oamenilor. Se credea că Helios a fost un bun fermier, cu cirezi de taurine în diferite părți ale pământului. Se mai spunea că Helios avea cirezi de taurine și de oi în Sicilia, îngrijite acolo de fiicele sale, Phaetousa și Labeto.

Numărul cirezilor pare să aibă legătură cu timpul. Astfel, zeul avea câte șapte turme de diferite animale, la fel ca numărul zilelor săptămânii. Fiecare turmă avea 50 de animale, număr egal cu al săptămânii dintr-un an, conform calendarului antic, bazat pe soare. În plus, deoarece $7 \times 50 = 350$, se presupune că numărul rezultat corespunde celui al zilelor anului, conform calculului străvechi.

Acestea ar fi, pe scurt, caracteristicile zeului Helios din vechea Eladă. ■

stantă decât transmisii prin impulsuri. Ramura informațiilor științifice din CIA a devenit un partener la dezvoltarea proiectului, iar spre sfârșitul anului 1960 noile versiuni ale prototipului „Zinnia” au fost testate la Cape Canaveral, fiind detectată întreaga rază de acțiune a rachetelor teleghidate, inclusiv Atlas, Jupiter, Thor, Tita și chiar o primă versiune a rachetei Polaris. În total, au fost lansate 20 de rachete, iar „Zinnia” s-a comportat strălucit.

În 1970, natura stațiilor de intelligence din Cipru a cunoscut o schimbare. Pe lângă „Proiectul Sandra”, americanii aprobaseră construirea propriei lor instalații, numită „Cobra Shoe”, urmărind îmbunătățirea avertizărilor transmise Flotei 6. „Cobra Shoe” a fost o versiune actualizată, mai puternică, a „Proiectului Sandra”. Americanii au mai construit și un nou sistem de avertizare anti-rachetă. Acesta era cea mai avansată stație de intelligence care acoperea Rusia, fiind administrată de Royal Air Force pentru US Air Force, deși acest fapt i-a fost ascuns guvernului cipriot. Autoritățile insulei erau extrem de alergice la orice prezență a serviciilor de informații ale Statelor Unite, așa că tehnicienii americani care vizitau locațiile gemene nu trebuia să atragă atenția asupra lor.

În dimineața zilei de 15 iulie 1974, junta militară din Atena a lansat o lovitură surpriză împotriva guvernului lui Makarios, care se opunea enosisului. În pofida faptului că CIA era apropiată de juntă, serviciile americane de informații nu au fost avertizate. Britanicii l-au salvat pe Makarios cu ajutorul unui elicopter, ducân-

Militari turci debarcați în Cipru în 1974

du-l rapid în Malta. Luptele s-au dezlănțuit în întreaga insulă, amenințând *statu-quo*ul dintre cele două comunități.

Lovitura inițială împotriva lui Makarios a luat prin surprindere serviciile de informații britanice: secretarul Afacerilor Externe de la vremea aceea, James Callaghan, și-a amintit că

habar n-avea ce urma să se întâmple. Totuși, acoperirea ulterioară a crizei a fost bună, în parte datorită interceptării comunicațiilor militare turcești de nivel înalt. La 17 iulie, JIC (Joint Intelligence Committee; organismul guvernamental care coordonează și supraveghează serviciile de informații britanice) a transmis o prognoză clară legată de reacția turcilor: o invazie pe scară largă.

În următoarele zece zile au avut loc lupte grele. Pentru britanici, cea mai mare problemă era amenințarea la adresa marii baze sigint deținută de GCHQ la Agios Nikolaos, nu departe de extremitatea Bazei Militare Soverane de la Dhekelia. Pe măsură ce turcii înaintau, mii de refugiați greci au fugit pentru a primi protecție din partea bazei britanice.

Washingtonul bate cu pumnul în masă

La 14 august, în timp ce forțele turce terestre au continuat să înainteze spre baza sigint, Ministerul Afacerilor Externe i s-a plâns de urgență ambasadorului turc la Londra, accentuând „problema extrem de sensibilă a unităților britanice din Agios Nikolaos”. Turcii și-au reafirmat respectul față de bazele britanice. Asigurările date la Londra erau una, acțiunea la sol repre-

Între atribuțiile agenției intră și protecția împotriva atacurilor cibernetice

noasă a cererii de sigint din regiune. Sigintul începuse să joace un rol determinant în cadrul politicii. Nu există o dovadă mai clară a importanței GCHQ și NSA (National Security Agency, agenția guvernamentală americană specializată în protecția comunicațiilor guvernamentale proprii și interceptarea celor ale altor state și entități) în ultimii 25 de ani ai secolului XX decât puternica lor influență asupra istoriei Ciprului.

O privire la 3.200 km

Vreme de două decenii, Cipru fusese nu numai o minunată sursă de informații despre evenimentele din Orientul Mijlociu prin intermediul comint (communications intelligence; informații obținute prin interceptarea comunicațiilor), dar furnizase totodată și informații spectaculoase despre armele strategice sovietice, fiind cea mai importantă sursă de avertizare timpurie în caz de război. Ceea ce îngrijorase de multă vreme pe experții în informații ai Marii Britanii fusese posibilitatea producerii unui atac surpriză. Dacă sovieticii ar fi optat pentru o mobilizare totală, ori dacă ar fi implicat și celelalte țări ale Pactului de la Varșovia în pregătirile de război, Marea Britanie se aștepta să afle acest lucru cu cel puțin o lună înainte, deoarece astfel de activități ar fi fost greu de ascuns. Cu toate acestea, dacă ar fi lansat un atac nuclear surpriză cu rachete și avioane, șansa de a primi avertizări ar fi fost mică.

Cu alte cuvinte, nu se aștepta nimeni ca sigintul să ofere o

Sediul actual al agenției...

avertizare credibilă. Totuși, serviciile de informații britanice lucrau la o soluție strict secretă a acestei probleme aparent insolubile, care purta numele de cod „Pro-

iectul Sandra“. Era o infrastructură secretă dezvoltată în Cipru. Echipamentul implicat era atât o formă de colectare a sigintului, cât și un fel de radar cu bătaie dincolo de orizont. Cu ajutorul lui, undele radio ricoșau din straturile superioare ale atmosferei către ținta aflată mult dincolo de linia orizontului. În Cipru, condițiile erau perfecte, raza de acțiune fiind de 3.200 de kilometri. Asta oferea posibilitatea de a arunca o privire în sudul Rusiei, inima zonei de testare a rachetelor și avioanelor. Presărată cu numeroase locații operaționale dedicate rachetelor și cu multe baze pentru bombardiere, această regiune era totodată și cea mai probabilă sursă a unui atac surpriză din partea Rusiei.

Atena ia prin surprindere CIA

Prototipul primise numele de cod

„Zinnia“ și a fost dezvoltat inițial de Divizia de Informații Științifice, asistată de GCHQ. Început într-o primă formă în 1955, „Zinnia“ a fost

destinat la început supravegherii aeriene. În 1959, s-a extins și asupra rachetelor. Pentru a evita dezvoltarea scopului său, radarul utiliza mai curând o lungime de undă con-

... și cel de la Bletchley Park, din Al Doilea Război Mondial; în medalion, mașina germană de cifrat „Enigma“, reconstituită acolo și cu ajutorul căreia britanicii au descifrat mesajele germane

Fotografie de presă realizată la Stara Zagora, în 1912, Agence Rol. Biblioteca națională a Franței, Departamentul de stampe și fotografii, EST EI-13 (205); sursa: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b6922038g>

UN GEST UMAN SAU PROPAGANDĂ?

ȘTEFAN LEMNY

Fotografiile difuzate de Agenția Rol în timpul războaielor balcanice din 1912 – 1913 redau spectacolul atrocităților de nedescris comise de toate forțele combatante ale națiunilor unei regiuni care trăiseră până atunci în relativă pace și armonie între ele. Cu toate acestea, în acest tablou sumbru, considerat adesea ca un preludiv al apropiatului război, răzbate și o rază de umanism.

Printre scenele îngrozitoare de oameni împușcați sau spânzurați, printre imaginile de oameni mutilați de obuze și convoaiele de exilați înfometați și înfrigurați – așa cum ele pot fi vizionate în Gallica –, fotografia a oprit o clipă aparatul pentru a immortaliza momentul în care un ofițer bulgar întinde mâna unui prizonier turc pentru a-i oferi o țigară.

E greu de spus dacă gestul e cu-ade-vărat sincer, dacă e deci un gest de înțelegere între oameni de arme reușiți de aceleași suferințe și nevoi, sau de o secvență cu iz de propagandă. Simpla prezență a acestei imagini e însă bogată în semnificații. Mai ales dacă o

comparam cu o mărturie oarecum asemănătoare datând din Marele Război: e vorba de un afiș în germană și franceză, publicat de autoritățile militare germane din Roubaix, oraș din nordul Franței, la 31 august 1918, anunțând populația că trei indivizi au fost arestați, vinovați că au oferit țigări unor prizonieri (<https://www.rechercheisidore.fr/search/resource/?uri=10670/1.jgic0k>).

Desigur, contextul e diferit. Dar măsura în sine și publicitatea pe care ea a ocazionat-o în 1918 arată o atitudine total diferită față de aceea ce s-ar putea desluși din fotografia făcută pe frontul războaielor balcanice. ■

**Istoria
prin detalii**

zenta cu totul altceva. Zorii zilei de 15 august au adus o importantă escaladare a violențelor, întregul oraș răsunând de explozii ale proiectilelor de artilerie și de mortiere sau tiruri de mitralieră. Nimeni nu știa dacă turcii se vor opri la marginea bazelor britanice sau le

vor încercui. Perimetrul din Agios Nikolaos era apărat de Batalionul 3 al Regimentului Regal de Pușcași. Pe la ora 13.30 au identificat 35 de vehicule blindate turcești care se aflau cam la cinci kilometri nord de bază. Unele se îndreptau spre sud, iar la ora 14.26, un tanc dintr-un grup de șapte, care se apropiase la câteva sute de metri de colțul nord-vestic al perimetrului Agios Nikolaos, a tras trei obuze în zona bazei, ratând cu puțin un blindat de recunoaștere al Regimentului 16/5 și o dubă albă aparținând canalului Thames TV.

Ziua a fost salvată de acțiunea eroică a doi ofițeri britanici. La ora 16.00, colonelul Hugh Johnstone, comandantul Regimentului 9 Transmisiuni, cuprinzând principalii operatori sigint din Agios Nikolaos, însoțit de colonelul Ian Cartwright, comandantul pușcașilor, au ieșit pe jos din bază și s-au îndreptat spre forțele armate turcești. O oră mai târziu, au întâlnit trei escadroane de tancuri și câteva transportoare de trupe blindate ce păreau să se fi oprit pentru o „pauză de ceai”. S-a ajuns la un numitor comun după ce ofițerii britanici au explicat demarcarea hotarului dintre zone. Ca prin minune, a apărut comandantul turc local și a oferit asigurări că nu vor exista și alte probleme.

În mod surprinzător, principala amenințare la adresa locațiilor sigint a venit de la Londra. În cursul lunii iulie 1974, oficialii s-au dat de ceasul morții, întrebându-se ce să facă cu Cipru pe termen lung. Existau două probleme. Prima, întinderea locațiilor sigint din Cipru, care aveau nevoie de mari piloni pentru antene, le făcea greu de apărat. A doua, nevoia crescândă de trupe, generată de intensificarea tulburărilor din Irlanda de Nord. Rezervele strategice alocate întăririi Ciprului în cazul unei crize erau reduse. Pe

*O mostră de umor britanic:
„Ne ascultăm întotdeauna clienții”*

scurt, nu mai exista o „brigadă de pompieri” care să vină în ajutor în cazul unei viitoare crize. Această situație a coincis cu o importantă revizuire a politicii de apărare, începută de Harold Wilson și reflectând situația disperată a economiei britanice.

Cabinetul a decis că

forțele militare britanice, inclusiv unitățile sigint, trebuie retrase complet din Cipru, cât mai curând cu putință. Obiectivul lui Wilson era ca această acțiune să fie încheiată până la 31 martie 1976, economisindu-se astfel 60 de milioane de lire sterline.

Înalti funcționari, printre care și secretarul Cabinetului, sir John Hunt, au avertizat că Washingtonul „ne va presa să nu ne retragem din Cipru”, dar au sperat că această acțiune va putea trece drept „o parte integrantă din reglementarea problemei cipriote”. Au mai făcut și următoarea observație: „Comunitatea americană de informații are un lobby puternic la Washington. Astfel, deciziile noastre finale legate de Cipru pot afecta nu numai continuarea relației anglo-americane valoroase din domeniul informațiilor, ci și reacția generală a americanilor la propunerile noastre generale de revizuire a politicii de apărare.”

Wilson a făcut presiuni pentru a impune decizia sa de a părăsi Cipru, iar Hunt a plecat la Washington pentru a comunica cu cât mai multă blândețe vestea proastă. La 12 noiembrie 1974, s-a întâlnit în particular cu Henry Kissinger (care cumula funcțiile de secretar de Stat și consilier pe probleme de securitate națională), James Schlesinger (secretarul Apărării) și William Colby (directorul CIA). Întâlnirea n-a mers prea bine. Reacția lui Kissinger a fost extrem de explozivă, fiind presărată cu un șuvoi de înjurături. Americanii au obiectat atât de ferm, încât decizia britanicilor a fost amânată. În cele din urmă, Londra a capitulat, „având în vedere importanța globală a colaborării strânse cu americanii”.

Traducere de Eugen DAMIAN

Edward și Alexandra, fotografia realizată la nuntă

copiii (trei fete și trei băieți, dintre care, ultimul, Alexander John, s-a stins la o zi după naștere, 7 aprilie 1871). Și să închidă ochii...

Într-o altă parte a regatului, la 29 aprilie 1868, în Woolwich, Kent, în familia baronetului William Edmonstone (1810 – 1888), ce se afla acolo cu treburi în zona portuară, venea pe lume Alice Frederica. Era cea mai mică născută, dintr-un număr de 11 copii (dintre care, din păcate, doi au murit prematur). Spre deosebire de Bertie, copila a crescut înconjurată de dragoste și de zâmbete. Porțile castelului Duntreath din sătucul Strathblane, aproape de Glasgow, patria Edmonstoneilor încă din veacul al XIV-lea, au fost larg deschise distracției, tinerilor, partidelor de vânătoare și de călărie. Dar principala atracție devenise „cocheta Freddie”, cu ochi alunecoși și talie de viespe.

La 23 de ani, Alice îl lua de bărbat pe onorabilul om de arme George Keppel (1865 – 1947). Fusese un premiu sau... o povară?! Mai mult prima variantă, căci George și-a iubit soția cu patimă și i-a acceptat orice, fără să-i reproșeze nimic, fără să comenteze. „Dacă se întoarce la mine în fiecare seară, poate să facă orice vrea în rest!”. Lui Alice îi plăceau viața, luxul, petrecerile, atenția

bărbaților puternici. George îi oferea dragoste, dar... atât.

Inventivă, tână doamnă Keppel a găsit soluția perfectă: relațiile extraconjugale. Se învârtea în cercuri înalte, printre cei cu dare de mână. Și-au deschis larg baierlele pungi al doilea baron Alington, Humphrey Napier Sturt (1859 – 1919), și Ernest Beckett, baron Grimthope (1856 – 1917). Despre Beckett, bancher și membru de frunte al Camerei Comunelor (1885 – 1905), gurile rele au spus că ar fi fost chiar părintele primei născute din familia Keppel, Violet Trefusis (1894 – 1972).

Spirituală, mereu cu zâmbetul pe buze, ajunsese să fie considerată una dintre cele mai mari frumuseți ale vremii. Pielea cu străluciri de alabastru, ochii mari, ca peruzeaua, și pieptul voluptuos l-au fermecat și pe unul dintre cei mai importanți bărbați ai Regatului, Bertie, viitorul rege Edward al VII-lea.

Încă de la prima întâlnire, în 1898, flacăra le-a aprins celor doi imaginația. În fața seducătoarei Alice, orice pălea. Și, cu atât mai mult legătura cu Alexandra, care, în urma numeroaselor sarcini, începuse să aibă multe probleme de sănătate, ieșea mai puțin în societate, deplasându-se cu greutate, ajutându-se de un baston. Iar Bertie nu era nici pe departe la prima aventură...

Până atunci, presa de scandal făcuse destulă zarvă vizavi de posibilele sale esca-

Alice Keppel costumată la un bal

ALICE KEPPEL ULTIMA MARE PASIUNE A REGELUI EDWARD AL VII-LEA

THEO STĂNESCU-STANCIU

● Primul născut al reginei Victoria suferea de ADHD ● Nouă copii la castelul Buckingham – nouă copii la palatul Duntreath ● Un soț indulgent: „Dacă se întoarce la mine în fiecare seară, poate să facă orice vrea în rest!” ● Prima întâlnire: el – 56 de ani, ea – 29! ● Iubită de rege, apreciată de... regină! ● „Micuța mea doamnă George”, „Regisorul meu” ● A ridicat adulterul la rang de artă ● La decenii distanță, strănepoata a devenit soția moștenitorului tronului Marii Britanii

Regina Victoria și prințul Albert au reprezentat un cuplu renumit pentru severitatea cu care și-au crescut și educat cei nouă copii. Le ofereau cele mai costisitoare jucării – cai-balansoar, căsuțe pentru păpuși, trenulețe, moriști (o expoziție de mare succes reprezentând „Copilăria regală” a fost găzduită de Palatul Buckingham în urmă cu câțiva ani) –, dar mai puțină afecțiune. Se născuseră cu obligații, într-o lume rigidă și plină de reguli, cu care Edward, primul venit pe lume, la 9 noiembrie 1841, s-a luptat toată viața. Fire îndărătnică, Bertie, așa cum îi spuneau apropiații, a crescut cu povara de a-și fi dezamăgit părinții. Nu de puține ori Victoria, comparându-l cu Albert, îi sublinia inferioritatea. Pic cu pic, sufletul i s-a umplut de durere. Mai ales că, după aprecierile specialiștilor contemporani, Edward suferea de ceea ce se cunoaște astăzi ca ADHD, tulburare hiperchinetică cu deficit de atenție.

O viață dezordonată, consumată din petrecere în petrecere, cu alcool și jocuri de

noroc, mereu acompaniat de femei frumoase, atât membre ale elitei sociale, cât și cele mai cunoscute actrițe, și scandaluri răsunătoare – oare ce l-ar fi putut cuminți pe tânărul moștenitor al Coroanei britanice?! Căsătoria – a dat verdictul, hotărâtă, regina Victoria. Aleasa a fost Alexandra (1844 – 1925), fiica cea mare a viitorului rege al Danemarcei, Christian al IX-lea (1863 – 1906). La 10 martie 1863, încă în perioadă de doliu după decesul lui Albert (14 decembrie 1861), cei doi s-au căsătorit în Capela St. George, la Windsor. O nuntă destul de discretă și lipsită de exuberanță, atât pentru că așa o impuneau regulile, dar, mai ales, și pentru că mirii erau uniți nu prin iubire, ci prin interes.

Bertie fusese mereu pasionat de femeile pline de viață, strălucitoare. Cu toate că era o fire veselă, atrasă de sport (în special de patinaj și călărie), Alexandra nu se ridica deloc la standardele viitorului rege. Însă știa să asculte, să aline, să își iubească și să-și alinte

Cei doi nu își ascundeau defel legătura, apărând fie la curse la Ascot, fie la cazinourile de la Biarritz, Monte Carlo sau pe străzile Parisului, fie la vreo partidă de vânătoare sau la o plimbare cu yachtul.

Îi fermeca pe toți... Întrebată, se pare de însuși Bertie, dacă mai cunoscuse o femeie atât de... dulce, soția premierului britanic, Margot Asquith (1864 – 1945), ar fi replicat: „Cu mâna pe inimă, cred că nu!”.

Și pentru cea mai mare fiică, Violet, mama se transformase într-un personaj fascinant. În memorii, descria sentimentul special: „degaja o lumină aparte, doar simpla-i prezență crea o întreagă atmosferă... Nu numai că împărtășea cu toți bucuria de a trăi, dar încerca să îi facă pe toți fericiți. Semăna cu un brad de Crăciun, plin cu daruri pentru toată lumea”.

Sarmul, dar mai ales discreția i-au deschis drumul și spre sufletul Alexandrei. Regina știa că poate să o considere aproape o... aliată. Nimeni nu mai reușise până atunci să stăpânească extremele crize de nervi ale lui Bertie, nimeni nu mai reușise, în fond, să-l țină în frâu. Pentru Alice totul părea doar o joacă de copii. Chiar și să îl facă pe încăpățânatul rege să ia o decizie pe care altădată nici nu ar fi luat-o în seamă.

Apropiatii Curții mărturiseau că Alice Keppel a jucat un rol esențial și în relațiile diplomatice, nu de puține ori premierul Herbert Henry Asquith (în funcție între 1908 – 1916) considerând-o un „consilier înțelept”. Charles Hardinge (1858 – 1944), diplomat și viitor vicerege al Indiei (1910 – 1916), a ră-

Alice Keppel...

mas profund impresionat de „excelenta influență” pe care aceasta o exercita asupra regelui. „Au fost câteva episoade când regele și-a arătat, inițial, totalul dezacord vizavi de chestiuni de politică externă. Și numai cu ajutorul și prin intermediul ei am reușit să îi schimb opinia. Era, totodată, atât loială Regelui, cât și ghidată de un profund patriotism”.

Conform biografului Raymond Lamont-Brown, Edward „avea completă încredere în ea... Vroiai să ajungă un mesaj mai aparte la urechile regelui, nimic mai simplu, făceai să îl audă Alice și totul era ca și rezolvat!”.

Ieșirile în public ale cuplului regal deveniseră reprezentații de gală. În *Autobiografie*, aceeași Margot Asquith descrie prima petrecere la castelul Windsor ca soție de prim-ministru. Era o zi destul de mohorâtă de iunie 1908. La cererea regelui, regina și fiica lor, prințesa Victoria (1868 – 1935), și-au făcut apariția. Nu lipsea însă nici Alice Keppel. Edward mai avea puțin și izbucnea într-una dintre crizele sale temute de nervi. „Cu grație și tact”, Alexandra și-a bătut ușor pe umăr soțul și a invitat-o pe doamna Keppel să li se alăture. După cină, regina, „arătând divin”, a jucat bridge cu Henry Asquith,

în timp ce regele s-a alăturat, la o altă masă, doamnei Keppel, ambasadorului turc și unei alte doamne din înalta societate.

Bucuriile vieții nu țin totdeauna prea mult. În martie 1910, starea de sănătate a lui Edward al VII-lea s-a agravat foarte mult. Din zi în zi, situația s-a deteriorat drastic. De câțiva ani nu mai fusese în cea mai

... aflată în spatele lui Edward al VII-lea (în centrul imaginii)

Cu fiica, Trefusis,...

pade (în ciuda faptului că, mereu, Edward dăduse dovadă de mare discreție!). Rând pe rând, i-au fost asociate numele actrițelor Lillie Langtry (1853 – 1929) sau Sarah Bernhardt (1844 – 1923); cântăreței Hortense Schneider (1833 – 1920) sau ale unor doamne din înalta societate, precum Daisy Greville, contesă de Warwick (1866 – 1938) și Jennie Jerome (1854 – 1921), soția americană a lui Randolph Churchill (mama viitorului premier Winston Churchill). Ajuns la Paris, i-ar fi trecut pragul și celei mai cunoscute prostituate din epocă, Giulia Beneni, „La Barucci” (1837 – 1880). Pentru a-l impresiona, când l-a întâlnit prima oară, Giulia și-a lăsat să cadă, fără niciun avertisment, veșmântul. Admonestată, a exclamat: „Să nu-mi spuneți că m-am comportat necorespunzător! I-am arătat Excelenței Sale tot ce aveam mai bun!”...

Porecla „Afemciatul”, cu care Bertie fusese procopsit, nu se impusese, cel mai probabil, degeaba! În 1869, un membru important al Parlamentului l-a implicat în procesul de divorț, marșând pe ideea că acesta i-ar fi vizitat soția în timp ce el nu se afla acasă.

Bertie avea 56 de ani când a întâlnit-o pe Alice. O nouă etapă începea în viața viitorului

rege al Marii Britanii. Cei doi au rămas împreună până la sfârșit. Alice îi adusese calmul atât de necesar, dar și fericirea. Cheia succesului era explicată de curtezană unui apropiat: „Mai întâi o reverență grațioasă și, apoi, fuga în pat!”.

I relație din care ambele părți au avut de câștigat, Bertie mai ales pe plan sentimental, Alice – financiar. Cu toate că nu i-a oferit amantei efectiv bani sau proprietăți în regat, a ajutat-o să-și sporească considerabil portofoliul de investiții (acțiunile doamnei Keppel de la mine de cupru, de pildă, au atins, în banii de astăzi, valoarea de aproximativ 7,5 milioane de lire sterline!).

Alice a dovedit mereu că stăpânește arta seducției. După cum își amintea ducesa de Marlborough, americana Consuelo Vanderbilt (1877 – 1964), „știa să își aleagă perfect prietenii, dar și dușmanii, care, și ei, la rândul lor, o tratau cu atenție, fiind bine cunoscută influența pe care o avea asupra prințului moștenitor”. „Era la curent cu toate detaliile celui mai fierbinte scandal, dar și cu toate cotațiile bursei sau ultima mișcare de pe scena politică. Nimeni nu reușea precum ea să îl distreze pe prinț în timpul plictisitoarelor dineuri protocolare”.

Deveniseră apariții de senzație. Îmbrăcată cu cele mai noi și mai spectaculoase creații vestimentare de la marile case de modă, purtând coliere magnifice ornate cu diamante și perle, doamna Keppel îl însoțea aproape la orice eveniment monden pe cel care, din 1901, după moartea reginei Victoria, urcase pe tronul Angliei. Poziția lui Alice a rămas neschimbată.

... și cu soțul,
George Keppel

DESPRE LINGUA FRANCA ÎN EPOCA GLOBALIZĂRII

ALEXANDRU BUDIȘTEANU

Uniunea Vorbitorilor de Limbă Engleză – The English Speaking Union, ESU – a luat ființă în 1918, cu scopul nobil de a promova legăturile culturale și sociale dintre popoare prin intermediul limbii engleze.

În 2017, reuniunea anuală a Consiliului Internațional al ESU a avut loc în Portugalia, în perioada 27 – 30 septembrie. Au participat 31 de membri ai ESU din 21 de țări sau uniuni de țări, care au trimis delegați cu drept de vot, și nouă delegați fără drept de vot din Commonwealth, Olanda și S.U.A., în total 40 de persoane.

Ceea ce frapază în primul rând în Lisabona este curățenia și aspectul impecabil al construcțiilor, atât cele vechi, cât și cele noi. Capitala se prezintă ca un oraș convivial, cu oameni prietenoși, cu o circulație intensă, bine organizată. Cartierele istorice dau impresia unor așezări vechi, cu străzi înguste, pavate cu piatră cubică, pe care se catără tramvaie cu cremalieră și funiculare, precum în cartierul Alfama, care înconjoară castelul Sf. Gheorghe.

Limba portugheză, limbă romanică, are sunete adesea apropiate de română. De remarcat că, față de populația Portugaliei de aproape 10,8 milioane locuitori, limba portugheză este în prezent limba oficială în alte nouă țări ale lumii, cu un total de peste 280 milioane de vorbitori. În secolele al XV-lea și al XVI-lea, odată cu descoperirile

din Africa, Asia și Americi, limba portugheză ajunsese ceea ce numim și azi *lingua franca*, o limbă comună de comunicare.

Veniam la reuniunea anuală marcat de faptul că în prezent activitatea Filialei ESU din România se confruntă cu o serie de probleme. Știm că aceeași situație se constată și în multe alte filiale. Perioada de expansiune a filialelor ESU au fost anii 1950 – 1980. Eram atunci mesagerii mândri ai unei limbi care îți deschidea toate porțile progresului și beneficiam de recunoașterea importanței noastre pe plan național și internațional.

Impulsivitatea limbii engleze a beneficiat și de extinderea impetuoasă a globalizării și implicit a tehnologiei informației, prin generalizarea accesului nemijlocit la folosirea internetului. Tineretul a dat tonul, iar noi, cei dedicați limbii engleze, ca mijlocitori atât de prețioși la începuturi, am devenit treptat, mirându-ne, aproape inutili.

Lucrările recentei reuniuni a Consiliului Internațional al ESU s-au desfășurat în complexul Universității din Lisabona, în zona Rectoratului. Dintre toate filialele ESU, două dintre ele, Filiala Co-

Participanții la reuniunea de la Lisabona

Villa dell' Ombrellino

bună formă, excesele alimentare, dar și abuzul de alcool și tutun (în fond, acestea au reprezentat singurele vicii din comportamentul lui Bertie cu care Alice s-a luptat fără succes!) începuseră să își pună vizibil amprenta. O bronșită rebelă, urmată de câteva atacuri de cord au condus la sfârșitul regelui la doar 68 de ani. Alice, devastată, a făcut o adevărată criză de isterie. Nu voia să lase pe nimeni să se apropie și să-i ia iubirea vieții. A fost nevoie de mai multe persoane să o scoată, la propriu, de la capul patului. De astă dată, Alexandra nu i-a mai stat alături. Bertie nu mai era, nimeni nu o mai putea susține... Decizia de a părăsi Curtea a căzut ca un fulger!

Ultimii ani, Alice Keppel i-a petrecut, mai întâi, călătorind, împreună cu soțul și fiecele, pe meleaguri exotice. În 1925, a cumpărat Villa

dell' Ombrellino, în Bellosguardo, lângă Florența. O clădire impresionantă, cu un trecut bogat (prima construcție datând, se pare, din 1372) și cu o panoramă aparte a idilicului oraș toscan.

Un loc care îi va marca, până la urmă, și sfârșitul. La 11 septembrie 1947, pe proprietatea de pe înșorita colină din Bellosguardo, o ciroză hepatică i-a pus capăt vieții. La doar

două luni și jumătate distanță, s-a stins și George Keppel, distrus de pierderea mării sale iubiri.

Peste decenii, soarta a făcut ca vechea poveste de dragoste să iasă din nou la lumină. Strănepoata lui Alice, Camilla, ducesă de Cornwall (n. 1947), a devenit, în 2005, cea de-a doua soție a prințului Charles, punând astfel capăt unei relații extraconjugale de durată.

Într-un voiaj în Italia, în aprilie 2017, Camilla a ținut neapărat să viziteze și Bellosguardo. În declarația făcută ziariștilor de la *Daily Mail* a arătat că s-a simțit aproape distrusă când mama, Rosalind Shand (1921 – 1994), a decis să vândă proprietatea în care, alături de sora mai mică, Annabel (n. 1949), a petrecut în copilărie clipe frumoase (Rosalind a fost fiica Soniei, cea de-a doua născută în familia Keppel, 1900 – 1986). ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 mai 2018, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Unde s-a născut fondatorul Corului „Madrigal”, Marin Constantin?

Răspunsul corect la Blitz... Concursul din luna februarie 2018 este:

Musée Sursock

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Morariu Mihai**, din Iași.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2018.

Adresa noastră: Magazin istoric, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București

PUTEREA BUSUIOCULUI

**A fost
odată
ca niciodată**

Dr. GEORGETA ROȘU

Unele legende mărturisesc că busuiocul ar fi răsărit pe Pământ din lacrimile Maicii Domnului, în locul în care s-a născut pruncul Iisus, fiind unica floare care s-a ivit în jurul Lui, apoi L-a cuprins și L-a acoperit cu rămurilele verzi și parfumate, învăluindu-L trupul cu parfumul Raiului.

De aceea preoții nu pot face agheasma fără busuioc...

Alte legende spun că oamenii care au venit la botezul lui Iisus Hristos ar fi purtat în mâini crenguțe de busuioc cu care i-au acoperit trupul, după botezul în apa Iordanului. De aceea busuiocul este folosit în biserică la facerea agheasmei. Tradiția preparării agheasmei, prin adăugarea busuiocului în apă, a fost preluată de la bizantini și greci. Preoții, cu harul lor, invocă Duhul Sfânt să se pogoare peste apă, mâna preotului curățind-o, dându-i puteri de exorcizare a duhurilor necurate, sfințind-o înaintea cufundării Sfintei Cruci și a crenguțelor de busuioc.

Originar din India, unde era numit planta lui Krishna și Vishnu, și China, busuiocul este considerat în mentalul colectiv plantă sfântă, încărcată cu puteri magice, fiind binecuvântată de zei, vindecătoare. Din această parte a lumii s-a răspândit apoi peste tot, pe Pământ, datorită gustului și mirosului deosebit de apreciate. La greci și în toată lumea ortodoxă e cunoscut ca plantă sacră. E folosit în biserică la facerea agheasmei, cu care preoții sfințesc casele și locurile pentru protecție, pentru alungarea duhurilor rele și a bolilor.

Credincioșii îl păstrează la icoanele din casă, pentru a atrage protecția divină asupra gospodăriei și a membrilor familiei, pentru a alunga bolile, farmecele, durerea, a atrage dragostea între tineri, fiind simbolul fidelității și al trăinicieii legăturilor familiale. În satul tradițional se credea că puterile lui miraculoase puteau fi „asigurate” doar dacă semințele de busuioc erau plantate în ziua de Dragobete (24 februarie). Apoi erau ținute în casă, la lumină și căldură. În dimineața zilei de Sf. Gheorghe, considerată ziua cea mai propice pentru a fi

mmonwealth și cea a S.U.A., au un rol predominant. Prima, deoarece cuprinde teritoriul Regatului Unit, respectiv Anglia, unde în 1918, la Londra, Evelyn Wrench a înființat ESU. Filiala ESU din S.U.A. se bucură, de asemenea, de un prestigiu special, având în vedere mărimea și importanța sa. Aceste două filiale dețin prin alternanță conducerea reuniunilor Consiliului Internațional. Acum era rândul Filialei ESU din S.U.A. să prezideze lucrările.

In discursul său de deschidere domnul Beresford-Hill, directorul Consiliului Internațional al ESU și președintele filialei ESU din S.U.A., a abordat direct problemele care caracterizează epoca de transformări pe care o parcurgem și a punctat, în sfârșit, atitudinea pe care o așteptam din partea conducerii ESU. Trecând în revistă principalele dificultăți cu care este confruntată ESU acum, a arătat că este vorba despre problemele majore din lume privind politicile internaționale, precum și crizele economice și ale modului de tratare a mediului înconjurător. Constatăm că lumea se împarte între cei ce au și cei ce nu au cele trebuincioase vieții, totul influențat de accesul atât de diferit la tehnologia contemporană, ceea ce, în loc să unifice favorabil lumea, o divizează și mai mult. Dar, a subliniat, limbajul în care comunicăm este un element fundamental, care ne poate ajuta în rezolvarea favorabilă a problemelor globale. Limba engleză a dovedit în secolul care a trecut că este instrumentul pozitiv pentru a servi globalizarea. Ea este nu numai limba de comunicare în domenii specifice – aviație, navigație, diplomatie etc. –, ci și limba în care se fac înțeleși unii cu alții oamenii din țările Africii, Asiei, Orientului Îndepărtat și un numai.

În același timp, s-a constatat dispariția unui mare număr de filiale naționale (numărul lor a

ajuns sub jumătate din câte erau cu 10 – 20 de ani în urmă). Au dispărut filiale în special din Europa, în țări cum ar fi Olanda, Italia, Scoția, Austria, Ungaria, Bulgaria, Grecia, Lituania, Bielorusia, Republica Moldova. În America de Sud nu mai există nicio filială ESU. Oamenii, în special tineretul, au constatat că le stă la dispoziție internetul, care le permite un acces imediat la serviciile tehnologiei informaționale privind limba engleză, fără să trebuiască să plătească cotizații, să urmeze cursuri de engleză sau să se preteze la formalități instituționale.

Putem folosi, pe baza unor tehnologii tot mai accesibile, un instrument de comunicare pentru satisfacții imediate, subordonate unor dorințe eventual de distracție, ignorând o cunoaștere aprofundată a valorilor majore ale culturii și ale moralei, subordonate sensului profund al vieții.

Necesitatea folosirii unei limbi unice de comunicare se impune tot mai mult în lume.

Este elocvent în acest sens exemplul dat de domnul Beresford-Hill: „Rakuten, un conglomerat japonez, care are 8.000 de salariați, a hotărât să folosească în activitatea sa din diferite țări o singură limbă. Datorită faptului că engleza a demonstrat că este în lume tot mai

mult o limbă a comunicării, respectiv a globalizării, Rakuten a ales în acest scop limba engleză”.

În context, se pune din nou întrebarea: este limba engleză *lingua franca* a epocii noastre? Răspunsul este unul afirmativ. Pe lângă răspândirea geografică a utilizatorilor ei (după unele estimări, engleza este vorbită de peste 400 milioane de persoane ca limbă maternă, de alte aproape 400 milioane ca a doua limbă, precum și de 600 – 700 milioane ca limbă străină), se constată pătrunderea limbii engleze în tot mai multe instituții, organisme internaționale etc. ■

Monumentul lui Cristofor Columb

Dar, mai presus de toate, busuiocul era floarea fetelor, a dragostei, a tinereții, simbolul iubirii. Fetele de măritat sperau să le dezvăluie ursita și, pentru asta, în Ajunul Bobotezei îl puneau sub pernă, pentru a-și visa alesul, pe cel cu care aveau să se căsătorească.

Busuiocul ar fi răsarit din lacrimile Maicii Domnului

Pentru a fi iubite de flăcăii pe care îi îndrăgeau, purtau busuioc în păr, în sân sau la brâu, mai ales în zilele de sărbătoare. Cele mai îndrăznețe prindeau câte un fir de busuioc la brâu sau la urechea tânărului pe care îl îndrăgeau, „ca el să prindă drag de ea și să tragă unul la altul, cum trage dragostea la busuioc” (Romulus Antonescu, *Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești*, p. 91 și urm.). Fire de busuioc se puneau în cununile de mireasă pentru ca tinerele să fie iubite de familia în care avea să intre tânara nevastă, dar și pentru a o proteja de boli, a o ajuta să procreze și pentru o căsătorie trainică.

In noaptea de Anul Nou, în satele din Bucovina, fetele care ghideau strachina sub care era ascunsă chita de busuioc aveau speranța că se măritau până la sfârșitul aceluia an. În Muntenia se pregăteau vase cu apă în care se puneau ramurile de busuioc și bani din argint, ce erau lăsate pe masă peste noapte, cu speranța că fetele care le pregătiseră îl visau pe cel care le fusese hărăzit. În Transilvania fetele întindeau un ștergar pe gura fântânii, ca o punte, și sperau să-l viseze pe cel cu care urma să se căsătorească. Puneau pe el o ramurică de busuioc și dacă dimineața găseau promoroacă pe ea era semn că alesul va fi un om bogat. Îndrăgitul busuioc este prezent și în cântece. Nu există nimic mai grăitor despre puterile miraculoase ale acestuia de a aduce dragostea decât versurile scrise și cântate cu atâta har de marea noastră cântăreață Maria Tănase: „Mi-am pus busuioc în păr, mări, / Să pot avea pe vino-ncoa, / Să fiu ochioasă, năbdăioasă, / Să se-mbulzească să mă iubească

băieții... Ca să-l vrăjesc, pă-l de-l iubesc, / Să-și uite casa, / Să-și uite masa, / Și cu tot dragul, pe înserat, să-mi treacă pragul.”

În satele din zona Siretului busuiocul reprezenta „cinstea casei”. Cine avea tufe de busuioc frumoase și se spăla cu roua de pe crengile lui era

cinstit, respectat de toată colectivitatea.

În satele din Banat, atunci când ieșeau la horă, fetele își frecau hainele cu busuioc pentru a mirosi frumos și a fi plăcute de băieți. Firele de busuioc erau dăruite de feciori fetelor și ca simbol al unei viitoare căsătorii. Flăcăii din cetele de urători cu Chiraleisa, obicei de Bobotează din Țara Oltului, dăruiau fire de busuioc fetelor pe care le îndrăgeau pentru a le ocroti de boli, pentru a le feri casele și gospodăria de necazuri, dar și ca simbol al iubirii pe care le-o purtau. Ei înșiși purtau busuioc la căciulă pentru a fi apărați de rele și iubiți de fete.

Chiraleisa sau Iordanul este sărbătoarea la care se pregătesc numeroase feluri de mâncăruri. Acestea erau sfințite de preotul care trecea pragul fiecărei case, binecuvântându-i pe cei din familie. O parte dintre aceste mâncăruri era dată animalelor pentru a proteja mana acestora, a le feri de boli și de fiarele pădurii. Preotul sfințea casa cu agheasma cu busuioc, cânta Troparul Bobotezei și era invitat la masă, alături de membrii familiei. Sub scaunul preotului se puneau într-o strachină boabe de porumb „ca să le stea cloștile” și fire de busuioc „să le vină pețitorii” fetelor care erau de vârstă măritişului. Preotul primea bani în dar și cel mai frumos fuior, pregătit de gospodina casei. Există credința că firele din fuiorul de cânepă vor aduna printre ele toate necazurile, protejându-i astfel pe cei din casă. Se mai credea că aceleași fire din fuior vor ajuta la trecerea sufletului în lumea de dincolo și că Maica Domnului va trage cu acest fuior sufletele morților din Iad pentru a le duce în Rai, spre a obține mântuirea și spre a-și afla odihna veșnică. ■

Busuiocul folosește la facerea agheasmei, tradiție bizantină, cu care preoții sfințesc

sădit, fetele trebuia să îl planteze în grădină și să-l stropească cu apă neîncepută, adusă în dimineața aceea de la fântână. Fetele îl udau numai cu gura, pentru că se credea că astfel deveneau dragi feciorilor pe care îi îndrăgeau.

Proprietățile busuiocului au fost descoperite și folosite de oameni încă din Antichitate. Datorită aromei sale, a fost folosit în bucătărie, mai ales în cea me-diteraneană, la pregătirea salatelor, a sosurilor pentru paste și a sosului pesto. Chinezii l-au folosit (și-l folosesc) la condimentarea unor mâncăruri din pește, carne de vită sau de pui, dar și pentru aromatizarea dulceturilor de zmeură, prune sau căpsune și a unor băuturi răcoritoare. În satele românești semințele de busuioc se puneau în coșul pascal, lângă mâncărurile pregătite a fi sfințite în dimineața de Paști. Se credea că dacă erau sfințite alături de bucatele pascale, semințele vor face să crească tufele de busuioc viguroase, că vor mirosi foarte puternic și vor spori puterile lui magice și vindecătoare.

Busuiocul are numeroase întrebunătăiri în medicina populară, în profilaxia și tratarea unor boli. Apare și în basme, cu numele Voinic-Busuioc Verde, dar și în cântece și în jocul popular, care-i poartă numele. Pus în apa de băut are efect benefic asupra unor boli ale inimii, prin scăderea colesterolului din sânge, hipertensiunii arteriale și a riscului de infarct. Este un purificator și detoxifiant al rinichilor și, dacă e folosit sub formă de tinctură, reduce inflamațiile reumatice.

Are proprietăți calmante și tonifiante ale sistemului nervos, ajutându-i pe „cei mânăți și pe cei cu inima grea să se vindece” (Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români*, vol. 1, București, 2011). Pentru că are un conținut

mare de vitamina A, calciu, fier, magneziu și B6, este un foarte eficient calmant al afecțiunilor gastrice, intestinale, un bun antifug și antitermic. Vindecă răcelile, gripele, bronșitele și sinuzitele, dacă e folosit ca infuzie, decoct sau ceai. Mentalul colectiv îi atribuie și alte puteri tămăduitoare. Putea vindeca bolnavii de tifos și de „nebuneală” (vorbirea în dodii).

Pus în apa de scăldat vindeca suferințe ale pielii și ajuta la creșterea părului tinerelor. Fetele și feciorii din Maramureș îl purtau în păr sau la clop, verde sau ca ramură uscată, pentru a fi feriți de boli și iubiți de fete. În Bihor, stăpânii turmelor aduceau preoții să sfințească stănele, să stropească turmele cu agheasmă cu busuioc, pentru a le proteja de boli, pentru a le feri de primejdii, pe drumurile pe care aveau să le străbată când plecau spre munte. În satele din zona Gorjului, femeile care se pricepeau la descântece de deochi puneau în oala cu apă cărbuni din vatră, busuioc, îl descântau pe cel aflat în suferință și pentru vindecarea sigură îi dădeau să bea trei înghițituri din apa descântată. În Suceava, firele de busuioc sfințite erau folosite la vindecarea durerilor de urechi, cei suferinzi de această boală fiind afumați cu rămurile de busuioc arse. Prezent în alimentație, în medicina populară și la marile sărbători creștine, busuiocul a fost nelipsit și în obiceiurile de naștere, în cele premaritale și de nuntă și de înmormântare. În satele din Țara Hațegului, la botezul unui copil, nașa aducea o ulcă gătita la toartă cu fire de busuioc. În ea se păstra o lumânare aprinsă pe toată durata slujbei de botez. Lumânarea se mai aprindea și la prima scaldă de după botez, când nașa „lua mirul copilului”.

De Dragobete

Se construiește mult, cartiere întregi sunt puse la pământ și se înalță triumfătoare blocurile de beton, distrugându-se un București ce avea farmecul lui. Fenomenul nu atinge încă proporțiile din anii '80, dar consecințele sunt deja notabile. Paul Everac scrie în *Scânteia*: „Ceea ce nu se poate fabrica este trecutul [...] Viața culturală românească, de pildă, a fost dominată multă vreme de ședințele «Junimii», care se țineau la București sub egida și deseori în casa lui Titu Maiorescu. Unde este această casă? A dispărut, din necesități de aliniament, fiindcă un proiectant, insensibil la semnul cultural, nu s-a priceput să o ocolească.” La sfârșitul lunii martie, revista *Luceafărul* a semnalat că în cadrul lucrărilor de lărgire și modernizare a Academiei de Studii Economice, urmează să se demoleze casa lui Alexandru Macedonski. „Departe de a se sesiza cineva de această situație, în cursul zilei de ieri – așa cum ne-au semnalat la redacție [a ziarului *Scânteia*] numeroși bucureșteni – lucrările de demolare au început, trecându-se cu mare râvnă la desfacerea ferestrelor și acoperișului, după ce mai înainte a fost desprinsă de pe zid placa comemorativă.” În Parcul Libertății din București se află „Arenale Romane”, unul dintre cele mai vechi și monumentale teatre de vară ale Capitalei. Scena este degradată, lojile aproape dărâmate, vegetația crescută printre crăpături, ușile și instalațiile distruse.

În același timp, arată arhitectul Gheorghe Săsărman, „puține orașe mai oferă atât de propice agrementului cum oferă Bucureștiul. Din păcate însă, acestea nu sunt puse în valoare decât într-o proporție extrem de redusă. Șoselele, bunăoară, pe porțiunile dintre Piața Victoriei și lacuri, sunt total neame-

Coadă la ață

najate pentru agrement. Ce oferă ele altceva decât câteva chioșcuri de răcoritoare, unde lumea se îmbulzește pentru un pahar de limonadă sau copiii se opresc pentru a cumpăra o «eugenia»? O viziune originală ar putea transforma șoseaua într-un Champs Elysées al Bucureștiului, unde oamenii să se poată recrea așezați la mesele unor cafenele cochete”.

Critic este și Vasile Drăguț: „Publicarea sistematică și exhaustivă a documentelor privind istoria României este o veche cerință a științei noastre istorice, care așteaptă de mult să fie în mod corespunzător satisfăcută [...] Seria de volume *Documente privind istoria României*, reluată într-o concepție nouă, avansează deosebit de greu, deși este evident că golul pe care trebuie să îl acopere aduce prejudicii inestimabile în cercetarea istorică. Este, de asemenea, resimțită absența unor ample colecții cu mărturii din cronicarii străini, cu jurnale de călătorie ale străinilor care ne-au vizitat țara, lipsește o colecție specială consacrată arhivelor din țară și din străinătate în care sunt păstrate fonduri documentare cu privire la istoria poporului nostru [...] Deosebit de acută este însă lipsa repertoriilor bibliografice, a indicatoarelor generale de nume de persoane și locuri, de probleme, fără de care fiecare cercetător este practic obligat să o ia mereu de la capăt [...] În cadrul

Dacă vă închipuiți că parcare
pe trotuar și obligarea pietonilor să circule
pe carosabil sunt descoperiri post-decembriste
cauzate de lipsa locurilor de parcare,
vă înșelați

Institutului de Istorie «Nicolae Iorga» au fost realizate mai multe lucrări din categoriile citate, dar, din nefericire, tipărirea lor întârzie [...] Excelentul repertoriu bibliografic al monumentelor din Țara Românească, realizat de Nicolae Stoicescu, cercetător principal la Institutul de Istorie «Nicolae Iorga», [a fost] refuzat de editurile bucureștene și publicat în cele din

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Continuă ecourile provocate de retragerea delegației Partidului Comunist Român de la Consfătuirea unor partide frățești ce se ținea la Budapesta. Chiar în Scânteia din 1 martie apare un editorial cu titlul Rațiunea și caracterul unei consfătuiri internaționale a partidelor comuniste, A doua zi se publică Comunicatul Plenarei extraordinare a C.C. al P.C.R. din 1 martie care a analizat activitatea delegației române la întâlnirea consultativă de la Budapesta și Hotărârea Comitetului Central al P.C.R.

Scânteia oferă publicului și o relatare a celor petrecute la Budapesta. De la început au fost încălcate înțelegerile anterioare că nu va fi atacat, condamnat sau judecat vreun partid frățesc. În ședința din 28 februarie, delegația P.C. sirian a pus în discuție politica internațională a P.C.R. și R.S.R. (adică relațiile bune întreținute de partidul comunist român cu cel chinez) și a lansat atacuri și calificative jignitoare. Delegația română a protestat energic, dar adunarea nu a dezaportat poziția comuniștilor sirieni. Pentru toată lumea era clar că ei nu erau decât instrumentul Moscovei. Conducerea P.C.R. și delegația noastră la Budapesta au cerut dezaprobarea poziției siriene. Cum acest lucru nu s-a întâmplat, delegația română a părăsit lucrările conferinței. Partidul Comunist Român nu a mai participat la lucrările de la Budapesta.

Început în forță, intervalul se încheie la fel în plan politic intern. La 26 aprilie presa publică „Hotărârea Comitetului Central al P.C.R. cu privire la reabilitarea unor activiști de partid“. Se crease în mare secret o comisie de partid alcătuită din: Gheorghe Stoica, Vasile Patilineț, Nicolae Guină și Ion Popescu-Puțuri. Din noiembrie

1965 comisia a cercetat învinuirile pe baza cărora a fost condamnat Lucrețiu Pătrășcanu. Comisia a constatat că toate acuzațiile aduse lui Pătrășcanu nu au fost întemeiate. „O răspundere însemnată pentru hotărârea luată de a se trece la judecarea lui Lucrețiu Pătrășcanu, fără să se fi asigurat temeinicia învinuirilor aduse de organele de anchetă revine membrilor de atunci ai Biroului Politic al C.C. al P.M.R.“ A fost analizat și cazul Foriș și a fost reabilitat și el. Reabilitați au fost și activiștii de partid omorâți în U.R.S.S., în timpul lui Stalin: Ecaterina Arbore, Imre Aladar, I. Dicescu, Tudor Diamandescu, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Elena Filipovici, Elek Köblös, Marcel Pauker. Se anulau măsurile luate în trecut contra unor tovarăși, precum

Miron Constantinescu, Aurel Vijoli, Dumitru Petrescu, Mihai Levente. Alexandru Drăghici, ministrul de Interne în vremea căruia se petrecuseră aceste abuzuri, era exclus din toate funcțiile și în final avea să primească domiciliu forțat. Deja, la 4 aprilie, se publicaseră decretele emise de Consiliul de Stat privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne și înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Securității Statului.

Un măștișor

Addenda et corrigenda

CINE ERA DIRECTORUL MUZEULUI NATIONAL DE ARTĂ ÎN 1956?

În numărul din luna februarie al acestui an, am publicat un text al domnului Adrian-Silvan Ionescu, care făcea o serie de corecturi pe marginea unui articol publicat în numărul 4/ 2017, semnat de doamna Carmen Tănăsioiu, de la Muzeul Național de Artă al României, despre inventarele necunoscute ce au însoțit repatrierea în 1956 a unor bunuri culturale și de artă evacuate în 1916 – 1917 în Rusia. După apariția corecturilor respective, am primit la redacție următoarea scrisoare.

Stimați domni,

Am onoarea de a mă adresa domniilor voastre cu rugămintea de a corecta o eroare.

Sunt fiul doamnei Maria Dobre (ulterior Bădulescu), care în 1956 era directorul adjunct al Muzeului de Artă al R.P.R. și care ulterior a devenit directorul Muzeului de Artă al R.S.R.

Vă mărturisesc că am citit cu interes articolul domnului Adrian-Silvan Ionescu, mai ales că mama a fost direct implicată în organizarea expoziției respective, lucru de care îmi aduc aminte, deși nu aveam decât șapte ani pe atunci.

Am privit cu satisfacție faptul că autorul corectează o eroare a doamnei Carmen Tănăsioiu, precizând că „pe directorul Muzeului de Artă al R.P.R. de atunci, pictorul Bunescu, îl chema Marius, nu Marin”.

Din păcate, corectând eroarea de nume, autorul nu corectează și eroarea de funcție! Astfel, pictorul Marius Bunescu (autorul unui minunat portret al mamei mele) nu a fost niciodată directorul Muzeului de Artă, la vremea aceea directorul muzeului fiind pictorul M.H. Maxy.

Cu speranța că veți accepta îndreptarea acestei greșeli, vă asigur de toată considerația mea.

Cu deosebită stimă,
Nicolae Dobre

De la stânga la dreapta: Tristan Tzara, Max Hermann Maxy, Ion Vinea, Jacques G. Costin, Marius Lotar, București, 1923 (sursa: <http://tristantzarathustra.blogspot.ro>)

La rândul său, domnul Adrian-Silvan Ionescu a ținut să adauge următoarele precizări.

În acea perioadă, pozițiile nu erau atât de stricte. Marius Bunescu era șeful secției de artă românească, Galeria Națională de azi. G. Oprescu, deja director al proaspăt înființatului Institut de Istoria Artei (din 30 decembrie 1948, dar funcționând din ianuarie 1949, ce-și avea sediul tot în Palatul Regal, în aripa Cretzulescu), era coordonatorul secției de artă veche. Ei se considerau „directori” și acționau ca atare, chiar dacă peste ei fuseseră puși, politic, Max Hermann Maxy, cu adjuncta Maria Dobre (Bădulescu).

Atât Marius Bunescu, cât și G. Oprescu aveau poziții importante și se considerau „directori” ai departamentelor lor. Și nimeni nu le contesta poziția și titlul ce-l foloseau, poate chiar neoficial. Bunescu fusese directorul Muzeului Simu încă din 1920 și avea experiență serioasă de muzeograf. În prezentările din epocă el apărea ca „director al Galeriei Naționale”. În acest sens recomand articolul din *Gazeta Nouă* al doamnei Simona Rotaru, *Marius Bunescu, olteanul care a organizat Muzeul Național de Artă* (<https://www.gazetanoua.ro/.../marius-bunescu-olteanul-care-a-organizat-muzeul-natio..>).

Marius Bunescu

Ne bucurăm să putem găzdui aceste precizări, mai ales în condițiile în care, din păcate, instituțiile noastre de acest gen nu oferă, pe siteurile lor, o listă a foștilor directori, greu de găsit și în sursele scrise. ■

urmă, sub formă de foileton, într-o revistă regională“.

Aristide Buhoiu îi ia un interviu lui Ion Voinescu, antrenor secund la A.S.A. Târgu Mureș. Voinescu povestește, supărat, că în 1964, după meciul cu Minerul Lupeni de la București, a fost radiat din lot. Avea 35 de ani, dar se simțea încă în putere și ar fi putut să mai apere. La Frankfurt pe Main Steaua câștigă, la debutul în această competiție, finala Cupei Campionilor Europeni la handbal masculin, cu 13 la 11, învingând formația Dukla Praga.

Virgil Cândea scrie în *Scânteia* despre actul de la 24 martie 1818, prin care se hotăra ca în așezământul de la Sf. Sava limba de predare să fie româna, iar cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la introducerea limbii române în școală, la Liceul „Nicolae Bălcescu” din Capitală a avut loc o festivitate, la care au participat profesori și elevi de la acest liceu și de la Liceul „Gheorghe Lazăr”.

Duminică, 17 martie, televiziunea a prezentat primul episod al celui dintâi serial TV românesc, *Cosmin, fiul zimbrului*, a cărui acțiune se petrece în vremea lui Ștefan cel Mare. „Filmat cu economie de mijloace [...] serialul se anunță, de la premiera sa, ca o încercare izbutită, în pofida unor inegalități inerente oricăror începuturi.” În rolul principal, Florin Piersic; din distribuție mai fac parte: Gheorghe Cozorici și Cosma Brașoveanu.

La Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra”, „un foarte tânăr regizor, una din speranțele teatrului nostru, Andrei Șerban”, încă student, pune în scenă piesa lui Shakespeare, *Iulius Cezar*. Criticul este aspru cu tânărul regizor. „Andrei Șerban a aflat liniile mari ale spectacolului, dar a neglijat miga la asupra portretizărilor și a greșit. A lăsat pe plan secund preocuparea de actori. (Aproape jumătate din text nu trece rampa, nu se aude sau se aude indescifrabil din multe

motive, dintre care poate cel mai însemnat este vorbirea scenică). „Sunt remarcăți Victor Rebengiuc și Virgil Ogășanu. „Nu cred că Andrei Șerban are nevoie la începutul activității lui nici de bătaie pe umăr nici de mângâieri.”

Si să încheiem cu o pitorească descriere a unui București care, totuși, se ducea, din revista *Flacăra*: „Nailon, balene, 6 bucăți la leu, d-astea bune, pariziene, domlor!” Ca să-mi salvez mâ-

neca paltonului din mâna unui zdrahon bronzat și lat în spate, iau de un leu din «ălea bune» și un «să-ți trăiască franțuzoica» rostit în cel mai fermecător argou giuleștean [...] Câteva zeci de persoane se agită în fața restaurantului «Calul bălan» [...] un individ cu pană de corb sub nas și cărbune stins în privire a pus ochii pe servieta mea și mi-o ciocănește cu aer de cunoscător, șoptindu-mi: «Trăi-te-ar, ai ceva bun pă piață?» «Cărți», îi spun. «Dă care? Pocăr, șăptică, șăizăcișasă?» «De citit». Mă măsoară superior, scoțând din buzunar un ceas și-o legătură de crucifixe, iar din gură un mormăit care putea să fie și copia infidelă a unui șlagăr de cartier. La «Calul bălan» mă opresc o clipă în ușa să mă obișnuiesc cu fumul, mirosul și vuietul dinăuntru. Ce-am văzut afară e fleac pe lângă ampla procesiune a comercianților dinăuntru. Pelerine și bibelouri, ceasuri, mănuși, salopete, «fășuri», cămăși paltoane, pantofi etc. Vocile se suprapun, se în-

tâlnesc sub tavanul înnegrit înțepându-se și sfârșesc prin contopirea într-un huiet general. «Șase mici... tencalț. neamule... două sute tesco... o pereche... ardei... merge corect după ăl de la Ploiești... fă-ne plata...». La o masă largită, la fereastră, o femeie cu o fetiță de vreo opt anișori chefuiește de la micul dejun în compania unor ocazionali săritori. Fetița plânge. Profit de plecarea după «Mărășești» a mamei și-o întreb de ce. «Mi-a promis mama că mă duce la Dalmațienii ăia».

Actorul Silviu Stănculescu și criticul Valeriu Răpeanu la Hollywood, cu actrița Shirley Maclaine

AȘEZĂRI ANTICE ÎN TRANSILVANIA

JOC			CUCUI		SOARE			CULOARE		ȚINE		
GEOAGIU			NUMĂR		PENIL					ZLATNA		
ÎN UCAZI					DENSITAT					ZERO		
LUT					NEBUNI!			STĂRNI		MERCUREA		
		MOIGRAD										
		POARTĂ										
		OȘENII										
						ORADEA		FALS				
								TURDA				
LA MARE			URMAȘ					SUNET				
VEȚEL			PUIUL					DE				
ÎN AMORI			CAPREI					PUȘCĂ				BIEI
					ÎN ALTOI!					DIN		
					PANA					PIELE!		
										CĂLUGĂR		
					LOCALI-					BĂTRÂN		
					TATE			APOS-				
					MARTIR			TOLUL				
					CĂLAN			IUDA				
AX												
ARMĂ		FILMULEȚ										APEL
CU FIR												
			CAREI		PCRI			INSULĂ				BRĂ-
								ÎN				TUNIA
								OCEANIA				
ROȘIA-M.										CULOARE		
DO VECII										DREGĂ-		
TĂPIA										TOR		
										JUDICIAR		
		PRICEPUT						PE CAL			ÎN CORTI!	
			ACUM									
			SCURT									
			ALBA-					CÂNTEC			POSEDĂ	
			IULIA					EROIC				
					MACINĂ							FĂRĂ
												SEVĂ
					BARAJ							
JOC												
ABISI!												
CLUJ		RĂȘNOV			LA		ACCEPT		DIN			
GRĂDIȘTE					GRĂTAR				STRUGURI			
									CU			
									SÂNGE			
											ÎN ATOM	
											BALTĂ	
			SĂMĂDĂU					DIN				
								ESTONIA				
			PEREI					BIG!				
							GENE!			PRIN		
										PARIS!		

Ioan SONEA, Bistrița

CAZUL COMAN

Prezentăm penultimul fragment din scrisoarea lui Radu Cuțarida, fost diplomat român aflat la Buenos Aires, către Constantin Vișoianu, în care îi relatează întâlnirea cu șoferul Legației României din capitala Argentinei, care ceruse azil politic. Documentul este păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Constantin Vișoianu. Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a publica acest document.

Nimeni altul? De 5 – 6 luni a venit o femeie să se căsătorească cu un evreu născut în România. Chestiunea spioanei cu fata din Brazilia. A spus că sunt mulți români în Brazilia și cum trăiește lumea acolo. A venit să scoată o diplomă, act de naștere? De naționalitate evreiască.

Care erau relațiile cu celelalte țări latino-americane? Moisescu a prezentat scrisorile de acreditare în Uruguay, unde închiriasă o foarte frumoasă casă. Se vor relua relațiile cu Bolivia și Chile și se studiază reluarea relațiilor cu Paraguay și Mexic. Cu Brazilia avem un interes special de a relua relațiile pentru motive politice, culturale și economice. O comisie braziliană a vizitat România și s-a întors entuziasmată de ce a văzut. Legația R.P.R. de aici a primit în această chestiune mai bine de 60 telegrame. „Am avut 12 ani relații bune cu Brazilia, pe cari trebuie să le continuăm. Ordinul de importanță pentru reluarea relațiilor ar fi: Bolivia (data trecută a spus că Bolivia este prima țară care poate fi comunizată), pe urmă Chile și Brazilia.

O doamnă Groridan a scăpat cu pașaport fals.

Chavez. Coman a fost desemnat în mod special ca să se ocupe de cântărețul mexican Chavez, invitându-l din partea Legației casă și masă. Chestiunea a fost discutată cu Dimitriu.

Croitorul Grunberg nu se interesează de propaganda comunistă, ci se gândește numai să câștige bani. Este acela care face

haine lui Gheorghe Ion, care a ieșit din Legație numai când a trebuit să le încerce.

Avea un contact cu șoferii altor legații? A vorbit numai cu unguru, care i-a spus că la el e mizerie, dar că șeful aci este cumsecade. De când a izbucnit revolta ungară nu a avut ocazie să vorbească cu ungurii.

Cum e văzut atacul Legației de la Berna? [lipsă în copie] și ei au luat documente foarte importante.

Are Legația vreun contact cu militarii? Niciunul.

Dar cu Biserica Ortodoxă? Nu se amestecă în chestiunile religioase de cari nu vrea să știe nimic.

Are cunoștință de centre de întâlnire, cum ar fi cofetării, cafenele? Nu.

Spune că s-a săturat cu mizeria. Îmi cere un serviciu pe care l-ar face conștiințios. De nu, va încerca să întreprindă ceva cu banii pe care îi are.

Consimte să vorbească la radio pentru România.

Cere să i se aducă în Argentina fetița mai

mare: adresa pentru informații: strada Mircea Manolescu no. 30, Floreasca, București.

Înainte de plecare, îi spun că nu suntem lupi și că să fie fără teamă. Situația e din ce în ce mai grea și fiecare trebuie să-și facă datoria față de conștiință.

E de acord și se pune la dispoziția noastră.

(Va urma)

Constantin Vișoianu (stânga)
și Grigore Niculescu-Buzești

CONTENTS (Romanian History) • I. Ghica Bucharest, the city of contrasts and ostentatious luxury • **R. Theodorescu** The great voivode Mircea, the founder of the country • **I.-A. Pop** Mircea the Elder, a precursor and a forerunner of the unity of the Romanians during the Middle Ages • **N. Muzhennikova** Right to reply on an article about a Russian television series • **M. Vasileanu** Father Andrei Scrima and the Burning Bush • **T.D. Lazăr** Young officers decorated in World War I and their bright future careers • **R.I. Stana** The National Chamber Choir „Madrigal - Marin Constantin“ celebrates 55 years • **E. Latham Jr.** The Securitate file of an American cultural attaché (V) • **S. Suveică** The discussions between V. Sinadino, Alexandru Marghiloman and Constantin Stere (II) • **L. Sava** The failure of Bessarabia's colonization policy reflected in the 1897 census (II) • **I. Scumpieru** Why did not Japan ratify the Treaty of October 28, 1920? (II) • **M.E. Ionescu** The Statehood of Romanians during the „Dark Millennium“ (III) • **I. Hoiescu** Incident during a royal visit to Galați in 1939 • **G. Roșu** Once upon a time: basil tales • In Bucharest, 50 years ago • Addenda et corrigenda • Romanian Documents at Hoover Institution (CXLV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) • И. Гика Бухарест, город контрастов и вызывающей роскоши • **Р. Теодореску** Великий господарь Мирча Старый, основоположник страны • **И.-А. Поп** Мирча Старый, предшественник и предсказатель единства румын в Средневековье • **Н. Муженникова** Право на возражение по поводу российского телевизионного серийного фильма • **М. Василян** Отец Андрей Скрима и Горящий Куст • **Т.Д. Лазэр** Молодые офицеры, награждённые во время Первой Мировой Войны и их последующие блестящие карьеры • **Р.И. Стана** Национальному камерному хору им. «Мадригал – Марин Константин» – 55 лет • **Е. Латэм мл.** Личное дело в Секретате американского культурного атташе (V) • **С. Сувейкэ** Обсуждения между Пантелеймоном Синадино, Александру Маргилюманом и Константином Стере (II) • **Л. Сава** Крах политики колонизации Бессарабии, отражённый в переписи населения 1897 г. (II) • **И. Скумпьеру** Почему не ратифицировала Япония парижский мирный договор 28 октября 1920 (II) • **М.Е. Ионеску** Государственный строй румын во время «Тёмного тысячелетия» (III) • **И. Хонеску** Происшествие во время королевского визита в Галац в 1939 • **Дж. Рошу** Жили-были. Истории о базилике • В Бухаресте, 50 лет тому назад • Addenda et corrigenda • Румынские документы в Гуверском Институте (CXLV)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

DOUĂ PROPUNERI

Vreau să propun două teme de studiu pentru colaboratorii revistei *Magazin istoric*, își începe scrisoarea domnul ION HOLBAN, din Chișinău. Pentru acest demers sunt necesare două deplasări, una la Kiev, alta în sudul Basarabiei, Ucraina.

Am trecut în toamna lui 2015 prin Kiev, fiind în drum spre Kaunas, Lituania. Am avut puțin răgaz și am trecut pe la teiul lui Petru Movilă, aflat nu departe de Catedrala Andrievski. Cărturarul mol-

dovean Petru Movilă (1596 – 1646), mitropolitul Kievului și al Galiției, acorda o atenție deosebită științei. A întemeiat Academia Duhovnicească din Kiev, o instituție de învățământ organizată pe principiile universităților occidentale, în care studenții primeau o bună pregătire nu numai în domeniul teologiei, ci și în cel al științelor, studiile făcându-se în limbile latină, greacă și rusă. Mitropolitul deseori accentua rolul jucat de știință în viața socială: „Știința timpului este pentru biserica ortodoxă întocmai ca oglinzile lui Arhimede, care, concentrând razele solare asupra corăbiilor dușmane care se apropiau de țărmurile Siracuzei, le ardeau”. De menționat că Arhimede (287 – 212 î.H.) este savantul care a intuit atotputernicia Omului, capabilitatea lui de a schimba Lumea până la dimensiuni cosmice. În Chișinău mitropolitului Petru Movilă i s-a înălțat un monument, iar o stradă îi poartă numele.

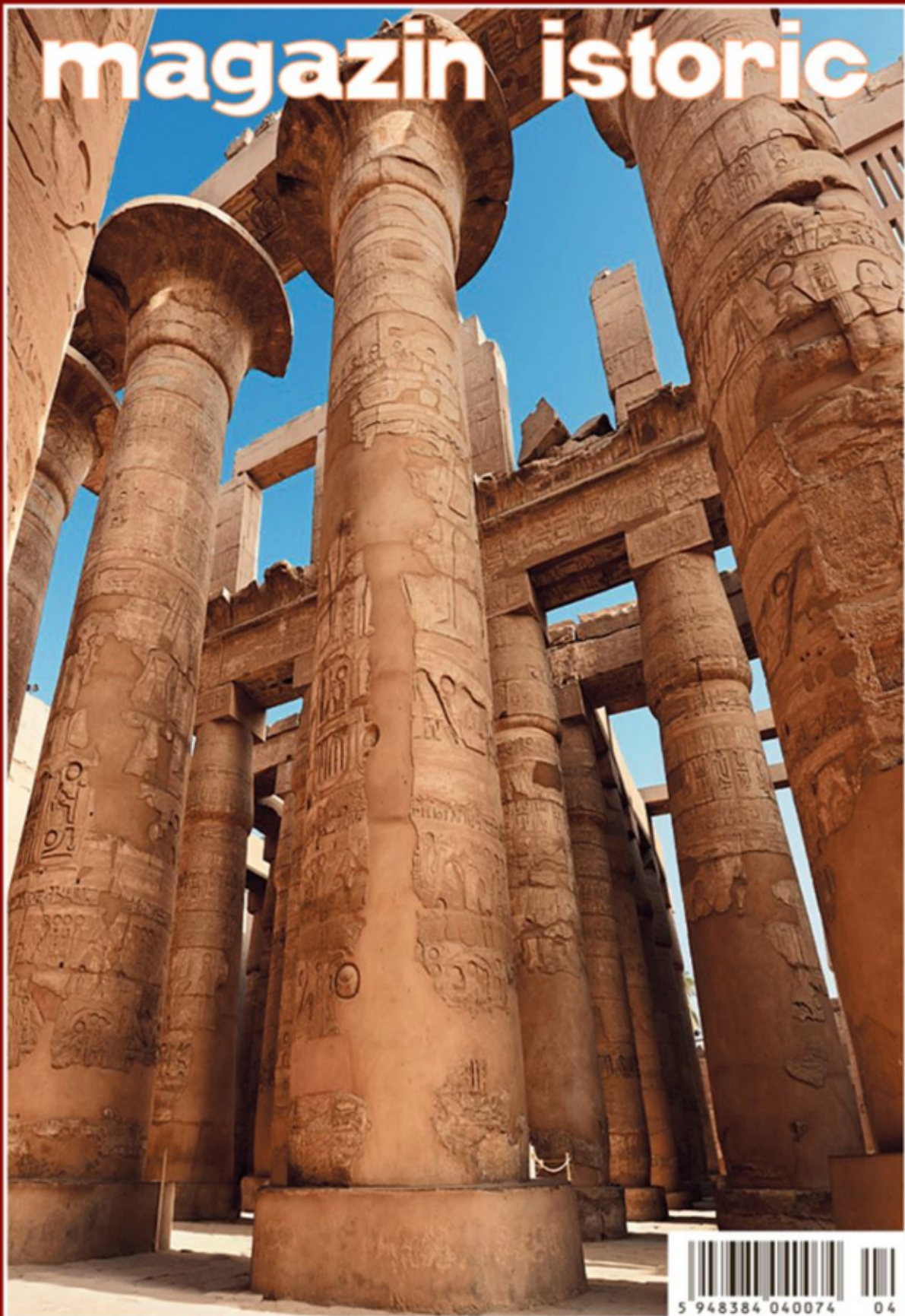
Monumentul de granit înălțat pe teritoriul complexului etnografic „Frumușica Nouă” din Sudul Basarabiei, raionul Tarutino, regiunea Odessa, Ucraina, este cea de-a doua propunere. Acolo se află cea mai înaltă statuie din lume ridicată unui cioban, ciobanul moldovean. Sculptura are o înălțime de 17 m și 93 cm, o greutate de 1.080 de tone, fiind confecționată din 152 m³ de granit. Complexul a fost ridicat de omul de afaceri Alexandru Palariev. Păcat că am probleme de locomoție, altminteri m-aș duce să-l văd și să-i mulțumesc domnului Palariev.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcineanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040074 04